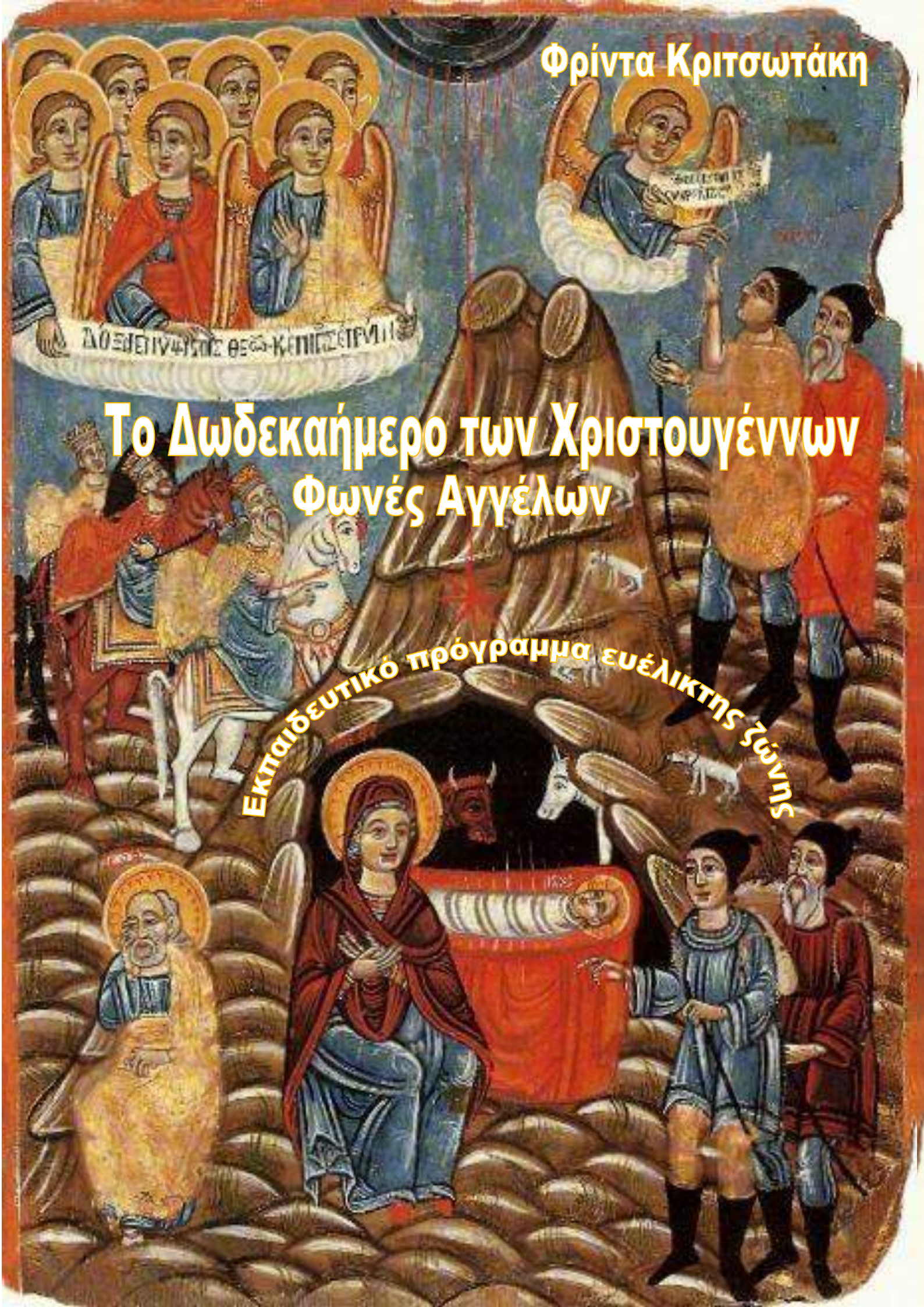

Φρίντα Κρισωτάκη

Το Δωδεκαήμερο των Χριστουγέννων Φωνές Αγγέλων

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα ευέλικτης ζωής

Η **Φρίντα Κριτσωτάκη** γεννήθηκε στο Καταλαγάρι Ηρακλείου Κρήτης. Σπούδασε Αρχιτεκτονική αρχικά και παιδαγωγικά στη συνέχεια.

Της αρέσει να γράφει ιστορίες για παιδιά μα και για μεγάλους!
Της αρέσει, επίσης, να φτιάχνει κούκλες και μάσκες από ανακυκλώσιμα υλικά.

Φρίντα Κρισωτάκη

**Το Δωδεκαήμερο των Χριστουγέννων
Φωνές Αγγέλων**

**Παιδί-Περιβάλλον-Πολιτισμός-Κοινωνία
Υποστηρικτικό Υλικό**

Φρίντα Κριτσωτάκη, Το Δωδεκαήμερο των Χριστουγέννων-Φωνές Αγγέλων

ISBN: 978-618-5147-02-0

Δεκέμβριος 2014

Σχεδιασμός εξωφύλλου, σελιδοποίηση, επιμέλεια κειμένου

Φρίντα Κριτσωτάκη

frida.krits@yahoo.gr

Εκδόσεις Σαΐτα

Αθανασίου Διάκου 42, 652 01, Καβάλα

T.: 2510 831856

K.: 6977 070729

e-mail: info@saitapublications.gr

website: www.saitapublications.gr

Άδεια Creative Commons

Αναφορά Δημιουργού – Μη Εμπορική χρήση

Όχι Παράγωγα έργα 3.0 Ελλάδα

Με τη σύμφωνη γνώμη της συγγραφέως και του εκδότη, επιτρέπεται σε οποιονδήποτε αναγνώστη η αναπαραγωγή του έργου (ολική, μερική ή περιληπτική, με οποιονδήποτε τρόπο, μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό, ηχογράφησης ή άλλο), η διανομή και η παρουσίαση στο κοινό υπό τις ακόλουθες προϋποθέσεις: αναφορά της πηγής προέλευσης, μη εμπορική χρήση του έργου. Επίσης, δεν μπορείτε να αλλοιώσετε, να τροποποιήσετε ή να δημιουργήσετε πάνω στο έργο αυτό.

Αναλυτικές πληροφορίες για τη συγκεκριμένη άδεια cc, διαβάστε στην ηλεκτρονική διεύθυνση:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/gr/>

Στη γιαγιά
Στον παπού
Σ' αυτούς που φύγαν...
Σ' αυτούς που ζουν...
και ενώνουν το παρελθόν
με το παρόν και το μέλλον...

Εισαγωγή

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «**Το Δωδεκαήμερο των Χριστουγέννων**», αποτελεί μια **πρόταση** για διεπιστημονική προσέγγιση της θεματικής αυτής ενότητας. Είναι ένα σχέδιο εργασίας (πρότζεκτ-project) κοινωνικού και πολιτιστικού περιεχομένου, γιατί συνδέεται με τις γιορτές του Δωδεκαήμερου και σχετίζεται με τις θρησκευτικές, λαογραφικές και κοινωνικές παραδόσεις του λαού μας.

Το πρόγραμμα μπορεί να εκπονηθεί από παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας, να ενσωματωθεί στο αναλυτικό πρόγραμμα και να συνδεθεί με τις διάφορες επιστήμες και περιοχές της γνώσης, όπως η γλώσσα, η ιστορία, η λαογραφία, η μουσική, η τέχνη κλπ (πολυεπιστημονικό μοντέλο μάθησης). Δίνει ευκαιρίες για βιωματική, συλλογική ή ατομική μάθηση.

Οι πληροφορίες για τις γιορτές του Δωδεκαήμερου μπορούν να εμπλουτιστούν και να τροποποιηθούν ως προς τους στόχους και τις δραστηριότητες ανάλογα με την ηλικία και τις ικανότητες των παιδιών.

Η επιλογή του θέματος μπορεί να γίνει με οποιοδήποτε τρόπο, είτε από τα παιδιά, είτε με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού. Συζητήσεις για τα Χριστούγεννα, για τις συνήθειες των ανθρώπων εκείνη την περίοδο, για τους θρύλους, τις παραδόσεις και τα παρατηρήματα των ημερών αυτών βοηθούν στην καλύτερη κατανόηση του θέματος.

Ο χωρισμός των παιδιών σε ομάδες εργασίας βοηθά ώστε να γίνει ευκολότερη η συλλογή του υλικού, το οποίο στη συνέχεια επεξεργάζονται ώστε να φτάσουν στο επιθυμητό αποτέλεσμα.

Οι επισκέψεις σε χώρους ανάλογους με το θέμα, τα παιχνίδια ρόλων, το κουκλοθέατρο, τα μουσικά παιχνίδια, οι φωτογραφίσεις, η παρατήρηση, τα παιχνίδια των αισθήσεων, το άκουσμα ύμνων, η δημιουργία ποιημάτων, αινιγμάτων, παραμυθιών, βοηθούν στην καλύτερη εμπέδωση του θέματος.

Μέσα από εικαστικές δημιουργίες (ζωγραφική, κολλάζ, πλαστική, κατασκευές με άχρηστα υλικά) μπορούν ν' αποτυπωθούν οι σκέψεις των παιδιών.

Σκοπός είναι να κατανοήσουν τα παιδιά τις διαφορές ανάμεσα στο χτες και το σήμερα. Να κατανοήσουν ότι πρέπει να υπάρχει συνέχεια ανάμεσα στο παρελθόν και το παρόν.

Να προσεγγίσουν τον πλούτο της λαϊκής παράδοσης και να μάθουν ότι όλοι οι λαοί έχουν να επιδείξουν πλούσια δημιουργήματα (μουσική, τραγούδια, χορό, παραμύθια, παροιμίες θρύλους κλπ), τα οποία αντλούνται από την καθημερινή ζωή των ανθρώπων και από το φυσικό περιβάλλον.

Να καταλάβουν ότι η λαϊκή παράδοση ενός τόπου αποτελεί βασικό στοιχείο της εθνικής του ταυτότητας και είναι απαραίτητο να διατηρηθεί γιατί αποτελεί κομμάτι της πολιτιστικής του κληρονομιάς.

Ιδέες για διερεύνηση και αναζήτηση

Έθιμα
του Δωδεκαήμερου

Στόχοι,
γνώσεις, στάσεις, δεξιότητες

Δεκέμβριος,
Ιανουάριος, θρύλοι,
παρατηρήματα και
παραδόσεις

«Η Γέννηση Σου Χριστέ»:
Θρύλοι, παραδόσεις...

Οι συμβολισμοί για τη βασιλόπιτα,
το χριστόψωμο, τους κουραμπιέδες,
τα ξεροτήγανα, τις τηγανίτες,
το χριστουγεννιάτικο δέντρο,
τα μελομακάρονα, την αγριοκρεμμύδα

Πηγές πληροφόρησης:
Βιβλία, γραπτή και
προφορική παράδοση...

Οι βοσκοί
Οι μάγοι

Το μήνυμα της Γέννησης
Τα ζώα της Φάτνης

**Το Δωδεκαήμερο
των Χριστουγέννων**

Φωνές αγγέλων

Συλλέγω, καταγράφω:
γεύσεις, ήχους, εικόνες,
μουσική...

Δραστηριότητες:
Μουσικής, γεύσης, ήχου,
όσφρησης, λόγου,
εικαστικών, όρασης...

Παραδοσιακά τραγούδια,
εκκλησιαστικοί ύμνοι

Φύση, λαογραφία,
θρησκεία

Θεατρική έκφραση:
Κουκλοθέατρο,
θεατρικό παιχνίδι,
δραματοποίηση...

Το παιδί
στα χρόνια
του Χριστού

Επισκέψεις σε διάφορους
χώρους για συλλογή
πληροφοριών όπως
εκκλησίες, μουσεία,
δρόμους, διάφορες
ομάδες πληθυσμού...

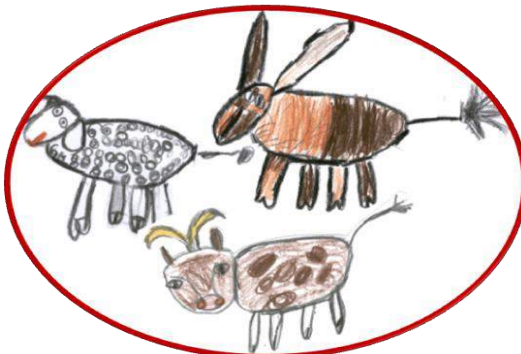
Θεματικός χάρτης

Ο-η εκπαιδευτικός μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να κατανοήσουν την ενότητα Χριστούγεννα και ν' αποφασίσουν τι θέλουν να μάθουν. Οι απορίες τους καταγράφονται σ' έναν χάρτη, ο οποίος αφού ολοκληρωθεί μπορεί να αναρτηθεί στην τάξη.

Θέλω να μάθω για...

Το χριστουγεννιάτικο δέντρο

Τα ζώα της φάτνης

Τον Αγ. Βασίλειο

Τη βασιλόπιτα

Το χριστόψωμο

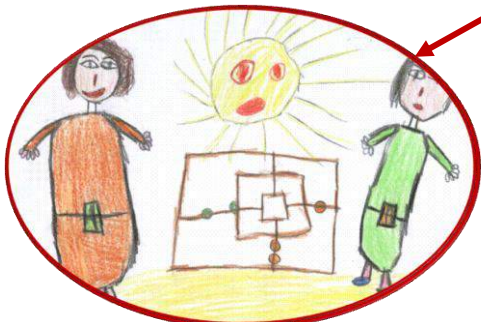
Τους βοσκούς

Τη φάτνη

Τους μάγους

Τα παιδιά στα χρόνια του Χριστού

Τους καλικαντζάρους

Τα κάλαντα

Δεκέμβριος

Το Δωδεκαήμερο Των Χριστουγέννων

Του Δεκέμβρη η ημέρα, καλημέρα καλησπέρα!

Δεκέμβρης ή Δεκέμβριος

Είναι ο μήνας που έχει τις λιγότερες ώρες φωτός στο Β. Ημισφαίριο και τις περισσότερες στο νότιο, επειδή ο ήλιος έχει τη μεγαλύτερη απόκλιση νότια του Ισημερινού. Στις 22 του μήνα είναι το Χειμερινό Ηλιοστάσιο ή Χειμερινή Τροπή του ήλιου, γιατί τότε σταματά την κίνησή του προς τον Νότο και τρέπεται προς τον Βορρά, με αποτέλεσμα να μεγαλώνει η μέρα και να μικραίνει η νύχτα. Λίγες μέρες πριν, ο ήλιος φαίνεται να επιβραδύνει φαινομενικά την κίνησή του προς το Ν. Ημισφαίριο. Αυτό γίνεται μέχρι την ημέρα του Ηλιοστασίου, οπότε αυτή η κίνηση μηδενίζεται και αρχίζει η τροπή προς το Β. Ημισφαίριο. Έτσι ο Ήλιος φαίνεται σαν να στέκεται στον ουρανό.

Ήξερές ότι....

- ❖ Το όνομα του Δεκεμβρίου προέρχεται από τη λατινική λέξη **decem** (ντέτσεμ) που σημαίνει δέκα;
- ❖ Οι Ρωμαίοι τον έλεγαν **Dicembre** (Ντιτσέμπρε) δηλαδή δέκατο; Ήταν ο 10^{ος} μήνας του χρόνου, πριν γίνει η αλλαγή του Ρωμαϊκού Ημερολογίου από τον Ιούλιο Καίσαρα το 46 π.Χ.. Τότε ορίστηκε 1ος μήνας ο Γενάρης και 12ος ο Δεκέμβρης. Το όνομά του, όμως, έμεινε παρ' ότι άλλαξε η σειρά του στο ημερολόγιο.
- ❖ Ο Δεκέμβρης έχει και άλλα ονόματα; Πολλές φορές τον λένε Δεκέβρη ή Δεκέμπρη. Τον λένε και Χριστουγεννιάτη, Χριστουγεννάρη, Χριστουγεννά, Χριστιανάρη εξαιτίας της γέννησης του Χριστού. Ακόμη τον λένε Χιονιά και Ασπρομηνά γιατί έχει πολλά χιόνια. Σε ορισμένα μέρη τον λένε και Βρομαλίτη, ίσως γιατί από το πολύ κρύο και την πείνα πεθαίνουν τα ζώα και βρομάνε.

Παροιμίες θα σας πω για τον Δεκέμβρη τον ψυχρό

Δεκέμβρης, Χριστός γεννάται,
Γενάρης άλλος χρόνος λογάται
(θεωρείται).

Χαράς τα γέννα τα στεγνά
και τη Λαμπρή να βρέχει.

Χειμωνιάτικη γέννα,
καλοκαιρινή χαρά!

Αν Δεκέμβρη χιόνι λάχει,
ο γεωργός χαρές που θάχει!

Το τραγούδι τον τρύγο,
τον Δεκέμβρη παραμύθι.

Το χιόνι του Δεκεμβριού,
χρυσάφι του Καλοκαιριού.

Μαντινάδα για τα Χριστούγεννα

Όταν σε γέννα η μάνα σου ήτανε μέρα σκόλη,
ήτανε γέννηση Χριστού, που βγαίνουνε στα όρη!

Νοέμβριος και Δεκέμβριος, ψηφιδωτό σε ιδιωτική έπαυλη κοντά στο Αρχαίο Θέατρο του Αργούς, 6^{ος} αι. μ.Χ.

Τον Νοέμβρη οι σποράδες,
τον Δεκέμβρη παραμύθια.

Του Δεκέμβρη η ημέρα,
καλημέρα καλησπέρα!

Το ημερολόγιο γύρω από τις ημέρες των Χριστουγέννων

Ήξερές ότι....

❖ Ο λαός πιστεύει ότι «Χριστός γεννάται, ώρα γεννάται»; Όπως προαναφέραμε στις 22 Δεκεμβρίου ο Ήλιος είναι στο νοτιότερο σημείο της τροχιάς του, που ονομάζεται Χειμερινό Ηλιοστάσιο. Από την ημέρα αυτή ξεκινά ο Χειμώνας. Ο Ήλιος σταματά να κατεβαίνει προς τον Νότο και αρχίζει πάλι να ανεβαίνει κάθε μέρα όλο και πιο ψηλά, με αποτέλεσμα να μεγαλώνει η μέρα. Επίσης ο λαός πιστεύει ότι στη γιορτή της Αγ. Άννας, στις 9 του μήνα, «η μέρα παίρνει ανάσα», ενώ στη γιορτή του Αγ. Σπυρίδωνα, στις 12, «η μέρα παίρνει ένα σπυρί», αρχίζει δηλαδή να μεγαλώνει.

❖ Στις 4 του Δεκέμβρη είναι η γιορτή της Αγίας Βαρβάρας; Είναι η προστάτιδα του Πυροβολικού. Παλιά στην Ελλάδα οι μητέρες έφτιαχναν τη «Βαρβάρα», μια μελόπιτα, που την έβαζαν στα τρίστρατα και ο παπάς έκανε εκεί μια παράκληση. Μετά μοίραζαν την πίτα μεταξύ τους. Έκαναν δε και έναν σταυρό στην πόρτα του σπιτιού από το μέλι με το οποίο έφτιαχναν τη μελόπιτα.

Το ίδιο έκαναν και στη Μ. Ασία αλλά αντί για μελόπιτα έφτιαχναν ένα παρασκεύασμα σαν τα σημερινά κόλλυβα (σιτάρι βρασμένο, ζάχαρη, σταφίδες, αμύγδαλα, καρύδια και πολλών λογίων μυρωδικά), το οποίο ονόμαζαν, επίσης, «Βαρβάρα». Και στις δύο περιπτώσεις σκοπός ήταν να εξευμενίσουν το κακό της ευλογιάς.

❖ Στις 5 του Δεκέμβρη είναι η γιορτή του Αγ. Σάββα; Είναι ο θεραπευτής άγιος, ιδίως των μικρών παιδιών. Η παράδοση μάς λέει ότι ο Άγ. Σάββας σαβανώνει τους νεκρούς και προσπαθεί να τους δώσει μια καλύτερη θέση στον Κάτω Κόσμο. Απομακρύνει, όμως, όσο είναι δυνατόν και τον θάνατο από τους ζωντανούς ανθρώπους. Την ημέρα της γιορτής του φτιάχνουν φάβα με κρεμμύδια για να τον τιμήσουν.

Τ' Άη Σάββα τρώνε φάβα, λέει ο λαός.

❖ Στις 6 του Δεκέμβρη είναι η γιορτή του Αγ. Νικολάου του προστάτη των ναυτικών; Παλιά οι ναυτικοί συνήθιζαν να ρίχνουν στη θάλασσα, την παραμονή της γιορτής του, λίγα από τα κόλλυβα του εσπερινού του ή λίγο λάδι πιστεύοντας ότι ο Άγιος θα τους προστατεύει. «Του Αγίου Νικολάου είν' της γης και του πελάγου», λέει η παράδοση.

❖ Στις 15 του Δεκέμβρη είναι η γιορτή του Αγ. Ελευθερίου; «Άη Λευτέρη, λευτέρωσέ με», παρακαλούν οι έγκυες τον Άγιο για να έχουν καλή λευτεριά. Εκείνη την ημέρα δεν πιάνουν βελόνα στα χέρια τους.

❖ Αυτές τις μέρες το κρύο γίνεται έντονο; Γι' αυτό λένε την εξής παροιμία: «Αγιά Βαρβάρα γέννησε και Σάββας το εδέχτη, κι Άη Νικόλας έτρεξε να πάει να το βαφτίσει». Μ' αυτό εννοούν ότι από της Αγίας Βαρβάρας τη γιορτή το κρύο δυναμώνει. Αλλού λένε:

Αγιά Βαρβάρα μίλησε και Σάββας απηλοήθη:
- Μαζώχτε ξύλα κι άχερα και σύρετε στο μύλο,
γιατί Άη Νικόλας έρχεται με χιόνια φορτωμένος.

Λένε ακόμη: «Η Αγία Βαρβάρα βαρβαρώνει, ο Άγιος Σάββας σαβανώνει, ο Άη Νικόλας παραχώνει» ή «Τα Νικολοβάρβαρα, κάνει νερά και χιόνια» γιατί είναι οι πιο κρύες ημέρες του Χειμώνα.

Τμήμα ψηφιδωτού ημερολογίου με τους 12 μήνες στον αρχαίο Θύσδρο της Τυνησίας, 3ος αι. μ.Χ.. Στον Δεκέμβριο απεικονίζονται 3 άνδρες που γιορτάζουν τα Σατουρνάλια. Στον Ιανουάριο που ξεκινούσε ο νέος χρόνος ο μήνας εικονίζεται σαν άνδρας που φορεί κάπα.

Το ημερολόγιο των Χριστουγέννων

Το έθιμο της Σαρανταποδαρούσας

Ήξερές ότι....

Σε ορισμένα μέρη όταν ξεκινούσε η σαρακοστή των Χριστουγέννων (από του Αγ. Φιλίππου, 14 Νοεμβρίου), έφτιαχναν μια κούκλα, την οποία ονόμαζαν *Σαρανταποδαρούσα*; Ήταν το ημερολόγιο της νηστείας για τις 40 μέρες μέχρι τα Χριστούγεννα. Η Σαρανταποδαρούσα ήταν ένα γελαστό παιδί με 7 πόδια και συμβόλιζε τις χαρούμενες μέρες του Δωδεκαήμερου, που θα έρχονταν σε λίγες μέρες. Κάθε Σάββατο έκοβαν ένα πόδι. Το τελευταίο το έκοβαν την παραμονή των Χριστουγέννων.

Αν θέλεις, ψάξε να βρεις κι άλλες γιορτές γύρω από τις ημέρες των Χριστουγέννων.

Αν θέλεις, φτιάξε κι εσύ μια σαρανταποδαρούσα για να μετράς τις μέρες μέχρι τα Χριστούγεννα, όπως έκαναν τα παλιά χρόνια οι άνθρωποι, τότε που δεν υπήρχαν ημερολόγια.

Θα χρειαστείς

Χαρτόνι, ψαλίδι, κόλλα για να κολλάς, λίγο μαλλί πλεξίματος, χαρτιά γκοφρέ.
Αντί για χαρτιά μπορείς να χρησιμοποιήσεις πανάκια.

Μπορείς επίσης να φτιάξεις με ζυμάρι το Ημερολόγιο των Χριστουγέννων.

Θα χρειαστείς:

Για τη ζύμη

1 ποτήρι νερό
2 ποτήρια αλεύρι
2 ποτήρια αλάτι

Θα χρειαστείς:

Για το βάψιμο

Πινέλα και
τέμπερες

Βήμα 1^ο

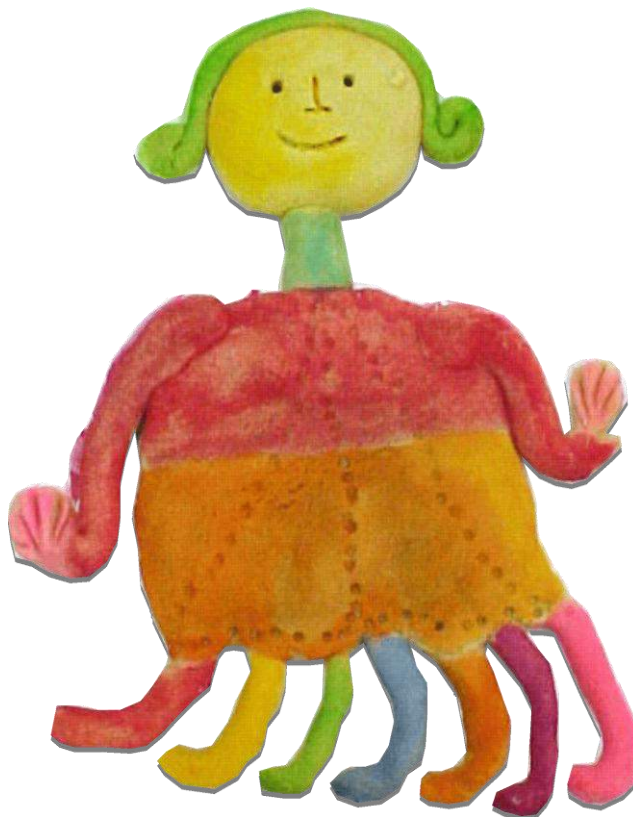
Πως θα το κάνεις:

Ανακατεύεις όλα τα υλικά μαζί και πλάθεις πολύ καλά, ούτως ώστε η ζύμη να γίνει ομοιογενής.

Βήμα 2^ο

Πως θα το κάνεις:

Φτιάχνεις τη σαρανταποδαρούσα και την ψήνεις σε μέτριο φούρνο για 1 ώρα.

Βήμα 3^ο

Πως θα το κάνεις:

Αφού ψηθεί η σαρανταποδαρούσα σου την αφήνεις να κρυώσει και τη βάφεις με ό,τι χρώματα θέλεις.

Δωδεκαήμερο ή Δωδεκάμερο ή Δωδεκάορτο

Ήξερές ότι....

❖ **Δωδεκαήμερο, ονομάζουμε τις ημέρες από την παραμονή των Χριστουγέννων μέχρι τα Φώτα;**

❖ **Στο Δωδεκαήμερο συναντούμε έθιμα προχριστιανικά και χριστιανικά μαζί;** Στα παλιά χρόνια οι άνθρωποι πίστευαν ότι κατά τις ημέρες αυτές εμφανίζονταν τη νύχτα διάφορα παράξενα όντα, όπως οι καλικάντζαροι, οι λυκάνθρωποι και άλλα κακά πνεύματα, τα οποία ανάγκαζαν τους ανθρώπους να μένουν τη νύχτα στα σπίτια τους γύρω από την αναμμένη φωτιά. Οι δοξασίες αυτές υπήρχαν από αρχαιοτάτων χρόνων.

Κατά τους Ελληνιστικούς Χρόνους ήταν γνωστό το «Τριέσπερον», γιορτή που είχε σχέση με το «Χειμερινό Ηλιοστάσιο», που άρχιζε από τις 22 Δεκεμβρίου και κορυφωνόταν στις 25 του μήνα με την αναγέννηση του Θεού Ήλιου. Αργότερα, όταν ο Ρωμαίος αυτοκράτορας Αυρηλιανός επέβαλε την ηλιολατρεία, το ελληνικό «Τριέσπερον» επισκιάστηκε από τη γιορτή του «Ανίκητου Ήλιου» (Sol Invictus).

Κατά τα Ρωμαϊκά χρόνια γιόρταζαν τα Βρουμάλια προς τιμήν του Διόνυσου, από τις 24 Νοεμβρίου έως τις 17 Δεκεμβρίου, τα Σατουρνάλια από τις 17-25 Δεκεμβρίου, προς τιμήν του θεού Σατούρνου-Κρόνου. Στις 25 Δεκεμβρίου γιόρταζαν τα γενέθλια του Αήττητου Ήλιου, που άρχιζε και πάλι να ανεβαίνει ψηλά στον ουρανό. Επίσης γιόρταζαν τις Καλένδες την 1η μέρα κάθε μήνα, ειδικά την 1η Ιανουαρίου. Στις 3 Ιανουαρίου γιόρταζαν τη Βότα ή Βοτά, προς τιμήν του Πάνα, κατά την οποία οι πολίτες έδιναν ευχές στον αυτόκράτορα για καλή υγεία και ευημερία. Αυτή η ρωμαϊκή παράδοση έφτασε μέχρι τα βυζαντινά χρόνια και εκείνη την ημέρα γινόταν αγώνας δρόμου από τους πεζοδρόμους, το λεγόμενο «Βοτόν Πεζοδρόμιον». Στις 4 Ιανουαρίου γιόρταζαν τα Λαρεντάλια και στις 7 τιμούσαν τον Θεό Ιανό. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του αρχαίου Δωδεκαήμερου ήταν οι μεταμφιέσεις, που είχαν προέλευση από τον διονυσιακό, λατρευτικό κύκλο.

Όλες αυτές οι συνήθειες των αρχαίων συνάντησαν μεγάλες αντιδράσεις από τους Πατέρες της εκκλησίας, οι οποίοι όπως μαρτυρεί ο 62^{ος} κανόνας της «Εν Τρουλλώ Οικουμενικής Συνόδου ή Πενθέκτης» (691-692 μ.Χ.) καταδικάζουν τις γιορτές αυτές και απαγορεύουν στους πολίτες ν' αναφέρουν τ' όνομα του Διόνυσου κατά το πάτημα των σταφυλιών, να γελούν και να τραγουδούν όταν το νέο κρασί έμπαινε στα πιθάκια, να μεταμφιέζονται, να χορεύουν, να χρησιμοποιούν αστεϊσμούς, ν' ανάβουν φωτιές κάθε 1^η του μήνα και να πηδούν πάνω απ' αυτές, να λένε τα κάλαντα... «... **Λοιπόν όποιος από του νυν και εις το εξής, αφού έμαθε περί τούτων, εν γνώσει επιχειρήσει να κάμη κανένα από τα προρρηθέντα ταύτα δαιμονιώδη και Ελληνικά, ει με είναι Κληρικός, ας καθαίρεται, ει δε λαϊκός, ας αφορίζεται.**»

Πολλά από τα έθιμα του αρχαίου Δωδεκαήμερου κατάφεραν να επιβιώσουν ιδίως στην ύπαιθρο, γιατί αποσκοπούσαν στην καλή χρονιά, την καλή υγεία και την καρποφορία της γης. Ο λαός παρά τις απαγορεύσεις κράτησε το εύθυμο και χαρούμενο στοιχείο του Δωδεκαήμερου.

Σήμερα η εκκλησία γιορτάζει κατά την περίοδο αυτή 3 μεγάλες γιορτές και οι άνθρωποι περιμένουν τα Φώτα για ν' απαλλαγούν από τα δαιμονικά και τ' άλλα κακά πνεύματα.

Σ' αυτήν την περίοδο, λοιπόν, των 12 ημερών γιορτάζουμε 3 μεγάλες χειμωνιάτικες γιορτές:

-Χριστούγεννα: Η Γέννηση του Χριστού

-Πρωτοχρονιά: Η γιορτή του Αγ. Βασιλείου, η περιτομή του Χριστού και η αρχή του Νέου Έτους

-Θεοφάνια ή Φώτα: Η Βάφτιση του Χριστού

Έθιμα του Δωδεκαήμερου ή Δωδεκάορτου

Αυτήν την περίοδο οι άνθρωποι χαίρονται, γιατί έχουμε τη μετάβαση από τον Χειμώνα προς την Άνοιξη, γιατί μπαίνει ένας καινούργιος χρόνος, που ίσως θα είναι καλύτερος από τους προηγούμενους, γιατί τονώνεται το θρησκευτικό τους αίσθημα με τις μεγάλες γιορτές του Δωδεκαήμερου.

Στα παλιά χρόνια όσο διαρκούσαν αυτές οι δώδεκα μέρες οι άνθρωποι έπαιρναν πολλές προφυλάξεις για ν' αντιμετωπίσουν τα κακά πνεύματα.

Το έθιμο της Φωτιάς

Το έθιμο αυτό, έχει σχέση με τη λατρεία της Θεάς Εστίας, από τους Έλληνες και τους Ρωμαίους, την οποία τιμούσαν σαν δωματίτιδα, εφέστια, ένοικο, σύνοικο, πατρώα.

Από τις 24 Δεκεμβρίου άναβαν τη λεγόμενη **Φωτιά του Δωδεκαήμερου**, που δεν έσβηνε καθ' όλη τη διάρκειά του, γιατί οι άνθρωποι πίστευαν ότι όσο καίει αυτή η φωτιά δεν πλησιάζουν οι καλικάντζαροι.

Πως έκαναν το άναμμα της φωτιάς;

- ❖ Ο σπιτονοικοκύρης έβρισκε το **Χριστόξυλο ή Δωδεκαμερίτη ή Σκαρκάντζαλο**, ένα ξύλο πολύ χοντρό και αγκαθωτό, γιατί τα δαιμόνια φοβούνται τ' αγκάθια και φεύγουν μακριά. Αυτό το ξύλο το περιέχυναν με ξηρούς καρπούς, λάδι και κρασί πριν το βάλουν στη φωτιά.
- ❖ Αλλού έβαζαν 2 ή 3 ξύλα. Το ένα αρσενικό π.χ. κέδρος για τον σπιτονοικοκύρη και το άλλο θηλυκό π.χ. αγλαδιά για τη νοικοκυρά. Σε ορισμένα μέρη έβαζαν και 3ο ξύλο, που συμβόλιζε τον κουμπάρο που έκανε τον γάμο. **Αυτός ήταν ο γάμος ή πάντρεμα της φωτιάς.**

Στην Κεφαλονιά το πάντρεμα της φωτιάς γινόταν με τρία ξύλα: Το ένα ήταν από ελιά για να είναι καλή η σοδειά του λαδιού, το 2ο από αμπέλι για να είναι καλή η σοδειά του κρασιού και το 3ο από σκίνο για ν' απομακρύνονται τα δαιμονικά. Πάνω από αυτήν τη φωτιά κρατούσαν την κουλούρα, ένα ψωμί στρογγυλό, ζυμωμένο με καρύδια, αμύγδαλα και σταφίδες και σφραγισμένο με την αγία σφράγιση. Μέσα έβαζαν κι ένα νόμισμα. Ο πατέρας ή ο γεροντότερος του σπιτιού, έπαιρνε λάδι και κρασί και το έριχνε σταυρωτά στη φωτιά, μέσα από το άνοιγμα της κουλούρας λέγοντας συγχρόνως:

**Χριστός γεννάται,
το φως αζαίνει (το φως αυξάνεται)
και το σκοτεινό μικραίνει! (και τα σκοτάδια υποχωρούν!)**

Μετά την έκοβε σε κομμάτια, όσα και τα άτομα του σπιτιού και ένα παραπάνω, που ήταν της γωνιάς, δηλαδή της κουζίνας. Στη συνέχεια όλα τα μέλη της οικογένειας έψελναν το «**Η γέννηση Σου Χριστέ ο Θεός ημών...**», έκοβαν την κουλούρα και την έτρωγαν.

- ❖ Σε άλλα μέρη έριχναν φρύγανα ή ξερά φύλλα γιατί πίστευαν ότι ο θόρυβος που κάνουν τα ξερά φύλλα και ο άφθονος καπνός που βγάζουν διώχνει μακριά τα δαιμόνια, τα παγανά.
- ❖ Αλλού άναβαν ή και ανάβουν ακόμη μεγάλες φωτιές στην πλατεία ή στο ψηλότερο σημείο του χωριού. Γύρω απ' αυτήν τη φωτιά όλοι μαζί τραγουδούν χριστουγεννιάτικα τραγούδια και κτυπούν κουδούνια για να διώξουν μακριά τα δαιμόνια του Δωδεκαήμερου.

Τη στάχτη αυτής της φωτιάς τη μάζευαν οι αγρότες μετά τα Φώτα και την έριχναν στις 4 γωνίες του σπιτιού, στα εργαλεία, στα χωράφια και στα ζώα τους γιατί πίστευαν ότι θα τα προστατεύσει από τις ασθένειες.

Το έθιμο του κόσκινου

Καθ' όλη τη διάρκεια του Δωδεκαήμερου η νοικοκυρά του σπιτιού έβαζε (σε μερικά μέρη βάζουν ακόμη) πίσω από την εξώπορτα ή στην καμινάδα ένα κόσκινο. Αυτό το έκαναν για ν' απομακρύνουν τους καλικαντζάρους, οι οποίοι μόλις το δουν αρχίζουν να μετρούν τις τρύπες του. Επειδή όμως δεν ξέρουν να μετρούν πάνω από το 2 ή επειδή δεν τολμούν να πουν τον αριθμό 3 (Πατήρ, Υιός και Αγ. Πνεύμα) περνά η ώρα, αφού μετρούν και ξαναμετρούν κι έτσι αναγκάζονται να εξαφανιστούν όταν ξημερώσει.

Το έθιμο των μαντειών

Κατά το Δωδεκαήμερο (παραμονή Χριστουγέννων και Πρωτοχρονιάς), δίνονταν ευκαιρίες για μαντείες και οιωνοσκοπίες. Έριχναν σπόρους σιταριού ή χλωρά φύλλα καρυδιάς ή ελιάς στη φωτιά και παρακολουθούσαν με προσοχή πως θα πέσουν και πως θα πηδήσουν πάνω της. Ανάλογα με τον τρόπο που έπεφταν πίστευαν ότι κάποιος θα γεννηθεί, θα πεθάνει, θα ζήσει ή θα φύγει γι' αλλού. Το έθιμο αυτό έχει την αρχή του σε αρχαίους χρόνους.

Το έθιμο των μεταμφιέσεων

Σε πολλά μέρη της Ελλάδας, ιδίως της Βόρειας, κατά τη διάρκεια του Δωδεκαήμερου, γίνονται διάφορα λαϊκά δρώμενα και πολύς κόσμος μεταμφιέζεται ακόμη και σήμερα σε λύκους, αρκούδες, ελάφια, καμήλες, τράγους κλπ. Άλλοι μεταμφιέζονται οπλισμένοι με ψεύτικα σπαθιά και άλλα όπλα. Οι μεταμφιεσμένοι γυρίζουν από σπίτι σε σπίτι και τραγουδώντας μαζεύουν φιλέματα. Όταν συναντιούνται δύο ομάδες κάνουν ψεύτικο πόλεμο μεταξύ τους ώσπου η μια να νικήσει την άλλη.

Μερικές απ' αυτές τις μεταμφιέσεις είναι: Οι Φουστανελάδες και οι Νύφες στη Φλώρινα, τα Ραγκουτσάρια στην Καστοριά, τα Ρουγκάτσια ή Ρογκατζάρια στη Θεσσαλία και τη Θράκη, οι Αράπηδες, η Γκαμήλα, οι Ποτουρλίδες και οι Μπαμπούγεροι στη Δράμα, οι Μωμόγεροι και τα Μωμοέρια του Πόντου, οι Αλήδες, οι Κουδουνάδες και οι Ρούγκοι στα Γρεβενά κλπ.

Οι μεταμφιέσεις αυτές σύμφωνα με την παράδοση συμβολίζουν τα πονηρά πνεύματα, τις δυνάμεις του Χειμώνα και του σκοταδιού, καθώς και τις ψυχές των νεκρών, που ανεβαίνουν από τον Άδη στον Απάνω Κόσμο για να ενοχλήσουν τους ζωντανούς. Πρόκειται για ένα έθιμο (κατάλοιπο των χειμερινών Διονυσίων της αρχαίας Ελλάδας και των ρωμαϊκών γιορτών που γίνονταν κατά το Χειμερινό Ηλιοστάσιο), όπου υπάρχει έντονος ο συμβολισμός της γονιμότητας, της καρποφορίας, του θανάτου και της ζωής, της ανάστασης και του ξυπνήματος της φύσης από τη χειμωνιάτικη νάρκη. Στο δεύτερο μισό του Δεκεμβρίου οι αρχαίοι Έλληνες γιόρταζαν «τα Κατ' Αγρούς Διονύσια». Τότε οι αγρότες φορώντας μάσκες ή έχοντας τα πρόσωπά τους βαμμένα, πήγαιναν με τα κάρα τους από χωριό σε χωριό ψάλλοντας τραγούδια (τα λεγόμενα «σκώμματα εξ αμάξης») και πειράζοντας όποιον έβρισκαν μπροστά τους.

Άλλα έθιμα

❖ Οι νοικοκυρές κρεμούσαν το κατωσάγονο του χοίρου στην καμινάδα ή έριχναν στη φωτιά αλάτι ή ένα παλιό παπούτσι. Πίστευαν ότι ο κρότος και ο άφθονος καπνός έδιωχναν τα δαιμόνια.

❖ Αλλού έδεναν ένα κομμάτι λινάρι στο χερούλι της πόρτας, γιατί πίστευαν ότι ώσπου να μετρήσουν οι καλικάντζαροι τις τρίχες του λιναριού, ξημέρωνε κι έτσι αναγκάζονταν να φύγουν πριν ξημερώσει.

❖ Σ' άλλα μέρη έβαζαν γλυκά ή ξεροτήγανα στην καμινάδα για να τους καλοπιάσουν.

❖ Αλλού συνήθιζαν να βάζουν μέσα στο σπίτι ό,τι βρισκόταν έξω, για να μην το λερώσουν.

❖ Σε ορισμένα μέρη οι νοικοκυρές του σπιτιού κρεμούσαν πάνω από την εστία (τζάκι)

12 αδράχτια, το ένα δίπλα στο άλλο, για να τα δουν οι καλικάντζαροι από την καμινάδα να φοβηθούν και να μην κατεβούν στο σπίτι να το κάνουν άνω κάτω.

❖ Πολλοί άνθρωποι καθ' όλη τη διάρκεια του Δωδεκαήμερου δεν έτρωγαν σύκα, φασόλια κι ελιές για να μην βγάλουν «καλογήρους» στο σώμα τους.

Θρύλοι, παρατηρήματα και παραδόσεις για τα Χριστούγεννα και τον Δεκέμβρη

Ήξερες ότι....

❖ Σε διάφορα μέρη πίστευαν ή πιστεύουν ακόμη ότι ο Χριστός αγαπά πολύ τα ζώα γιατί την ημέρα που γεννήθηκε τον ζέσταναν με τα χνώτα τους; Γι' αυτό περνά κάθε τελευταία μέρα του Δεκέμβρη, δηλαδή κάθε παραμονή Πρωτοχρονιάς απ' όλους τους στάβλους και τα ευλογεί. Αν είναι καλοταϊσμένα ευλογεί και το αφεντικό τους. Γι' αυτό όλοι φροντίζουν να τα ταΐζουν καλά εκείνη την ημέρα.

❖ Την τελευταία μέρα του Δεκέμβρη οι κοπέλες, που ήθελαν να μάθουν τη μοίρα τους έβαζαν πάνω στο τραπέζι 3 κουκιά; Το ένα ήταν ολόκληρο, το άλλο ξεφλουδισμένο και το τρίτο ξεματισμένο (αφαίρεση του επάνω μέρους του κουκιού). Μετά με κλειστά τα μάτια έπιαναν ένα. Αν έπιαναν το ολόκληρο, σήμαινε ότι θα παντρεύονταν κάποιον και θα έκαναν πολλά παιδιά. Αν έπιαναν το ξεφλουδισμένο σήμαινε ότι θα ήταν φτωχός. Και τέλος αν έπιαναν το ξεματισμένο σήμαινε ότι αυτός που θα παντρεύονταν θα ήταν χήρος.

Το τελευταίο βράδυ του Δεκέμβρη η νοικοκυρά του σπιτιού έβαζε λιβάνι στο θυμιατό και θυμιάτιζε όλους τους χώρους του σπιτιού λέγοντας: «**Στο καλό παλιέ μου χρόνε και με το καλό καινούριε!**»

Η γέννηση του Χριστού είναι για τους ανθρώπους ένα μεγάλο γεγονός. Πολλοί πιστεύουν ακόμη και σήμερα ότι την παραμονή των Χριστουγέννων ανοίγουν οι ουρανοί, όπως άνοιξαν όταν γεννήθηκε ο Χριστός. Λένε ότι αν προλάβεις να κάνεις μια ευχή, ακριβώς εκείνη τη στιγμή, αυτή η ευχή θα εκπληρωθεί. Γι' αυτό πολύς κόσμος ξαγρυπνά την παραμονή των Χριστουγέννων για να προλάβει να κάμει την ευχή του πριν κλείσουν οι ουρανοί.

Το έθιμο των πολυσπόριων των νεκρών

Όσπρια, διάφοροι άλλοι σπόροι και κολλυβόζουμο είναι τα πολυσπόρια, τα οποία πήγαιναν οι πιστοί στην εκκλησία, την παραμονή των Χριστουγέννων, για να τα διαβάσει ο παπάς και μετά τα μοίραζαν μεταξύ τους προς τιμήν των αγαπημένων νεκρών.

Τα πολυσπόρια ήταν η πανσπερμία, που οι αρχαίοι πρόσφεραν στη Δήμητρα, στον ψυχοπομπό Διόνυσο, στις ψυχές των νεκρών και στους αγαθούς Δαίμονες για την ευφορία της γης, την τρίτη ημέρα των Ανθεστηριών όταν ο Άδης ήταν ανοιχτός. Τα πολυσπόρια-πανσπερμία είναι ένα από τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα συνέχειας μιας λατρευτικής συνήθειας μέσα στους αιώνες.

Ψάξε αν θέλεις να βρεις θρύλους, παρατηρήματα και παραδόσεις της περιοχής σου για τα Χριστούγεννα και τον Δεκέμβρη.

Τμήμα ψηφιδωτού που διακοσμούσε την περίστυλη αυλή του Μεγάλου Παλατιού της Κωνσταντινούπολης, Μουσείο των Μωσαϊκών, Τουρκία, παζάρι Αράστα, πλατεία Σουλτάν Αχμέτ, εποχή του αυτοκράτορα Ιουστινιανού Α'.

Οι καλικάντζαροι

Οι αντιλήψεις για τους καλικαντζάρους χάνονται στα βάθη των αιώνων. Είναι γέννημα των προκαταλήψεων, του φόβου και της φαντασίας των ανθρώπων. Πολλοί λαογράφοι υποστηρίζουν ότι οι καλικάντζαροι είναι δαιμόνια της εστίας του πυρός ή απόγονοι του θεού Πάνα ή των Σατύρων ή των αιγυπτιακών σκαθαριών. Σύμφωνα με διάφορες ελληνικές δοξασίες δαιμόνια γίνονται κάποιοι άνθρωποι με κακιά μοίρα ή εκείνοι που δεν έχουν Φύλακα Άγγελο ή όσοι έχουν πεθάνει ή γεννηθεί κατά τη διάρκεια του Δωδεκαήμερου εκτός αν βαπτισθούν μέχρι τα Φώτα. Επίσης εκείνοι στους οποίους ο ιερέας δεν διάβασε σωστά τις ευχές του βαπτίσματος.

Ήξερες ότι....

❖ **Τις μέρες του Δωδεκαήμερου** λένε ότι παρουσιάζονται τη νύχτα διάφορα παράξενα όντα, όπως οι καλικάντζαροι, οι λυκάνθρωποι κλπ. Για τους καλικαντζάρους ο λαός πιστεύει ότι είναι μαύροι σαν την πίσσα, με κατακόκκινα μάτια, με χέρια σαν του πιθήκου, με μακριά πόδια ή πόδια σαν του τράγου, με ουρά και με σώμα γεμάτο με τρίχες. Φορούν σιδερένια παπούτσια ή τσαρούχια και σκούφια από γουρουνότριχες. Έχουν μακριά, αχτένιστα μαλλιά, δόντια σουβλερά, δάκτυλα και νύχια μακριά. Η παράδοση λέει ακόμη, ότι μπορεί να είναι κουτσοί, με ένα μάτι, στραβοί (τυφλοί), σακάτηδες, ψηλοί σαν τα ψηλά βουνά ή κοντοί σαν νάνοι. Τρώνε φίδια, βατράχια, γάτες, χελώνες, σαύρες, αλλά τους αρέσουν πολύ και τα αγιοβασιλίτικα γλυκά, οι τηγανίτες και τα ξεροτήγανα. Επίσης είναι κουτοί, περπατάρηδες της νύχτας, σύμβολα του σκοταδιού, ακούραστοι χορευτές. Σε διάφορα μέρη της Ελλάδας λένε, ότι όταν νυχτοπερπατούν χορεύουν και τραγουδούν διάφορα τραγούδια:

**(Παρωρίτες (νυχτοπερπατάρηδες) είμαστε, αραρά (κέρασμα)
γυρεύουμε, τηγανίδες θέλομε, τα παιδιά τα παίρνομε
ή το κούρο ή τη κότα ή θα σπάσομε τη πόρτα!**

**Παρωρίτες είμαστε, πάρωρα (αργά τη νύχτα) διαβαίνουμε
κι όποιον βρούμε πάρωρα, τον περιλαβαίνουμε!**

❖ **Τέτοια παράξενα πλάσματα υπάρχουν και στις δοξασίες άλλων λαών;** Στη Σουηδία πίστευαν ότι υπάρχει το Γιουλτόμτε, το μικρό, χαρούμενο ζωτικό των Χριστουγέννων, που φέρνει δώρα στα παιδιά. Στη Γερμανία την παραμονή των Χριστουγέννων ανέβαιναν στη γη ο Άγιος Κυνηγός, η λυσσασμένη Στρατιά, οι Μάγισσες για να τρομοκρατήσουν τους ανθρώπους. Στην Ισλανδία κατέβαιναν από τα βουνά τα Εννιά Όντα της θλίψης για να αρπάξουν παιδιά. Στη Γαλλία τριγυρνούσαν τις νύχτες οι Λυκάνθρωποι κι αν έβρισκαν σκυλιά στον δρόμο τους τα έτρωγαν. Στις σκανδιναβικές χώρες την παραμονή των Χριστουγέννων έβγαιναν στους δρόμους για να ενοχλήσουν τους ανθρώπους τα τρομακτικά Τρολ και οι Νόρνες, τρεις γριές που κατοικούν κάτω από τις ρίζες του παγκόσμιου δέντρου στο κέντρο της γης.

❖ **Οι καλικάντζαροι έχουν περίπου 140 ονόματα;** Καθώς περνούσαν τα χρόνια ο λαός τους έδωσε πολλά ονόματα, ανάλογα με τις σκανταλιές που έκαναν και με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Τα ονόματα αυτά είναι κυρίως λέξεις σύνθετες και αστείες. Τους λένε, βουρβούλακες, καρκατζόλια, καρκατζέλ, καρακάντζολους, παγανά, κατσικαντάρηδες, δαιμόνια, ζωτικά, κακοχρονισμένους, κήδες, καλοβελόνηδες, αρωρίτες ή παρωρίτες ή παραωρίτες (νυχτοπερπατάρηδες), τσιλικρωτά, κάγους, τσιπλιάδες, πλανητάρους, κακανθρωπίσματα, χρυσαφεντάδες, χρυσοβελόνηδες, λυκοκάντζαρους, πριονάτους, καλιοδενδρίτες, καλιβρούσηδες κλπ... Αρχηγός τους είναι ο Μαντρακούκος ή Αρχιτζόγιας, ο πιο επικίνδυνος απ' όλους, που είναι κουτσός και άγριος. Ακολουθούν ο Μαγάρας με την τεράστια κοιλιά, ο Κωλοβελόνης, που αδύνατος καθώς είναι καταφέρνει να περνά από τις χαραμάδες και τις κλειδαρότρυπες και ο Κοψαχειίλης που έχει τεράστια, κοφτερά, κρεμασμένα δόντια.

❖ **Υπάρχουν πολλές απόψεις για την ονομασία καλικάντζαρος;** Μια λέει ότι προέρχεται από τη λέξη **καλός** και **κάνθαρος** (σκαθάρι) δηλαδή καλικάνθαρος, καλός κάνθαρος. Μια άλλη από τη λέξη **λύκος** και **κάνθαρος** ή **λύκος** και **άντζα** (κνήμη). Ίσως τ' όνομά τους να είναι παράγωγο της λέξης **καρκάντζι**, που σημαίνει το ξερό, το τσουρουφλισμένο. Ίσως, πάλι, να είναι συνδυασμός των λέξεων **καλίκι** και **άντζα** (κνήμη). Κάλικες ή καλίκια ή καλίγια έλεγαν οι Βυζαντινοί τα χαμηλά παπούτσια, που είχαν χοντρή σόλα και ήταν κατάλληλα για πολύ σκληρές δουλειές.

Ήξερες ότι....

❖ Ο κόσμος πιστεύει πως οι καλικάντζαροι έρχονται στη γη την παραμονή των Χριστουγέννων και μένουν μέχρι τα Φώτα; Επειδή μέχρι τότε τα νερά δεν έχουν αγιαστεί (είναι δηλαδή αβάφτιστα γιατί και ο Χριστός είναι αβάφτιστος), βρίσκουν την ευκαιρία ν' ανεβούν στη γη και να μπουν στα σπίτια από τις καμινάδες για να πειράξουν τους ανθρώπους. Τριγυρνούν στους δρόμους από το σούρουπο μέχρι το ξημέρωμα. Φεύγουν όταν ακούσουν το λάλημα άσπρου κόκορα.

❖ Η παράδοση λέει ότι οι καλικάντζαροι ζουν στα έγκατα της γης και προιόνιζον όλο τον χρόνο το ιερό δέντρο που κρατά τη γη; Όταν φτάσουν όμως τα Χριστούγεννα και το ιερό δέντρο της γης-ζωής είναι έτοιμο να πέσει, αφήνουν το πριόνισμα και ανεβαίνουν επάνω στη γη, για να φάνε γλυκά και να ενοχλήσουν τους ανθρώπους. Με τα γλυκά και τα πειράγματα ξεχνούν το πριόνισμα κι όταν τελειώσει το Δωδεκαήμερο και επιστρέψουν κάτω στη γη, το δέντρο της ζωής έχει μεγαλώσει ξανά κι αυτοί πρέπει ν' αρχίσουν το πριόνισμα από την αρχή. Αυτός ο θρύλος είναι μια παραλλαγή του μύθου του τιτάνα Άτλαντα που κρατούσε στους ώμους του τον ουρανό.

Τα πειράγματα των καλικαντζάρων είναι πολλά και παράξενα

Οι άνθρωποι παλιά πίστευαν ότι οι καλικάντζαροι κατεβαίνουν από την καμινάδα και ουρούν πάνω στη φωτιά, μετά μπαίνουν για τα καλά μέσα στο σπίτι κι αρχίζουν ν' ανακατεύουν και να βρωμίζουν ό,τι βρουν μπροστά τους. Όποιον δουν τη νύχτα τον τραβολογούν ανεβαίνοντας στην πλάτη του και τον αναγκάζουν να χορέψει μαζί τους. Τους αρέσει να πειράζουν ιδιαίτερα τις ηλικιωμένες γυναίκες.

Μια άλλη άποψη για τους καλικάντζαρους, η αρχή των μύθων

Ίσως οι καλικάντζαροι, αυτά τα παράξενα όντα της λαϊκής φαντασίας με τα χίλια πρόσωπα, είναι οι «εκπρόσωποι» του Άλλου Κόσμου, οι «Κήρες», δηλαδή οι ψυχές που κατοικούν στον Άδη. Οι αρχαίοι έλληνες πίστευαν ότι κατά την 3^η και τελευταία μέρα -τη μέρα των Χύτρων- της μεγάλης γιορτής των Ανθεστηρίων (προς τιμήν του Διόνυσου και του χθόνιου Ερμή), τότε που ο Άδης ήταν ανοιχτός, οι ψυχές ανέβαιναν στον κόσμο των ζωντανών, τριγυρούσαν ανάμεσά τους και τους πείραζαν, χωρίς όμως να τους κάνουν κάποιο μεγάλο κακό. Αυτή η δοξασία ήταν τόσο ισχυρή, ώστε οι άνθρωποι για να εξευμενίσουν τις ψυχές, έφτιαχναν τη μελιτούττα ή μελιτόεσσα, μια μικρή μελόπιτα, που παρασκευαζόταν από μέλι και αλεύρι σαν προσφορά προς τους θεούς του Άδη για τους νεκρούς τους. Μαζί όμως με τις ψυχές από το βράδυ των Χοών (2^η μέρα των Ανθεστηρίων) ανέβαιναν στη γη και πονηρά πνεύματα που έμεναν με τους ζωντανούς τη μέρα των Χύτρων (αποφράδα ημέρα) και μόλυναν τους ανθρώπους και τις τροφές. Γι' αυτό οι άνθρωποι περικύκλωναν τα ιερά με μια κόκκινη κλωστή που λειτουργούσε αποτρεπτικά. Άλειφαν επίσης τις πόρτες με πίσσα, κρεμούσαν έξω από το σπίτι κλαδιά ράμνου (φυτό που θεωρείται καθαρτικό και αποτρεπτικό) και μασούσαν από την αυγή τα φύλλα του. Την επόμενη μέρα έδωχναν τις ψυχές και τα πνεύματα λέγοντας: «Θύραζε Κήρες, ουκ ένι Ανθεστήρια!», (Φύγετε Κήρες, τα Ανθεστήρια τελείωσαν!).

Σήμερα ο λαός πιστεύει ότι την ημέρα των Φώτων οι καλικάντζαροι μαζεύονται όλοι μαζί και λέει ο ένας στον άλλον:

Φεύγετε να φεύγουμε, κι έρχεται ο τουρλόπαπας, με την αγιαστούρα του και με τη βρεχτούρα του. Μας άγιασε, μας έβρεξε και μας εκατάκαψε!

Μια άλλη λαϊκή δοξασία λέει ότι οι καλικάντζαροι ανεβαίνουν πάνω σε κρεμμυδότσουφλα και φεύγουν από τη γη την παραμονή των Φώτων φωνάζοντας: «**Άρμενα κουπιά κι εγώ στον τόπο μου**».

Η ημέρα των Φώτων είναι η τελευταία τους πάνω στη γη. Ο κόσμος πιστεύει πως: «**Αγιάσαν τα νερά, φύγανε τα παγανά!**».

Η αντιμετώπιση των καλικάντζαρων (ξόρκια)

Οι άνθρωποι πιστεύουν πως οι καλικάντζαροι αντιμετωπίζονται με διάφορους τρόπους όπως:

- ❖ Με το «Πάτερ ημών» και τον Σταυρό τον οποίο στα παλιά χρόνια χάραζαν στα σταυροδρόμια
- ❖ Με το λιβάνισμα
- ❖ Με το να ραίνομε το σπίτι με αγιασμό
- ❖ Με τη φωτιά
- ❖ Με διάφορες εκφράσεις όπως: «Ξύλα κούτσουρα, δαυλιά αναμμένα!» γιατί οι καλικάντζαροι φοβούνται τη φωτιά

Μαθαίνω για τους καλικαντζάρους μέσα από ένα παραμύθι...
Οι καλικάντζαροι που ήθελαν να έχουν φίλους τα παιδιά

Μια φορά, στα πολύ παλιά χρόνια, οι καλικάντζαροι ανέβηκαν και πάλι πάνω στη γη, όπως έκαναν εδώ και χιλιάδες χρόνια κάθε παραμονή Χριστουγέννων, για να πειράξουν τους ανθρώπους και να φάνε γλυκά, τηγανίτες, κουραμπιέδες και ξεροτήγανα.

Οι άνθρωποι το έμαθαν και φοβήθηκαν, γιατί πάντα φοβούνται τους καλικαντζάρους. Άρχισαν να σκέφτονται πώς θα καταφέρουν κι αυτή τη φορά να τους διώξουν. Ήξεραν από τους γονείς και τους παπούδες τους διάφορα ξόρκια και μαγικά για να τους αντιμετωπίσουν.

Μια γυναίκα του χωριού, η κυρά Μαργή με τον άνδρα της, τον Γιώργη, έβαλαν στη φωτιά τρία ξύλα γεμάτα αγκάθια να καίγονται, γιατί οι καλικάντζαροι φοβούνται τη φωτιά και τον καπνό και φεύγουν.

Η κυρά Αννίκα, κρέμασε στο τζάκι 12 αδράχτια για να τα βλέπουν οι καλικάντζαροι να φοβούνται και να μην μπαίνουν στο σπίτι.

Η κυρά Χρυσή, ήξερε από τη γιαγιά της ότι οι καλικάντζαροι φοβούνται το κόσκινο στο τζάκι και το λινάρι στην εξώπορτα. Αυτό έκανε λοιπόν! Έβαλε ένα κόσκινο στο τζάκι και έδεσε λίγο λινάρι στην εξώπορτα. Έτσι οι καλικάντζαροι όταν πηγαίνουν στο σπίτι για να φάνε, έβλεπαν το λινάρι στην εξώπορτα και προσπαθούσαν να μετρήσουν τις τρίχες του, αλλά δεν τα κατάφερναν. Πάντα σταματούσαν στον αριθμό δύο. Το τρία δεν το έλεγαν ποτέ, γιατί είναι ο αριθμός του Χριστού και τον φοβούνται. Με το μέτρημα και το ξαναμέτρημα ξημέρωνε κι οι καλικάντζαροι μόλις άκουγαν το λάλημα άσπρου πετεινού έφευγαν τρέχοντας.

Στο χωριό ζούσε και μια οικογένεια που είχε ένα παιδάκι, τον Αθάνα, που δεν φοβόταν τους καλικαντζάρους, γιατί ο παππούς του τού είχε πει κάποτε ότι τα καλικαντζαράκια είναι οι ψυχές των ανθρώπων, που έρχονται τα Χριστούγεννα στον Απάνω Κόσμο για δουν τους αγαπημένους τους. Παρακάλεσε λοιπόν τους γονείς του να βάλουν στην καμινάδα τηγανίτες, κουραμπιέδες και ξεροτήγανα για να φάνε. Εκείνοι το σκέφτηκαν, το ξανασκέφτηκαν και στο τέλος συμφώνησαν. Ο Αθάνας πήγε σε όλα τα σπίτια και είπε για την απόφαση που είχαν πάρει. Όλοι συμφώνησαν, γιατί κατάλαβαν πως ο καλός τρόπος μόνο καλό μπορεί να φέρει. Γι' αυτό έβαλαν στις καμινάδες τους γλυκά κι όχι αδράχτια και ξύλα αγκαθωτά και κόσκινα.

Το έμαθαν τα καλικαντζαράκια κι ευχαριστήθηκαν πολύ. Τώρα δεν θα πείραζαν πια τους ανθρώπους, ούτε θα έμπαιναν στα σπίτια τους να τα κάνουν όλα άνω κάτω, για να βρουν τα γλυκά που τόσο τους άρεσαν.

Πήγαιναν κάθε βράδυ στις καμινάδες, έτρωγαν τα γλυκά που τους είχαν αφήσει, κι έκαναν τους ανθρώπους να ονειρευτούν τα πιο γλυκά όνειρα. Οι μέρες όμως περνούσαν, τέλειωνε το Δωδεκάορτο... Τα καλικαντζαράκια ήξεραν ότι έπρεπε να φύγουν πριν από τα Φώτα...

Γι' αυτό μαζεύτηκαν ένα βράδυ, βράδυ μεσάνυχτα για να αποφασίσουν πώς θα ευχαριστούσαν τους ανθρώπους για το καλό που τους έκαναν. Όλη τη νύχτα συνεδρίαζαν. Όπου νάναι θ' άκουγαν το λάλημα του άσπρου πετεινού και θα έπρεπε τρεχάτοι να κρυφτούν, απόφαση όμως δεν είχαν πάρει ακόμη. Λίγο πριν το ξημέρωμα ένα μικρό, μικράκι καλικαντζαράκι πρότεινε να αφήσουν ευχαριστήρια γράμματα στις πόρτες των σπιτιών. Έτσι έκαναν! Όταν τέλειωσαν οι μέρες κι ήρθε η ώρα να φύγουν, κρέμασαν τα γράμματα στις πόρτες και με το πρώτο φως της μέρας εξαφανίστηκαν για να ξανάρθουν πάλι του χρόνου.

Την άλλη μέρα το πρωί, όταν ξημέρωσε κάθε παιδί βρήκε από ένα γράμμα στην εξώπορτα του σπιτιού του που έλεγε: *-Ποτέ δεν θέλαμε να σας κάνουμε κακό, μόνο λίγα γλυκά θέλαμε, γιατί μας αρέσουν πολύ. Σας ευχαριστούμε και του χρόνου.*

Όλοι στο χωριό συγκινήθηκαν με το σημείωμα που είχαν αφήσει τα καλικαντζαράκια, γιατί κατάλαβαν ότι η αγάπη νικά όλους τους φόβους και φέρνει ειρήνη και ευτυχία.

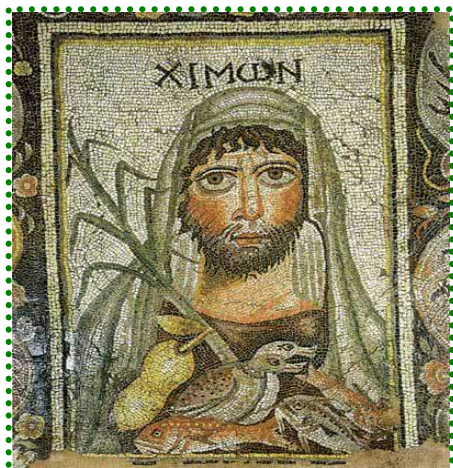

Μπορείς να φτιάξεις κι εσύ ένα παραμύθι για τους καλικαντζάρους, να το ζωγραφίσεις και να το δραματοποιήσεις με τους φίλους σου;

Χριστούγεννα Η γιορτή του Χειμώνα...

Η Γέννησή Σου Χριστέ...

Ο Χειμώνας σαν γενειοφόρος,
ώριμος άνδρας, ψηφιδωτό
λουτρού, Αγ. Ταξιάρχης, Άργος,
τέλη 5^{ου} αρχές 6^{ου} αι. μ.Χ.

Δεν γνωρίζουμε πότε ακριβώς γεννήθηκε ο Χριστός. Ούτε στην Παλαιά, ούτε στην Καινή Διαθήκη, αναφέρεται ο μήνας ή η μέρα της γέννησής Του.

Σύμφωνα με τις Γραφές, τόσο ο Ιησούς όσο και οι μαθητές του, αλλά και όλοι οι Ιουδαίοι, δεν γιόρταζαν γενέθλια γιατί τα θεωρούσαν παγανιστική συνήθεια. Ο ίδιος, σύμφωνα με το Ευαγγέλιο του Λουκά (Λουκάς κεφ. 22, 19-20), ζήτησε από τους μαθητές του να θυμούνται τον θάνατό του.

Οι πρώτοι χριστιανοί κατά τον 3^ο αιώνα μ.Χ. άρχισαν να γιορτάζουν τη γέννηση μαζί με τη βάφτισή Του, στις 6 του Γενάρη. Σήμερα, ημέρα γέννησης θεωρείται η 25η Δεκεμβρίου.

Γεννήθηκε όμως ο Χριστός τον Δεκέμβριο; Οι γραφές μάς δίνουν στοιχεία, που αποδεικνύουν ότι ο Χριστός δεν γεννήθηκε τον Δεκέμβριο.

Σύμφωνα με τον ευαγγελιστή Ματθαίο ο Χριστός γεννήθηκε την περίοδο της βασιλείας του Ηρώδη Α΄ του Μέγα: «Όταν, λοιπόν, ο Ιησούς γεννήθηκε στη Βηθλεέμ της Ιουδαίας κατά τις ημέρες του βασιλιά Ηρώδη...» (Ματθ. κεφ. 2, 1).

Δεν μας δίνει όμως στοιχεία για τον μήνα και τη μέρα της γέννησής Του. Γνωρίζουμε ότι ο Ηρώδης ήταν κυβερνήτης της Γαλιλαίας από το 47 π.Χ.. Το 38 π.Χ. του δόθηκε από τους Ρωμαίους ο τίτλος του βασιλιά της Ιουδαίας. Βασίλευσε, σύμφωνα με τον Ιώσηπο, 34 χρόνια και πέθανε σε ηλικία 70 ετών, τον μήνα Νισάν του Εβραϊκού Ημερολογίου, δηλαδή τον Απρίλιο του 4 π.Χ..

Ο θάνατος του Ηρώδη μάς βοηθά να προσδιορίσουμε περίπου τον χρόνο γέννησης του Χριστού. Αφού ο Ηρώδης πέθανε το 4 π.Χ., και ο Χριστός γεννήθηκε λίγα χρόνια νωρίτερα, τότε φτάνουμε στο συμπέρασμα ότι γεννήθηκε το αργότερο μέχρι το 4 π.Χ., που ήταν το 750 από την κτίση της Ρώμης. Ο Ευαγγελιστής Ματθαίος δεν μας προσδιορίζει πόσα χρόνια πριν από το 4 π.Χ. γεννήθηκε ο Χριστός.

Το φαινόμενο του Αστέρα της Βηθλεέμ, όπως θα δούμε παρακάτω, θα μας δώσει περισσότερες πληροφορίες για τον χρόνο της Γέννησης.

Ο Ευαγγελιστής Λουκάς αναφέρει στο Ευαγγέλιό του (Λουκάς κεφ. 2, 4-8) ότι στην περιοχή της Βηθλεέμ υπήρχαν βοσκοί όταν γεννήθηκε ο Χριστός (Ποιμένων γαρ αγραυλούντων...), που έμεναν στην ύπαιθρο και πρόσεχαν τη νύχτα με βάρδιες τα κοπάδια τους. Αν ήταν χειμώνας τα ζώα θα είχαν μεταφερθεί σε στάνες. Ο καιρός λοιπόν θα πρέπει να ήταν ανοιξιάτικος ή καλοκαιρινός.

Κατά τον Λουκά, γεννήθηκε κατά την πρώτη απογραφή που διέταξε ο Οκταβιανός Αύγουστος, αυτοκράτορας της Ρώμης (27 π.Χ.-14 μ.Χ.) και την εκτέλεσε στην Παλαιστίνη ο ρωμαίος ανθύπατος Κυρήνιος, κυβερνήτης τότε της Συρίας (9-6 π.Χ.): «Τις ημέρες δε εκείνες βγήκε διάταγμα από τον Καίσαρα Αύγουστο να γίνει απογραφή των κατοίκων... Αυτή η απογραφή ήταν η πρώτη που έγινε, όταν κυβερνήτης της Συρίας ήταν ο Κυρήνιος. Και πήγαιναν όλοι ν' απογραφούν, ο καθένας στη δική του πόλη. Ανέβηκε δε και ο Ιωσήφ... στην πόλη του Δαβίδ, που ονομάζεται Βηθλεέμ... για ν' απογραφεί με τη Μαριάμ, τη μνηστή του, η οποία ήταν έγκυος. Κι ενώ ήταν εκεί, συμπληρώθηκαν οι ημέρες της να γεννήσει. Και γέννησε, τον υιό της...» (Λουκάς κεφ. 2, 1-6). Είναι δυνατόν ένας ηγεμόνας, ο οποίος σπάνια αναμειγνυόταν στο έργο των τοπικών κυβερνήσεων, να κάνει απογραφή και ν' απαιτήσει από έναν ολόκληρο λαό, που ήταν στα πρόθυρα της επανάστασης, να ταξιδέψει μέσα στον χειμώνα κάνοντας μεγάλες αποστάσεις για ν' απογραφεί; Από τα στοιχεία αυτά του Λουκά βλέπουμε ότι είναι αδύνατον ο Χριστός να γεννήθηκε Δεκέμβριο.

**Μέσα στους αιώνες αναπτύχθηκαν πολλές θεωρίες για την ημερομηνία της γέννησης του Χριστού.
Μπορείς να ψάξεις να βρεις μερικές απ' αυτές;**

Πότε καθιερώθηκε η γιορτή των Χριστουγέννων στις 25 Δεκεμβρίου;

Μέχρι τις αρχές του 4ου αιώνα μ.Χ. η γιορτή αυτή ήταν άγνωστη. Καμιά πηγή δεν αναφέρει ότι στις 25 Δεκεμβρίου γιορτάζονταν τα γενέθλια του Χριστού.

Από τις 22 έως τις 25 του Δεκέμβρη, (Χειμερινό Ηλιοστάσιο) όλες οι πολυθεϊστικές θρησκείες γιόρταζαν τη γέννηση των θεών τους. Οι Έλληνες κατά τους Ελληνιστικούς Χρόνους (323-30 π.Χ.), αυτές τις μέρες γιόρταζαν το «Τριέσπερον» προς τιμήν των «Πυρφόρων και Ηλιακών Θεοτήτων Ηρακλέους και Ηλίου». Οι εορτασμοί ήταν λαμπροί και κορυφώνονταν στις 25 του μήνα με την αναγέννηση του φωτοδότη Ήλιου. Σύμφωνα με τα ελληνικά έθιμα της εποχής εκείνης οι άνθρωποι έκαναν πομπές με χορούς και τραγούδια, προσφορές και συμπόσια. Επίσης προετοιμάζαν ειδικά φαγητά και διακοσμούσαν τα σπίτια τους με κλαδιά ελιάς ή δάφνης. Αυτά τα έθιμα δεν εξαφανίστηκαν ποτέ αλλά ενσωματώθηκαν στον εορτασμό των Χριστουγέννων.

Αργότερα οι Ρωμαίοι επέβαλαν τα δικά τους έθιμα εορτασμού. Ο αυτοκράτορας Αυρηλιανός το 274 μ.Χ. θέλοντας να ενώσει όλους τους λαούς της αυτοκρατορίας με μια κεντρική θρησκεία, επέβαλλε να γιορτάζεται στις 25 Δεκεμβρίου η μέρα γέννησης του Αήττητου Ήλιου. Οι επίσημες λατρευτικές εκδηλώσεις έγιναν σε έναν νέο ναό στη Ρώμη «προς τιμήν της Ημέρας Γέννησης του Ανίκητου Ήλιου-Dies Natalis Solis Invicti». Η νέα αυτή γιορτή είχε μεγάλη αποδοχή από τον λαό και ιδίως από τους μισθοφόρους του στρατού.

Η επιλογή αυτή του Αυρηλιανού προκαθόρισε και την ημερομηνία για τα Χριστούγεννα. Ο χρονικός όμως προσδιορισμός τους δεν μπορεί γίνει με βεβαιότητα. Η πρώτη φορά που αναφέρεται επίσημα η γέννηση του Χριστού είναι 3 αιώνες μετά τη γέννησή Του στο Καλεντάρι των Φιλοκαλίων, όπου το 354 μ.Χ. αντικαταστάθηκε η φράση «Ημέρα γέννησης του Αήττητου Ήλιου» με τη φράση «Ο γεννηθείς Χριστός εν Βηθλεέμ της Ιουδαίας».

Οι ιστορικές πηγές αποδεικνύουν ότι τα Χριστούγεννα καθιερώθηκαν από τον Πάπα Ιούλιο Α΄ (337-352 μ.Χ.) και γιορτάστηκαν για πρώτη φορά στη Ρώμη το 354 μ.Χ., στην Κωνσταντινούπολη το 379 μ.Χ. και στην Αντιόχεια το 388 μ.Χ.. Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος ήδη από το 386 μ.Χ. συμβούλευε την εκκλησία της Αντιόχειας να συμφωνήσει ώστε η 25η Δεκεμβρίου να γιορτάζεται σαν ημέρα γέννησης του Χριστού. Την ημερομηνία αυτή αποδέχτηκε και η εκκλησία της Ιερουσαλήμ τον 7ο αι. μ.Χ.. Πολλοί μελετητές θεωρούν ότι η αρχαιότερη ομιλία για τη γιορτή της γέννησης του Χριστού είναι εκείνη που εκφωνήθηκε από τον Μ. Βασίλειο στην Καισάρεια το 376 μ.Χ.. Το 529 μ.Χ. δια νόμου καθιερώθηκε γενική αργία για τα Χριστούγεννα.

Ήξερες ότι....

Η 25^η Δεκεμβρίου ήταν αφιερωμένη από τους Ρωμαίους στον θεό Μίθρα-Ήλιο; Ήταν περσικός θεός που γεννήθηκε από μια παρθένο σ' ένα σπήλαιο ή βγήκε μέσα από μια πέτρα κρατώντας στο δεξί χέρι σπαθί και στο αριστερό πυρσό. Στη Ρώμη καθιερώθηκε περίπου το 68 π.Χ. από Κιλικίους πειρατές, που έφερε σαν αιχμάλωτους ο στρατηγός Πομπήιος ο Μέγας. Ο Μίθρας ήταν ο Θεός της σοφίας και του φωτός που αγωνιζόταν να διώξει τα σκοτάδια. Ήταν επίσης φίλος του ήλιου, που τον βοηθούσε ν' ανατείλει κάθε πρωί.

Στα ιερά συγγράμματα των Ζωροαστρών παρουσιάζεται σαν αγαθοεργός, ενδιάμεσος μεταξύ του ουρανού και των ανθρώπων, εγγυητής της διαθήκης του Θεού, σωτήρας, πνεύμα του καλού, υπερασπιστής και φύλακας της αλήθειας και της τάξης. Οι πιστοί του τον τιμούσαν μέσα σε σπήλαια.

Η συγκεκριμένη μέρα είχε οριστεί σαν ημέρα γέννησης του Μίθρα-του Αήττητου Ήλιου (το Γενέθλιον του Αηττήτου Ηλίου), γιατί τότε έχουμε το χειμερινό Ηλιοστάσιο που σημαίνει ότι ο ήλιος αρχίζει ν' ανεβαίνει ψηλά στον ουρανό νικώντας τη νύχτα. Η ημέρα αυτή ήταν μέρα χαράς και ειρήνης για τους Ρωμαίους.

Για όλα τα παραπάνω οι πατέρες της εκκλησίας όρισαν την 25η Δεκεμβρίου σαν ημέρα γέννησης του Χριστού, για να επισκιάσουν τη γιορτή του Μίθρα αντικαθιστώντας έτσι τα γενέθλια του θεού Μίθρα-Ήλιου, μ' αυτά του Χριστού, του Νοητού Ήλιου της Δικαιοσύνης. Αυτό δεν έγινε ομαλά, αλλά κατόπιν πολλών συζητήσεων και αντιρρήσεων. Η μέρα αυτή ονομάστηκε Χριστούγεννα. Η Γέννηση Σου Χριστέ ο Θεός ημών...

Ρωμαϊκό ανάγλυφο,
Μίθρας και Ήλιος, 2^{ος}-3^{ος} αι. π.Χ.,
Μουσείο του Λούβρου

Τα Χριστούγεννα ανασαίνει η μέρα! Περνούμε από την περίοδο του σκοταδιού στην περίοδο του φωτός, στην Άνοιξη και στην αναβλάστηση. Περνούμε από το λίγο φως του Φθινοπώρου στο περισσότερο του Χειμώνα.

Ψάξε αν θέλεις σε βιβλία, στο διαδίκτυο ή αλλού για να βρεις περισσότερες πληροφορίες για τις διάφορες θρησκείες στην εποχή του Χριστού.

Το μήνυμα της Γέννησης

Τρία μηνύματα μας στέλνει η Γέννηση του Χριστού.

Το 1^ο είναι ότι πρέπει να είμαστε **ταπεινοί**, όπως ταπεινά γεννήθηκε και ο Χριστός.

Το 2^ο είναι η **αγάπη**. Ο Χριστός αγάπησε χωρίς διακρίσεις, πλούσιους και φτωχούς, εχθρούς και φίλους. Αγάπησε ανεξάρτητα από τη φυλή, το χρώμα, το φύλο, τη γλώσσα, τη θρησκεία, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, την οικονομική κατάσταση, την οικογενειακή προέλευση.

Το 3^ο μήνυμα είναι η ειρήνη: *Δόξα εν υψίστοις Θεώ και επί γης ειρήνη...*

Ένας θρύλος: Πως τα δέντρα και τα φυτά συμπαραστάθηκαν στον Χριστό όταν γεννήθηκε

Ένας θρύλος λέει ότι στο σπήλαιο που γεννήθηκε ο Χριστός έκανε πολύ κρύο το βράδυ, γι' αυτό μαζεύτηκαν γύρω Του ζώα για να Τον ζεστάνουν με τα χνώτα τους. Όσο περνούσε όμως η ώρα το κρύο γινόταν όλο και πιο τσουχτερό. Ο Ιωσήφ βγήκε έξω μάζεψε μερικά άχυρα και τα άναψε για να ζεσταθεί το Θείο Βρέφος. Τα είδε η Παναγία και τους είπε: «Την ευχή μου να έχετε και να είστε πάντα ολόχρυσα». Όμως σε λίγο έσβησαν.

Ο Ιωσήφ βγήκε πάλι έξω και βρήκε μερικά κλαδιά δεντρολίβανου και τα άναψε. Τα είδε η Παναγία και τους είπε: «Να έχετε την ευχή μου και να μοσχομυρίζετε για πάντα». Όμως κι αυτά δεν κράτησαν για πολύ.

Τότε ο Ιωσήφ άκουσε μια φωνή μέσα από την πάνινη σακούλα, που είχε κρεμασμένη στον ώμο του. Κοίταξε και είδε μερικές ελιές να του μιλούν και να του λένε: «Ιωσήφ, έξω είναι η μάνα μας η ελιά. Πήγαινε να κόψεις τα κλαδιά της, να τ' ανάψεις για να ζεσταθεί ο Χριστός. Αν δεν το κάνεις θα μαρμαρώσει από τη στενοχώρια της».

Ο Ιωσήφ έκοψε αρκετά κλαδιά και άναψε φωτιά. Όλη νύχτα έκοβε κι έκοβε ξύλα από τη γέρικη ελιά, ώσπου δεν της έμειναν παρά μόνο οι ρίζες. Τότε η Παναγία δάκρυσε και είπε: «Την ευχή μου να 'χεις, ελιά, και να μην ξεραίνεσαι ποτέ. Να δίνεις το λάδι σου στους ανθρώπους να το τρώνε και ν' ανάβουν το καντήλι του Χριστού και των άλλων αγίων».

Ήξερες ότι....

❖ **Οκτώ μέρες** μετά τη γέννηση του Χριστού, η Μαρία με τον Ιωσήφ επισκέφθηκαν τον ναό, γιατί σύμφωνα με τους νόμους των Ιουδαίων έπρεπε να δώσουν ένα όνομα στο βρέφος, μπροστά στον ιερέα;

❖ **Οι προφήτες είπαν** ότι η Παναγία θα γεννήσει τον Υιόν του Θεού και ότι θα του δώσουν το όνομα Εμμανουήλ-Ιησούς; Είναι εβραϊκό όνομα και σημαίνει ο Θεός είναι μαζί μας. Χριστός, ονομάστηκε αργότερα. Η λέξη Χριστός, προέρχεται από το ρήμα χρίω που σημαίνει χαρισματικός, αυτός που έχει χριστεί από τον Θεό, που έχει το χρίσμα της θείας αποστολής.

Αν θέλεις ζωγράφισε
τη φάτνη.
Μπορείς επίσης
να φτιάξεις μια φάτνη
για τα Χριστούγεννα
με λινάτσα, χαρτιά
και πανιά.

Οι βοσκοί

Ο Ευαγγελιστής Λουκάς περιγράφει θαυμάσια τη Χριστουγεννιάτικη νύχτα.

Λεπτομέρεια από τη Γέννηση, 19^{ος} αι. μ.Χ.,
φορητή εικόνα του Κύπριου ζωγράφου
Παρθένιου, Ι.Μονή Παναγίας της
Χρυσορροϊάτισσας, Πάφος, Κύπρος

Και ποιμένες ήσαν εν τη χώρα τη αυτή αγραυλούντες και φυλάσσοντες φυλακάς της νυκτός επί την ποιμνην αυτών. Και ιδού άγγελος Κυρίου επέστη αυτοίς και δόξα Κυρίου περιέλαμψεν αυτούς, και εφοβήθησαν φόβον μέγαν. Και είπεν αυτοίς ο άγγελος: «Μη φοβείσθε, ιδού γαρ ευαγγελίζομαι υμίν χαράν μεγάλην, ήτις έσται παντί τω λαώ, ότι ετέχθη υμίν σήμερα σωτήρ, ος έστι Χριστός Κύριος, εν πόλει Δαυειδ. Και τούτο υμίν το σημείον ευρήσετε βρέφος εσπαργανωμένον, κείμενον εν φάτνη». Και εξαίφνης εγένετο συν τω αγγέλω πλήθος στρατιάς ουρανού αιούντων τον Θεόν και λεγόντων: «Δόξα εν υψίστοις Θεώ και επί γης Ειρήνη, εν ανθρώποις ευδοκία». Και εγένετο ως απήλθον απ' αυτών εις τον ουρανόν οι άγγελοι, και οι άνθρωποι οι ποιμένες είπον προς αλλήλους: «Διέλθομεν δη έως Βηθλεέμ και ιδώμεν το ρήμα τούτο το γεγονός, ό ο Κύριος εγνώρισεν ημίν». Και ήλθον σπεύσαντες, και ανεύρον την τε Μαριάμ και τον Ιωσήφ και το βρέφος κείμενον εν τη φάτνη. Ιδόντες δε διεγνώρισαν περί του ρήματος του λαληθέντος αυτοίς περί του παιδίου τούτου. Και πάντες οι ακούσαντες εθαύμασαν περί των λαληθέντων υπό των ποιμένων προς αυτούς. Η δε Μαριάμ πάντα συνετήρει τα ρήματα ταύτα συμβάλλουσα εν τη καρδιά αυτής. Και υπέστρεψαν οι ποιμένες δοξάζοντες και αιούντες τον Θεόν επί πάσιν οίς ήκουσαν και είδον.

Στην ίδια περιοχή που γεννήθηκε ο Χριστός, υπήρχαν βοσκοί που έμεναν έξω στους αγρούς και πρόσεχαν με βάρδιες τα ζώα τους τη νύχτα. Εκείνη τη νύχτα παρουσιάστηκε σ' αυτούς άγγελος Κυρίου και λάμψη θεϊκή έλαμψε γύρω τους και τους φόβισε πολύ. Και ο άγγελος τους είπε: -Μην φοβάσθε! Σας φέρνω την χαρμόσυνη είδηση ότι απόψε γεννήθηκε στην πόλη του Δαυίδ ο Σωτήρας του κόσμου και αυτή η είδηση θα προξενήσει μεγάλη χαρά σε όλον τον κόσμο. Για να τον αναγνωρίσετε θα σας δώσω τούτο το σημάδι: «Θα βρείτε το βρέφος μέσα σε φάτνη τυλιγμένο με φασκιά». Και ξαφνικά εμφανίστηκε μαζί με τον άγγελο πλήθος της ουράνιας στρατιάς των αγγέλων που έψελναν το «Δόξα εν υψίστοις...». Μόλις οι άγγελοι πέταξαν στους ουρανούς οι άνθρωποι οι ποιμένες είπαν μεταξύ τους: -Ας πάμε λοιπόν στη Βηθλεέμ για να δούμε το γεγονός τούτο που μας έκανε γνωστό ο Κύριος. Και τρέχοντας έφτασαν στο σπήλαιο όπου βρήκαν τη Μαρία με τον Ιωσήφ και το βρέφος ξαπλωμένο στη φάτνη. Βλέποντάς το, διαπίστωσαν όσα τους είχε πει ο Άγγελος και φεύγοντας διαλάλησαν παντού τη γέννηση του Χριστού. Η δε Μαριάμ τα κρατούσε όλα στην καρδιά της και τα εσκεπτετο.

Ένας θρύλος για τον Ιωσήφ και τους βοσκούς

Σ' ένα βουνό κοντά στη Βηθλεέμ είχαν τη στάνη τους 3 βοσκοί. Ένα βράδυ εκεί που καθόντουσαν και άκουγαν τη φλογέρα, που έπαιζε ο νεώτερος σύντροφός τους, είδαν ένα λαμπερό αστέρι, που είχε κατέβει πολύ χαμηλά και είχε σταθεί στην άκρη της Βηθλεέμ.

Ενώ το κοίταζαν έκπληκτοι και λίγο φοβισμένοι είδαν να έρχεται προς το μέρος τους ένας άνδρας.

Ήταν ο Ιωσήφ που πήγαινε να ζητήσει μερικά κάρβουνα για να ζεστάνει τη σπηλιά.

Όταν έφτασε κοντά, οι βοσκοί έκπληκτοι διαπίστωσαν ότι τα σκυλιά όχι μόνο δεν γάβγιζαν αλλά κουνούσαν την ουρά τους και έγλειφαν τα χέρια του Ιωσήφ.

Η έκπληξη τους ήταν ακόμη μεγαλύτερη όταν ο Ιωσήφ, χωρίς να καεί, έπιασε με γυμνά χέρια τα κάρβουνα που του έδωσαν και τα έβαλε στη θήκη, που είχε σε μια άκρη του χιτώνα του.

Οι Μάγοι Ήξερες ότι....

❖ **Η ιστορία των μάγων ξεκινά πολλά χρόνια πριν τη γέννηση του Ιησού;** Τότε που στην Περσία ζούσε ο προφήτης Βαλαάμ, που κλήθηκε από τον Βαλάκ, βασιλιά των Μωαβιτών, προκειμένου να καταραστεί τους Ισραηλίτες. Αυτός όμως με εντολή του Θεού τους ευλόγησε προφητεύοντας ότι: «Βλέπω Αυτόν, αλλά όχι τώρα. Τον βλέπω, όχι όμως από κοντά. Ένα αστέρι θα ανατείλει από τη γενιά του Ιακώβ και βασιλιάς θα γεννηθεί από τον Ισραήλ, που θα καταστρέψει τους αρχηγούς της Μωάβ και θα εξολοθρεύσει τους απογόνους του Σηθ». Η προφητεία αυτή πέρασε από γενιά σε γενιά, και μετά από 1400 χρόνια Μάγοι από την Ανατολή ξεκίνησαν για να βρουν έναν νέο βασιλιά, που γεννήθηκε και θα ήταν η σωτηρία του κόσμου.

❖ **Η λέξη μάγος ήταν ένας τίτλος που δινόταν στους ιερείς του Ζωροάστρη ή Ζαρατούστρα;** (Προφήτης των Περσών και ιδρυτής της θρησκείας του Ζωροαστρισμού). Δήλωνε μεγάλη σοφία και μόρφωση. Οι μάγοι είχαν καθήκοντα ιερέων και ονειροκριτών και ασκούσαν μεγάλη επίδραση στη θρησκευτική και δημόσια ζωή. Ήταν θεματοφύλακες των επιστημονικών γνώσεων της εποχής τους, μελετούσαν τ' άστρα και είχαν αναπτύξει την αστρολογία και τις απόκρυφες τέχνες. Τις περισσότερες πληροφορίες για τους μάγους της αρχαίας εκείνης εποχής τις έχουμε από τον Ηρόδοτο σύμφωνα με τον οποίο οι Μάγοι ήταν μια από τις έξι φυλές των Μήδων (Ηροδότου Ιστορία, Κλειώ, 101.1 «...έστι δε Μήδων τοςάδε γένεα, Βούσαι, Παρητακηνοί, Στρούχατες, Αριζαντοί, Βούδιοι, Μάγοι. Γένεα μεν δη Μήδων εστί τοςάδε.»).

❖ **Ο Ευαγγελιστής Ματθαίος αναφέρει στο Ευαγγέλιό του την Προσκύνηση των Μάγων;** Δεν αναφέρει όμως τον αριθμό τους, τα ονόματά τους, τη χώρα καταγωγής τους. Η αναφορά που κάνει είναι ότι προέρχονται από την ανατολή: «Όταν γεννήθηκε ο Ιησούς στην Βηθλεέμ της Ιουδαίας, κατά τις ημέρες που βασιλιάς ήταν ο Ηρώδης, να, μάγοι ήλθαν από τις χώρες της Ανατολής εις τα Ιεροσόλυμα», (Ματθαίος, 2,1).

❖ **Το απόκρυφο Πρωτοευαγγέλιο του Ιακώβου αναφέρεται επίσης στην προσκύνηση των μάγων,** με μια μικρή διαφορά σε σχέση με το Ευαγγέλιο του Ματθαίου; Δεν κάνει λόγο για οικία όπου βρισκόταν ο Ιησούς αλλά για σπήλαιο: «Εφυγαν οι μάγοι από τον Ηρώδη και να, ο αστέρας που είχαν δει στην ανατολή τους οδηγούσε έως ότου έφτασαν στο σπήλαιο και στάθηκε στην κορυφή του. Είδαν τότε οι μάγοι το παιδί με τη μητέρα Του και έβγαλαν από τους σάκους τους χρυσό, λίβανο και σμύρνα».

❖ **Πολλοί μελετητές διαφωνούν για τον αριθμό των μάγων;** Ο Ευαγγελιστής Ματθαίος λέει «Ιδού Μάγοι» κι όχι «Ιδού τρεις Μάγοι» και συνεχίζει: «Όταν έφτασαν στο σπίτι είδαν το παιδί με τη μητέρα του Μαρία και πέφτοντας στο έδαφος το προσκύνησαν με βαθειά ευλάβεια, και αφού άνοιξαν τα θησαυροφυλάκιά τους του πρόσφεραν δώρα, χρυσάφι, λίβανι και σμύρνα». Σε κανένα σημείο δεν αναφέρεται ο αριθμός τρία. Ίσως, επειδή στο ευαγγέλιο αναφέρονται τρία δώρα, θεωρήθηκε δεδομένο πως ήταν τρία και τα άτομα που τα πρόσφεραν. Ο Ιάκωβος αναφέρει: «Εφυγαν οι μάγοι από τον Ηρώδη...» και όχι «Εφυγαν οι 3 μάγοι από τον Ηρώδη...».

Τον αριθμό τρία για τους Μάγους τον καθόρισε ο Πάπας Λέων ο Α΄, τον 5ο αι. μ.Χ., από τα τρία δώρα που πρόσφεραν στον Χριστό. Ο θεολόγος Ωριγένης ο Αλεξανδρινός ήταν αυτός, όμως, που για πρώτη φορά τον 3ο αι. μ.Χ. υποστήριξε ότι οι μάγοι ήταν τρεις, όσα και τα δώρα τους. Παραδόσεις διαφόρων λαών αναφέρουν ότι ήταν δύο, τέσσερις, επτά, ακόμη και δώδεκα, όπως πιστεύουν Αρμένιοι μελετητές. Κάποιοι λόγιοι υποστηρίζουν την ύπαρξη και τέταρτου μάγου, στον οποίο αποδίδεται το όνομα Αρταμπάν.

Ψηφιδωτό, η πομπή των παρθένων οδηγούμενη από τους 3 Μάγους κατευθύνεται προς την Παναγία, Ναός Αγ. Απολλιναρίου, Ραβέννα, περίπου 561 μ. Χ.

Λεπτομέρεια της Πομπής των Παρθένων στον ναό του Αγ. Απολλινναρίου στη Ραβέννα, περίπου 561 μ. Χ.

Ήξερες ότι....

❖ **Τα ονόματα των Μάγων δεν διασώθηκαν;** Εκείνος που τους αναφέρει πρώτος, με τα ονόματα Γκαθεσπά, Μελχιώρ και Βιθισαρεά, είναι ο Άγγλος λόγιος Βέδας ο αιδέσιμος (672-735 μ.Χ.). Στα χειρόγραφα, επίσης, του ιστορικού Άγγελου από τη Ραβέννα της Ιταλίας, που βρίσκονται στην Παρισινή Βιβλιοθήκη του 8ου αι. μ.Χ. αναφέρονται με τα ονόματα: Γκεθασπώ, Μελχιώρ και Βιθισαρεά.

Διάφοροι μελετητές πιστεύουν ότι τα όσα υποστηρίζουν οι παραπάνω λόγιοι δεν έχουν ιστορική βάση, και ότι μάλλον άντλησαν αυτές τις πληροφορίες από το ψηφιδωτό που βρίσκεται στον ναό του Αγ. Απολλινναρίου του Νέου, στη Ραβέννα, και αναπαριστά την **Πομπή των Παρθένων**, που οδηγείται από 3 άτομα με περσική ενδυμασία και φρυγικούς σκούφους και είναι σε στάση προσφοράς προς την Παρθένο και το Βρέφος. Πάνω από τα κεφάλια τους είναι γραμμένα τα ονόματα: Βαλτάσαρ, Μελχιώρ, Γασπάρ. Η χριστιανική παράδοση διατήρησε αυτά τα ονόματα, που έδωσαν οι λόγιοι του 9^{ου} αι. μ.Χ. και υποστηρίζει ότι ο Βαλτάσαρ πρόσφερε τη σμύρνα, ο Μελχιώρ τον λίβανο και ο Γκασπάρ τον χρυσό.

❖ **Δίστανται οι απόψεις για τον τόπο της καταγωγής τους;** Ο Τερτυλλιανός και ο Ιουστίνος ο Μάρτυρας υποστήριζαν ότι οι Μάγοι ήταν Άραβες. Πολλοί μελετητές των Γραφών όπως ο Γερμανός αστρονόμος Γιοχάνες Κέπλερ υποστήριζαν ότι ήταν Χαλδαίοι. Ο Ιάκωβος και ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος αναφέρουν ότι κατάγονταν από την Περσία. Ο Ωριγένης ο Αλεξανδρινός και ο Μ. Αθανάσιος πίστευαν ότι ήταν Αιγύπτιοι. Ο Ηρόδοτος ότι ήταν Μήδοι.

Άλλοι μελετητές των Γραφών υποστήριζαν ότι ήταν Αφγανοί ή Βαβυλώνιοι ή Αρμένιοι σοφοί. Οι σκεπτικιστές και ορθολογιστές ερευνητές υποστήριζαν ότι οι μάγοι ήταν ένας μύθος πλασμένος από τους Ιουδαίους χριστιανούς, για να εδραιώσουν την αποστολή του Μεσσία. Σύμφωνα με μεταγενέστερες ερμηνείες οι Μάγοι κατάγονταν από την Αφρική, την Ευρώπη και την Ασία.

Αυτό που είναι απολύτως σίγουρο, είναι ότι οι μάγοι εκείνης της μακρινής εποχής ήταν ευσεβείς, πολυμαθείς, αντιπρόσωποι των θετικών επιστημών -κατά τα σημερινά δεδομένα- και γι' αυτό έχαιραν μεγάλης εκτίμησης από όλους. Ίσως αυτός είναι και ο λόγος που πολλές χώρες της Ανατολής τους διεκδικούν.

Αν θέλεις, ψάξε σε βιβλία, περιοδικά, εγκυκλοπαίδειες, στο διαδίκτυο για να βρεις περισσότερες πληροφορίες για τους μάγους των αρχαίων χρόνων.

Ήξεις ότι....

❖ **Τα δώρα των Μάγων έχουν συμβολικό χαρακτήρα;** Η παράδοση μας λέει ότι οι Μάγοι πρόσφεραν στον Χριστό λιβάνι, σμύρνα και χρυσάφι. Η επιλογή των συγκεκριμένων δώρων δεν είναι τυχαία. Είναι δώρα πολύτιμα, όχι μόνο για τον συμβολισμό τους αλλά και για τη χρηστική τους αξία. Οι αρχαίοι λαοί της Μεσογείου χρησιμοποιούσαν το λιβάνι σαν θυμίαμα στις θρησκευτικές και κοσμικές τελετές τους. Η χρήση του είναι εκδήλωση τιμής και σεβασμού προς τη θεότητα. Το λιβάνι αποκάλυπτε τη Θεία Φύση του Ιησού, καθώς και τη λατρεία της οποίας θα τύχαινε μετά την Ανάστασή Του. Η σμύρνα η οποία εχρησιμοποιείτο ευρύτατα στην ιατρική σαν καταπραϋντικό του πόνου δήλωνε τη θνητή ιδιότητα του Ιησού. Ο χρυσός φανέρωνε την κοσμική βασιλεία του.

❖ **Τα δώρα αυτά φυλάσσονται στη Μονή του Αγ. Παύλου στο Αγ. Όρος;** Ο χρυσός βρίσκεται με τη μορφή 28 περίτεχνων πλακιδίων, διαφόρων σχημάτων και διαστάσεων. Ο λίβανος και η σμύρνα διατηρούνται σαν μείγμα με τη μορφή χανδρών μεγέθους όσο μια ελιά. Η Παναγία διατηρούσε μέχρι την ημέρα της κοίμησής της ό,τι είχε σχέση με τη ζωή του Χριστού. Σύμφωνα με την ιστορική και θρησκευτική μας παράδοση, πριν «κοιμηθεί» η Παναγία τα έδωσε μαζί με τα Άγια Σπάργανα του Χριστού, την Τιμία Εσθήτα και την Αγία Ζώνη της στην Εκκλησία των Ιεροσολύμων, όπου παρέμειναν μέχρι το έτος 400 μ.Χ.. Τότε ο αυτοκράτορας Αρκάδιος τα μετέφερε στην Κωνσταντινούπολη, όπου παρέμειναν μέχρι την άλωσή της από τους Φράγκους (1204 μ.Χ.). Στη συνέχεια μεταφέρθηκαν για λόγους ασφαλείας στη Νίκαια της Βιθυνίας, προσωρινή πρωτεύουσα του Βυζαντίου, όπου παρέμειναν περίπου εξήντα χρόνια. Με την υποχώρηση των Σταυροφόρων, επί του αυτοκράτορα Μιχαήλ Παλαιολόγου, επεστράφησαν και παρέμειναν στην Κωνσταντινούπολη μέχρι την άλωσή της από τους Τούρκους (1453 μ.Χ.).

Μετά την άλωση η χριστιανή σύζυγος του σουλτάνου Μουράτ Β', Μάρω, τα μετέφερε στη Μονή του Αγ. Παύλου στο Άγιον Όρος. Η Μονή αυτή της ήταν γνωστή, επειδή ο πατέρας της Γεώργιος Βράγκοβιτς, δεσπότης της Σερβίας, έκτισε το καθολικό της προς τιμήν του Αγ. Γεωργίου του Τροπαιοφόρου.

Η αγιορείτικη παράδοση αναφέρει ότι καθώς η Μάρω ανέβαινε από το λιμάνι προς τη μονή, η Παναγία την εμπόδισε με έναν υπερφυσικό τρόπο και δεν την άφησε να πλησιάσει για να μην παραβιαστεί το άβατο του Αγίου Όρους. Εκείνη υπάκουσε και παρέδωσε τα Δώρα στους μοναχούς, οι οποίοι τοποθέτησαν στο σημείο εκείνο έναν Σταυρό που σώζεται μέχρι σήμερα και ονομάζεται «Σταυρός της Βασιλίσσης». Υπάρχει το σουλτανικό έγγραφο με τις σχετικές πληροφορίες παράδοσης των Τιμίων Δώρων, το οποίο φυλάσσεται στο αρχείο της Μονής του Αγίου Παύλου. Η αυθεντικότητα των Τιμίων Δώρων στηρίζεται στη γραπτή και προφορική παράδοση του λαού μας.

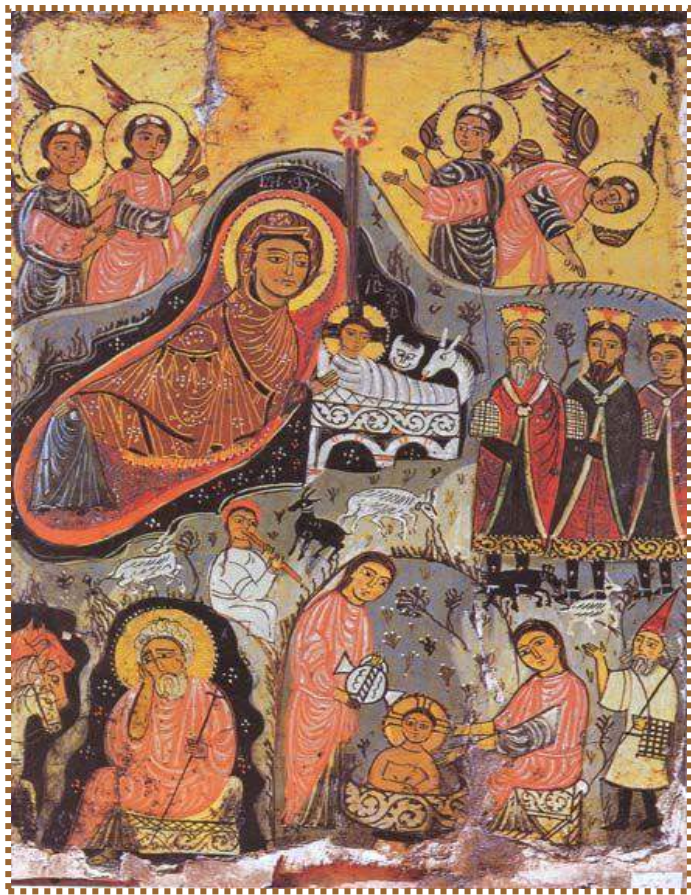
❖ **Η Παναγία θέλοντας να ευχαριστήσει τους Μάγους τους χάρισε ένα κομμάτι πανί, που έκοψε από τη φασκιά του βρέφους;** (Συριακό Ευαγγέλιο παιδικής ηλικίας του Ιησού 5^{ου} ή 6^{ου} αι. μ.Χ.). Γι' αυτό το κομμάτι της πάνας του Χριστού η λαϊκή παράδοση αναφέρει ότι: «Αφού οι Μάγοι προσκύνησαν το ιερό βρέφος και του πρόσφεραν τα δώρα τους, ξεκίνησαν για το ταξίδι της επιστροφής. Μετά από αρκετές μέρες έφτασαν στην πατρίδα τους και διηγήθηκαν σε μια μεγάλη συγκέντρωση σοφών την εμπειρία τους. Εκείνοι όμως δεν τους πίστεψαν, γι' αυτό οι τρεις μάγοι τους πρότειναν ν' ανάψουν μια μεγάλη φωτιά και να ρίξουν μέσα όλα τους τα βιβλία κι αυτοί ένα κομμάτι από την πάνα που τους είχε δώσει η Παναγία. Όλοι έμειναν έκπληκτοι όταν είδαν ότι τα βιβλία κάηκαν ενώ η πάνα έμεινε ανέγγιχτη».

**Τα Τιμία Δώρα
από την Ιερά Μονή
του Αγ. Παύλου
στο Αγ. Όρος**

Η γέννηση του Χριστού, εγκυριακή εικόνα,
7^{ος} αι. μ.Χ., Ι. Μονή Αγ. Αικατερίνης, Σινά

Το Άστρο της Βηθλεέμ

Τι παρακίνησε τους μάγους να κάνουν ένα ταξίδι τόσο μακρινό και με τόσο μεγάλο κόστος για να συναντήσουν τον μικρό Ιησού; Εκτός του ότι γνώριζαν την προφητεία του Βαλαάμ, πρέπει να γνώριζαν κι εκείνη του **Δανιήλ** του προφήτη για τον επερχόμενο Μεσσία. (... Μάθε και κατανόησε καλά, ότι από την ημέρα, που θα εκδοθεί διάταγμα για την ανοικοδόμηση της Ιερουσαλήμ, μέχρι την ημέρα που θα εμφανισθεί ο χριστός (χρισμένος) από εμένα, θα περάσουν επτά εβδομάδες ετών και άλλες εξήντα δύο εβδομάδες ετών..... Μετά δε την παρέλευση των εξήντα δύο εβδομάδων ετών, θα θανατωθεί ο χριστός χωρίς να υπάρχει καμιά απολύτως αμαρτία και αιτία θανάτου γι' αυτόν...».

Την εποχή που ζούσαν οι 3 Μάγοι υπήρχαν πολλές πληροφορίες και έντονη αναμονή και πίστη για την έλευση ενός σπουδαίου προσώπου, που θα λύτρωνε τους ανθρώπους από το κακό φέρνοντας ειρήνη και δικαιοσύνη. Οι Μάγοι μελετώντας τις Γραφές και ερμηνεύοντας τα σημάδια τ' ουρανού, σίγουρα θα γνώριζαν ότι ο Μεσσίας του κόσμου θα γεννιόταν στη χρονική περίοδο της ζωής τους, γεγονός που εξηγεί γιατί έψαχναν ένα σημάδι. Τι είδους ήταν, όμως, το αστέρι που τους καθοδήγησε;

Ήξερες ότι....

❖ **Ο καθορισμός του χρόνου γέννησης του Χριστού προτάθηκε για πρώτη φορά το 532 μ.Χ.;** Τότε ο Πάπας Ιωάννης ο Α΄ και ο αυτοκράτορας Ιουστινιανός ανέθεσαν στον Έλληνα μοναχό και αστρονόμο Διονύσιο τον Μικρό να υπολογίσει πότε γεννήθηκε ο Ιησούς. Εκείνος με τα δεδομένα που είχε, όρισε σαν έτος γέννησης το 1 μ.Χ., που αντιστοιχούσε στο έτος 754 από την κτίση της Ρώμης. Όμως ο Διονύσιος έκανε ιστορικά και μαθηματικά λάθη στους υπολογισμούς του. Παρέλειψε το έτος μηδέν στο νέο ημερολόγιο, αφού εκείνη την εποχή ήταν άγνωστη η χρήση των αλγεβρικών αριθμών. Οι αραβικοί αριθμοί και το μηδέν άρχισαν να χρησιμοποιούνται στην Ευρώπη το 1134 μ.Χ.. Οι μετέπειτα πολύχρονες έρευνες των μελετητών έχουν καταλήξει σήμερα να τοποθετούν τη Γέννηση του Ιησού στο 6-7 π.Χ.

❖ **Η ζωή του Χριστού συνδέθηκε με κάποια ασυνήθιστα φαινόμενα,** τα οποία ερμηνεύθηκαν με ποικίλους τρόπους; Ένα απ' αυτά είναι το άστρο της Βηθλεέμ με το οποίο ασχολήθηκαν μεγάλες προσωπικότητες, τόσο από τον χώρο της Εκκλησίας, όσο και από εκείνον της επιστήμης και του πνεύματος. Πολλοί μελετητές υποστήριζαν ότι πρόκειται για ένα υπερφυσικό φαινόμενο, άλλοι για ένα φυσικό και άλλοι ότι είναι συνδυασμός και των δύο. Στη Γένεση (1:14) αναφέρεται ότι ο Θεός δημιούργησε τα αστέρια και τους πλανήτες για «σημεία και καιρούς», για να βοηθούν δηλαδή να γίνονται γνωστά το θέλημα και τα έργα Του. Ποια ουράνια φαινόμενα συνέβησαν τότε, που έκαναν τους σοφούς Μάγους ν' αρχίσουν την αναζήτησή τους; Δεν μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα. Η επιστήμη μέχρι στιγμής έχει αποδείξει ότι ανάμεσα στο 7 και 2 π.Χ. συνέβησαν ορισμένα πολύ σημαντικά, αστρονομικά φαινόμενα, τα οποία σίγουρα είχαν μεγάλη σημασία για τους Μάγους εκείνης της εποχής. Ό,τι κι αν ήταν, όμως, αυτό που οδήγησε τους μάγους, σήμερα γνωρίζουμε ότι βρήκαν αυτό που έψαχναν.

❖ **Η ιστορική έρευνα προτείνει σαν πιθανή ημερομηνία της γέννησης του Ιησού το έτος 7 π.Χ.;** Τότε έφθασαν στην Ιουδαία οι Μάγοι και ρωτούσαν τους κατοίκους: «Πού είναι ο νεογέννητος βασιλεύς των Ιουδαίων; Γιατί εμείς είδαμε τον αστέρα αυτού στην Ανατολή και ήρθαμε να τον προσκυνήσουμε» λένε σύμφωνα με τον Ευαγγελιστή Ματθαίο. Στο απόκρυφο όμως Πρωτοευαγγέλιο του Ιακώβου η περιγραφή του άστρου είναι πολύ διαφορετική: Ο Ηρώδης ανέκρινε τους μάγους ρωτώντας: «Τι σημάδι είδατε για τον βασιλιά που γεννήθηκε;». Οι μάγοι απάντησαν: «Είδαμε έναν υπερμεγέθη αστέρα που έλαμψε και συσκότισε τους υπολοίπους, ώστε να μην φαίνονται. Έτσι εμείς καταλάβαμε ότι γεννήθηκε βασιλιάς στον Ισραήλ και ήρθαμε να τον προσκυνήσουμε». Βλέπομε ότι στα δύο Ευαγγέλια υπάρχουν διαφορές ως προς το μέγεθος του άστρου.

Ήξερες ότι....

❖ Ο σοφός Ωριγένης ο Αλεξανδρινός, τον 3^ο αι. μ.Χ. ήταν ο πρώτος που συσχέτισε την εμφάνιση του άστρου με τα φυσικά φαινόμενα; Αναφέρει ο Ωριγένης: «Έχω την εντύπωση, ότι το άστρο που εμφανίστηκε στους σοφούς της Ανατολής ήταν ένα από εκείνα τα φωτεινά σώματα, που εμφανίζονται κατά καιρούς και που οι έλληνες, οι οποίοι συνηθίζουν να τα ξεχωρίζουν με ονομασίες ανάλογα με τη μορφή και το σχήμα τους, τα ονόμαζαν κομήτες, φωτεινές στήλες, θυσάνους, άστρα με ουρά, καράβια και με διάφορα άλλα ονόματα». Ο Ωριγένης διατύπωσε τη θεωρία ότι το άστρο της βηθλεέμ ήταν ένας κομήτης, ο οποίος εμφανίστηκε τη δεδομένη χρονική στιγμή στον ουρανό.

Ήταν, όμως, κομήτης το Άστρο της Βηθλεέμ; Οι πιο γνωστές εμφανίσεις κομητών ήταν εκείνη του Χάλεϊ το 12 π.Χ. και ενός άλλου που καταγράφηκε από τους κινέζους αστρονόμους τον 5^ο αι. π.Χ. Αποκλείεται να ήταν κομήτης το άστρο της Βηθλεέμ γιατί οι αρχαίοι λαοί θεωρούσαν τους κομήτες σημάδι κακοτυχίας και κατástροφών. Οι Μάγοι δεν θα ακολουθούσαν ποτέ ένα τέτοιο φυσικό φαινόμενο.

❖ Για το αστέρι της Βηθλεέμ υπάρχει και η θεωρία του Υπερκαινοφανούς Αστéρα (σούπερ νόβα); Του αστέρα που όταν εκρήγνυται γίνεται υπέρλαμπρος. Αν ήταν τέτοιο αστέρι οι αστρονόμοι της εποχής θα το κατέγραφαν. Δεν υπάρχει όμως μέχρι στιγμής καμιά τέτοια ένδειξη.

❖ Η θεωρία που φαίνεται να ευσταθεί περισσότερο αστρονομικά, είναι εκείνη της ευθυγράμμισης ή συνόδου των πλανητών; Ο Γερμανός αστρονόμος Γιοχάνες Κέπλερ υποστήριξε τον 17^ο αι. μ.Χ., ότι το αστέρι της Βηθλεέμ θα μπορούσε να είναι μια σύνοδος (συνάντηση) πλανητών. Στη διάρκεια μιας συνόδου πλανητών κάποιοι από αυτούς φαίνονται να βρίσκονται τόσο κοντά, ώστε δεν ξεχωρίζουν μεταξύ τους και φαίνονται σαν ένα αστέρι με τεράστια λάμψη. Ο Κέπλερ υπολόγισε ότι το 7 π.Χ. οι πλανήτες Άρης, Δίας και Κρόνος πλησίαζαν και απομακρύνονταν ο ένας από τον άλλον, ερχόμενοι σε σύνοδο (συνάντηση) τρεις φορές. Αυτήν την τριπλή συνάντηση Άρη, Δία και Κρόνου το 7 π.Χ. παρακολουθούσαν επί μήνες και οι Βαβυλώνιοι αστρονόμοι. Το γεγονός αυτό τεκμηριώνεται από ένα κείμενο που βρέθηκε στη Βαβυλώνα και προέρχεται από την αστρολογική σχολή της Σιππάρ. Είναι γραμμένο σε νεοβαβυλωνιακή σφηνοειδή γραφή. Η υπόθεση ότι το αστέρι της Βηθλεέμ ήταν μια σύνοδος πλανητών υποστηρίχθηκε από πολλούς αστρονόμους.

❖ Εκτός απ' αυτές τις αστρονομικές θεωρίες πρέπει ν' αναφέρομε και αυτήν του Αγ. Ιωάννη του Χρυσόστομου, ο οποίος υποστήριξε ότι το άστρο της Βηθλεέμ ήταν ένα καθαρά υπερφυσικό φαινόμενο και ήταν άγγελος εξ ουρανού, ο οποίος με τη μορφή αστέρα καθοδήγησε τους μάγους στη φάτνη του Χριστού.

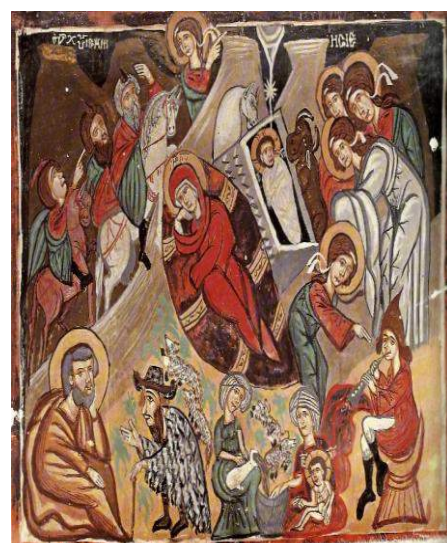
Συζήτησε αν θέλεις στην τάξη σου τις διάφορες θεωρίες για την προέλευση του άστρου της Βηθλεέμ και πρότεινε στους φίλους σου να κάνετε κι εσείς τους δικούς σας υπολογισμούς για τη γέννηση, παίρνοντας υπ' όψιν ιστορικά γεγονότα όπως π.χ. την απογραφή των Ιουδαίων, τον θάνατο του Ηρώδη κλπ.

Η Γέννηση, φορητή εικόνα,
Μιχ. Λαμασκιηός, 16^{ος} αι. μ.Χ.,
Αγ. Αικατερίνη Σιναϊτών,
Ηράκλειο Κρήτης

Η Γέννηση του Χριστού,
Τσαρούχης, 1946

Η Γέννηση, τοιχογραφία,
16^{ος} αι. μ.Χ., Ι. Ναός Μιχ.
Αρχαγγέλου, Βυζακιά, Κύπρος

Τα κάλαντα

Τα Κάλαντα είναι δημοτικά ευχετικά και εγκωμιαστικά τραγούδια, είναι τα περίφημα «**άσματα αγερμού**». Ψάλλονται δε την παραμονή μεγάλων θρησκευτικών εορτών. Οι τραγουδιστές των κάλαντων ονομάζονται καλαντιστές. Στα παλιά χρόνια, τότε που δεν υπήρχαν ημερολόγια ο κόσμος περίμενε τις χαρούμενες φωνές των παιδιών, για να του αναγγείλει τη Γέννηση του Χριστού, τον ερχομό του νέου έτους και τη βάφτιση του Χριστού. Τα πρώτα κάλαντα που τραγούδησαν τα παιδιά, ήταν σύμφωνα με τη θρησκευτική παράδοση, τα ίδια με εκείνα που έψελναν οι άγγελοι πάνω από το σπήλαιο, στη Βηθλεέμ, τη νύχτα που γεννήθηκε ο Χριστός. **Δόξα εν υψίστοις θεώ και επί γης ειρήνη, εν ανθρώποις ευδοκία!**

Μέσα στους αιώνες των αιώνων τα παιδιά συνέχισαν να τραγουδούν χαρούμενα τα κάλαντα των ημερών, γυρίζοντας από πόρτα σε πόρτα, κρατώντας στολισμένα φαναράκια, караβάκια ή τριγωνάκια. Παλιά έβγαιναν το βράδυ για να πουν τα κάλαντα κρατώντας ένα χλωρό κλαδί, με το οποίο κτυπούσαν ελαφρά στη ράχη ή στους ώμους τους νοικοκυραίους.

Οι Άγγελοι, λεπτομέρεια, φορητή εικόνα, «Η Γέννηση του Χριστού», 19^{ος} αι. μ.Χ. του Κύπριου ζωγράφου Παρθένιου, Ι. Μονή Παναγίας της Χροσορροιάτισσας, Πάφος, Κύπρος

Επειδή η Ελλάδα ήταν κυρίως χώρα γεωργική οι δραστηριότητες του γεωργού είναι εμφανείς στα κάλαντα: **«Εδώ σε τούτες τις αυλές, τις μαρμαροστρωμένες, εδώ 'χουν χίλια πρόβατα και τρεις χιλιάδες γίδια. Σαν κάνουν τον ανήφορο, γιομίζ' ο λόγγος όλος. Σαν κάνουν τον κατήφορο, γιομίζ' ο κάμπος όλος. Σαν το μυρμήγκι περπατούν, σαν το μελίτσι βουίζουν, σαν τον αφρό της θάλασσας αφρίζουν τα καρδάρια. Εμείς ολίγα τα 'παμε κι ο Θιος να τ' αβγαταίνει!».**

Τα παιδιά έλεγαν και λένε, ακόμη και σήμερα, ευχές και παινέματα για τον νοικοκύρη και τη νοικοκυρά:

«Σ' αυτό το σπίτι πούρθαμε, πέτρα να μη ραΐσει κι ο νοικοκύρης του σπιτιού χίλια χρόνια να ζήσει. Να ζήσει χρόνους εκατό και να τους προσπεράσει, να ζήσει με το ταίρι του και να καλοπεράσει. Να ζήσουν τα παιδάκια του και να νοικοκυρέψει κι αγρόνια και δισέγγονα να πιάσει να χαϊδέψει. Αφέντη μου ευγενικέ, πούχεις μεγάλη χάρη, που λάμπεις μες' τη χώρα μας σαν το λαμπρό φεγγάρι.

Καλά 'παμε τ' αφέντη μας, να πούμε της κυράς μας. Κυρά, όταν στολίζεσαι, να πας να πάρεις βάγια, βάνεις τον ήλιο πρόσωπο και το φεγγάρι στήθος και την οχιά τη πλουμιστή γιορντάνι στο λαιμό σου».

Τα παιδιά ανταμείβονταν με αμύγδαλα, καρύδια, κάστανα, τα τελευταία δε χρόνια και με κάποιο χρηματικό ποσό. Κανείς δεν διώχνει τα παιδιά γιατί το θεωρούν κακό παρατήρημα. Αν όμως συμβεί και δεν ανοίξουν την πόρτα ή τα διώξουν τότε τα παιδιά λένε:

**Αφέντη μου την κάπα σου, χίλιες, χιλιάδες ψείρες,
άλλες γεννούν, άλλες κλωσούν, άλλες αυγά μαζώνουν.**

Τα κάλαντα είναι ένα έθιμο παγκόσμιο. Σε διάφορα μέρη της Ελλάδας βγαίνουν και οι μεγάλοι για να πουν τα κάλαντα, κρατώντας κιθάρες, μαντολίνα και βιολιά. Στα παλιά χρόνια πήγαιναν από σπίτι σε σπίτι, κανονίζοντας να βρεθούν έξω από το σπίτι του ιερέα τα ξημερώματα, οπότε τραγουδώντας δυνατά τον ξυπνούσαν μ' αυτά τα λόγια:

Ξύπνα πανερίορατε, να πας στην εκκλησία, που σε προσμένουν οι Άγγελοι, ν' αρχίσεις λειτουργία!

Στην Ελλάδα εκτός από τα κάλαντα για τον Χριστό λένε ευχές και επαίνους για τον νοικοκύρη και τη νοικοκυρά, για τα ζώα, για τις ασχολίες των κατοίκων, για τ' άλλα πρόσωπα του σπιτιού κλπ.

Ήξερεις ότι....

Η κάθε περιοχή της Ελλάδας έχει τα δικά της κάλαντα;

Κάλαντα Χριστουγέννων Πελοποννήσου

Χριστούγεννα, Πρωτούγεννα, πρώτη γιορτή του χρόνου, για βγάτε, δέτε, μάθετε, πως ο Χριστός γεννάται. Γεννάται κι αναθρέφεται με μέλι και με γάλα, το μέλι τρων οι άρχοντες, το γάλα οι αφεντάδες και το μελισσοβότανο να νίβοντ' οι κυράδες! Κυρά ψηλή, κυρά λιγνή, κυρά γαϊτανοφρύδα, κυρά μου όταν στολίζεσαι να πας στην εκκλησιά σου, βάνεις τον ήλιο πρόσωπο και το φεγγάρι αγκάλη και τον καθάριο αυγερινό τον βάζεις δακτυλίδι. Εμείς εδώ δεν ήρθαμε να φάμε και να πιούμε, παρά σας αγαπούσαμε κι ήρθαμε να σας δούμε! Δώστε μας και τον κόκορα, δώστε μας και τη κότα, δώστε μας και πέντ' έξι αυγά, να πάμε σ' άλλη πόρτα! Εδώ που τραγουδήσαμε πέτρα να μην ραΐσει κι ο νοικοκύρης του σπιτιού πολλούς χρόνους να ζήσει! Και εις έτη πολλά!

Μακεδονικά κάλαντα Χριστουγέννων

Χριστούγεννα, Πρωτούγεννα, τώρα Χριστός γεννάται. Γεννάται και βαφτίζεται στους ουρανούς επάνω. Όλ' οι αγγέλοι χαίρονται και τον δοξολογούνε και τα δαιμόνια σκιάζουν και πλαντάζουν, τα σίδερα ταράζουν. Σ' αυτό το σπίτι που 'ρθαμε με μάρμαρο στρωμένο, εδώ 'χουν κόρη για παντρεία, κόρη για αρραβώνα. Της τάζουν γιο του βασιλιά, της τάζουν γιο του ρήγα. Δε θέλει γιο του βασιλιά, δε θέλει γιο του ρήγα. Μόν' θέλει τ' αρχοντόπουλο που περπατάει καβάλα. Αφέντη μου πρωτίτερη και πρωτοτιμημένη πρώτα του ποιος σε τίμησε κατά τον κόσμο όλο; Σε τίμησαν οι άρχοντες κι οι χαμηλά σε δούνε. Σ' αυτό το σπίτι που 'ρθαμε πέτρα να μη ραΐσει κι ο νοικοκύρης του σπιτιού χρόνια πολλά να ζήσει.

Κρητικά κάλαντα Χριστουγέννων

Καλήν εσπέραν άρχοντες... οι ουρανοί αγάλλονται, χαίρει' η φύσις όλη. Κερά καμαροτράχηλη και φεγγαρομαγούλα και κρουσταλλίδα του γαλού και πάχη από τα δέντρα, απού τον έχεις τον υγιό το μοσχοκανακάρη, λούζεις τον και στολίζεις τον και στο σκολειό τον πέμπεις. Κι ο δάσκαλος τον έδειρε μ' ένα χρυσό βεργάκι και η κυρά δασκάλισσα με το μαργαριτάρι. Είπαμε δα για την κερά, ας πούμε για την βάγια: Άψε βαγίτσα το κερί, άψε και το διπλέρι και κάτσε και ντουχιούντιζε ήντα θα μας εφέρεις. Γη (ή) απάκι γη λουκάνικο, γη χοιρινό κομμάτι, γη απάκι, για λουκάνικο, για αγριμιού κομμάτι, κι από τον πίρο του βουτσιού να πιούμε μια γεμάτη, κι από τη μαύρη όρνιθα κανένα αυγουλάκι κι αν το 'κανε κι η γαλανή ας είναι ζευγαράκι. Φέρε πανιέρι κάστανα, πανιέρι λεπτοκάρυα (φουντούκια) και φέρε και γλυκό κρασί να πιουν τα παλικάρια. Κι αν είναι με το θέλημα άσπρη μου περισσότερα ανοίξατε την πόρτα σας να πούμε καλησπέρα. Και εις έτι πολλά!

Κάλαντα Χριστουγέννων Κέρκυρας

Σήμερα μάγοι έρχονται στη χώρα του Ηρώδη και ο Ηρώδης ταραχθείς, έγινε θηριώδης. Κράζει τους μάγους και ρωτά: -Μάγοι πού θε να πάτε; -Εις Βηθλεέμ το σπήλαιον, την πόλην την αγίαν, που εκεί γεννάει το Χριστό η Δέσποινα Μαρία.

Κάλαντα Χριστουγέννων Κύπρου

Καλήν εσπέραν άρκοντες, τζι' αν εν ο ορισμός σας, Χριστού τη Θεία Γέννηση να πω στ' αρκοντικό σας. Χριστός γεννιέται σήμερα στην Βηθλεέμ την πόλιν, οι Ουρανοί αγάλλονται μαζί κι η φύσις όλη. Γεννιέται μεσ' το σπήλαιο στην πάγνην των αλόγων ο Βασιλιάς των Ουρανών τζι' ο πλάστην ημών όλων. Αντζιέλοι εις τους ουρανούς ψάλλουν το εν υψίστοις τζιαί κάτω φανερώνεται εις τους βοσκούς ο κτίστης. Που την Περσίαν έρχονται τρεις μάγοι με τα δώρα τζι' έναν αστέριν λαμπερόν τους οδηγά στη χώραν.

Ηπειρώτικα Κάλαντα Χριστουγέννων

Ελάτ' εδώ γειτόνισσες και εσείς γειτονοπούλες, τα σπάργανα να φτιάξουμε και το Χριστό ν' αλλάξουμε. Τα σπάργανα για το Χριστό, ελάτε όλες σας εδώ. Να πάμε να γυρίσουμε και βάγια να σκορπίσουμε. Να βρούμε και την Παναγιά οπού μας φέρνει τη χαρά. Τα σπάργανα για το Χριστό, ελάτε όλες σας εδώ. Κοιμάται στα τριαντάφυλλα, γεννιέται μες στα λούλουδα. Γεννιέται μες στα λούλουδα, κοιμάται στα τριαντάφυλλα. Τα σπάργανα για το Χριστό, ελάτε όλες σας εδώ. Τα σπάργανα να φτιάξουμε και το Χριστό ν' αλλάξουμε.

Κάλαντα Χριστουγέννων Θράκης

Χριστός γινιέτι, χαρά στον κόσμο! Χαρά στον κόσμο, στα παλικάρια. Σαράντα μέρις, σαράντα νύχτις, η Παναγιά μας κοιλοπονούσι. Κοιλοπονούσι, παρακαλούσι τους Αρχαγγέλους, τους Ιεράρχους. Σεις Αρχαγγέλοι και Ιεράρχοι, στη Σμύρνη πηαίτε μαμές να φέρτε. Αγιά Μαρίνα και Κατερίνα στη Σμύρνη πάνε μαμές να φέρουν. Όσο να πάνε κι όσο να έρθουν η Παναγιά μας ξηλευθερώθη. Στην κούνια το 'βλαν και το κουνούσαν και το κουνούσαν, το τραγουδούσαν. Σαν ήλιος λάμπει, σαν νιο φιγγάρι, σαν νιο φιγγάρι το παλικάρι. Φέγγει σι τούτου του νοικοκύρη, μι τα καλά του, μι τα παιδιά του, μι την καλή τη νοικοκυρά του. Και εις έτη πολλά!

Βυζαντινά Χριστουγεννιάτικα Κάλαντα

Άναρχος Θεός καταβέβηκεν και εν τη παρθένω κατώκησεν. Έρουρεμ, έρουρεμ έρου, έρου έρουρεμ! Χαίρε Δέσποινα!
Βασιλεύς των όλων και κύριος, ήρθε τον Αδάμ αναπλάσασθε. Έρουρεμ...! Χαίρε Άχραντε!
Γηγενείς σκιρτάτε και χαίρεσθε, τάξεις αγγέλων ευφραίνεσθε. Έρουρεμ...! Χαίρε Δέσποινα!
Δέξου Βηθλεέμ τον Δεσπότην σου, Βασιλέα πάντων και Κύριον. Έρουρεμ...! Χαίρε Άχραντε! Εξ Ανατολών Μάγοι έρχονται, δώρα προσκομίζοντες άζια. Έρουρεμ...! Χαίρε Δέσποινα!
Σήμερον η κτίσις αγάλλεται και πανηγυρίζει κι ευφραίνεται. Έρουρεμ...! Χαίρε Άχραντε!

Χριστουγεννιάτικα κάλαντα Αττικής

Καλήν εσπέραν άρχοντες κι αν είναι ορισμός σας Χριστού την θεία γέννησιν, να πω στ' αρχοντικό σας. Χριστός γεννάται σήμερα εν Βηθλεέμ τη πόλει οι ουρανοί αγάλλονται, χαίρει η κτίσις όλη. Εν τω σπηλαίω τίκτεται, εν φάτνη των αλόγων, ο Βασιλεύς των ουρανών και ποιητής των όλων. Πλήθος αγγέλων ψάλλουσι το Δόξα εν Υψίστοις και τούτο άξιον εστί η των ποιμένων πίστις. Εκ της Περσίας έρχονται τρεις μάγοι με τα δώρα, άστρον λαμπρόν τους οδηγεί χωρίς να λείπει ώρα. Φθάσαντες εις Ιερουσαλήμ με πόθον ερωτώσι πού εγεννήθη ο Χριστός να παν' να τον ευρώσι. Δια Χριστόν ως ήκουσε ο Βασιλεύς Ηρώδης αμέσως εταράχθη κι έγινε θηριώδης, ότι πολλά φοβήθηκε δια την βασιλείαν μη του τη πάρει ο Χριστός και χάσει την αξίαν. Σ' αυτό το σπίτι που 'ρθαμε πέτρα να μη ραΐσει κι ο νοικοκύρης του σπιτιού χρόνια πολλά να ζήσει.

Κάλαντα Χριστουγέννων Δωδεκανήσων

Αυτή είναι η ημέρα όπου ήλθ' ο Λυτρωτής από Μαριάμ Μητέρα εκ Παρθένου γεννηθείς. Άναρχος αρχήν λαμβάνει και σαρκούται ο Θεός, αγέννητος γεννάται εις την φάτνην ταπεινός. Άγγελοι το νέο λέγουν εις ποιμένας και βοσκούς, ο αστήρ το θαύμα δείχνει εις τους μάγους και σοφούς. Οι τρεις μάγοι ξεκινάνε τ' άστρο έχουν βοηθό τη σπηλιά ψάχνουν να βρούνε με τον άγιο Θεό. Λίβανο, χρυσό και σμύρνα να του παν' επιθυμούν τη μικρή γλυκιά μορφή του σκύβουν και την προσκυνούν. Όσοι έχετε στα ζένα να δεχτείτε με καλό, ευτυχία να σας δίνει το Θεό παρακαλώ.

Τα κάλαντα, Νικηφόρος Λύτρας, 1872, Συλλογή Ι. Σερπιέρη

Τα αρχαία κάλαντα

Ήξερες ότι...

❖ Τα κάλαντα είναι ένα έθιμο της αρχαίας Ελλάδας; Κατά τα Ανθεστήρια ομάδες ατόμων πήγαιναν στα σπίτια και έψελναν ύμνους προς τιμήν του Διόνυσου, κρατώντας ομοίωμα караβιού, αναπαριστώντας έτσι την είσοδο του Θεού στην Αθήνα πάνω σε τροχήλατο πλοιάριο.

Πήραν τ' όνομά τους από τις αρχαίες Ρωμαϊκές καλένδες και μάλιστα από τις καλένδες του Ιανουαρίου. Εκείνες τις μέρες οι Ρωμαίοι έβγαιναν στους δρόμους και στις πλατείες και με τραγούδια, φωνές και ξεφαντώματα γιόρταζαν τον διπρόσωπο θεό Ιανό. Οι καλένδες πήραν το όνομά τους από τον Κάλανδο, σύμφωνα μ' έναν μύθο που λέει ότι: «Στη Ρώμη κάποτε είχε πέσει μεγάλη πείνα και οι άνθρωποι πέθαιναν. Τότε ανέλαβαν 3 αδέρφια να σώσουν την πόλη. Πρώτος ο Κάλανδος της παρείχε τροφή τις πρώτες 12 μέρες του μήνα, που ονομάστηκαν Καλένδες. Στη συνέχεια ο Νόνος τη σίτιζε τις επόμενες 10 που ονομάστηκαν Νόνες. Τις υπόλοιπες οκτώ μέρες παρείχε την τροφή ο Ειδός και οι μέρες αυτές ονομάστηκαν Ειδοί.

❖ Τα κάλαντα έχουν Ρωμαϊκή ονομασία, το έθιμο όμως είναι αρχαίο ελληνικό με το όνομα Ειρεσιώνη; «Ειρεσιώνη σύκα φέρει και πίονας άρτους και μέλι εν κοτύλη και έλαιον αναψήσασθαι και κύλικ' εύζωρον, ως αν μεθύουσι καθεύδη...». (Πλούταρχος, Θησ. 22). «Η Ειρεσιώνη σου φέρνει σύκα και αφράτα σταρένια ψωμιά και μέλι στο ποτήρι και λάδι για να ψήσεις και κανάτα ξέχειλη (με κρασί) για να μεθύσεις και να κοιμηθείς...». Τις Ειρεσιώνες τις κρεμούσαν πάνω από τις πόρτες των σπιτιών. Στο τέλος κάθε χρονιάς τις έκαιγαν και τις αντικαθιστούσαν με τις καινούριες.

❖ Η Ειρεσιώνη στην αρχαιότητα ήταν σύμβολο και έθιμο μαζί; Σύμβολο της ευφορίας και της γονιμότητας της γης. Το έθιμο γιορταζόταν την άνοιξη στη γιορτή των Θαργηλίων προς τιμήν του Απόλλωνα και της Άρτεμης. Ήταν μια παράκληση των ανθρώπων προς τους θεούς για να προστατευθούν τα σπαρτά από τις καταστροφές. Γιορταζόταν επίσης και στο τέλος του Φθινοπώρου, στα Πυανόσια, προς τιμήν του Απόλλωνα, για να ευχαριστήσουν τους θεούς για τη συγκομιδή των καρπών. Μαζί όμως με τις ευχαριστίες στους θεούς, έδιναν ευχές και στους συνανθρώπους.

Τα παιδιά, των οποίων και οι δύο γονείς ζούσαν (αμφιθαλή), γύριζαν από σπίτι σε σπίτι, κρατώντας κλαδί ελιάς στα Θαργήλια και δάφνης στα Πυανόσια και τραγουδώντας για καλή τύχη, ευφορία και γονιμότητα της γης. Το κλαδί αυτό ήταν στολισμένο με καρπούς (εκτός από μήλο και αχλάδι) και μάλλινα λευκά και κόκκινα κορδελάκια (το μαλλί ήταν σύμβολο υγείας και ομορφιάς) και από τα κλαδιά του κρέμονταν μικρά δοχεία με λάδι, κρασί, μέλι. Το αρχαίο έθιμο της Ειρεσιώνης αναφέρεται στον Όμηρο, ο οποίος όταν βρισκόταν στη Σάμο έγραψε διάφορα τραγούδια, τα οποία μαζί με μια ομάδα παιδιών τα τραγουδούσαν στα σπίτια των πλουσίων ευχόμενοι πλούτο, χαρά και ειρήνη. Το όνομα Ειρεσιώνη προέρχεται από τη λέξη είρος, που σημαίνει έριον-μαλλί.

Τμήμα της μετώπης του Αγ. Ελευθερίου, παρεκκλήσι της Μητρόπολης των Αθηνών. Παριστάνει ένα παιδί που τραγουδεί τα κάλαντα κρατώντας την Ειρεσιώνη.

Τα τραγούδια αυτά περνώντας από γενιά σε γενιά, έφτασαν μέχρι τις μέρες μας με τη μορφή που έχουν σήμερα. Μερικοί στίχοι που σώθηκαν από τα αρχαία χρόνια μας δείχνουν τα κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ των αρχαίων προγόνων μας και των σημερινών ελλήνων.

«Δώμα προσετραπόμεσθ' ανδρός μέγα δυναμένοιο, ος μέγα μεν δύναται, μέγα δε βρέμει, όλβιος αιεί· αυταί ανακλίνεσθε θύραι, πλούτος γαρ έσεισι πολλός, συν πλούτω δε και ευφροσύνη τεθαλυία, ειρήνη τ' αγαθή· όσα δ' άγγεα, μεστά μεν είη, κυρβέη δ' αιεί κατά καρδόπου έρποι μάζα, του παιδός δε γυνή κατά διφράδα βήσεται ύμμιν, ημίονοι δ' άξουσι κραταίποδες, ες τόδε δώμα. Αυτή δ' ύφαιν' ιστόν, επ' ηλέκτρω βεβανία. Νεύμαι τοι, νεύμαι ενιαύσιος, ώστε χελιδών έστηκ' εν προθύροις· αγλαά δώρα ει μεν τι δώσεις, ει δε μή ουχ εστήξομεν· ου γαρ συνοικήσοντε ενθάδ' ήλθομεν».

«Μπαίνομε στο αρχοντικό μεγάλου νοικοκύρη, αντρειωμένου, βροντόφωνου και πάντα ευτυχισμένου· ανοίξτε πόρτες μόνες σας, πολύς πλούτος να μπει μέσα και μαζί με τον πλούτο χαρά μεγάλη κι ευτυχία κι ολόγλυκη ειρήνη· τ' αγγεία του όλα γεμάτα νάνα, και το ψωμί στη σκάφη να φουσκώνει πάντα και να ξεχειλίζει, και για το γιο σας η νύφη νάρθει πάνω σε θρόνο και σκληροπόδαροι ημίονοι στ' σπιτικό σας να τη φέρουν και να υφαίνει πανί σε αργαλειό με χρυσάργυρες πατήθρες. Σούρχομαι σου ξανάρχομαι σαν χελιδόνι κάθε χρόνο και στην αυλόθυρά σου στέκομαι· αν είναι να μας δώσεις κάτι καλά καμωμένα, γιατί δε θα στεκόμαστε εδώ για πάντα· γιατί δεν ήρθαμε εδώ για να συγκατοικήσομε μαζί σου».

Παραδοσιακά τραγούδια για τα Χριστούγεννα

Ήξερες ότι...

- ❖ Εκτός από τα κάλαντα οι άνθρωποι τραγουδούσαν και τραγουδούν ακόμη και σήμερα διάφορα τραγούδια για τη γέννηση του Χριστού;

Χριστός γεννάται, χαρά στον κόσμο. Χαρά στον κόσμο, στα παλικάρια. Σαράντα μέρες, σαράντα νύχτες κι η Παναγιά μας κοιλοπονούσε. Κοιλοπονούσε, παρακαλούσε όλους τους Άγιους, τους Αη Αποστόλους. Τρεις Αποστόλοι μαμή γυρεύουν... Ωσπου να πάνε κι ώσπου να ρθούνε η Παναγιά μας ξελευτερώθη. Μέσα στις δάφνες, μεσ' στα λουλούδια κάνει τον ήλιο και το φεγγάρι...

- ❖ Για την Παναγία οι ελληνίδες έφτιαχναν αλευρόπιτες, που τις ονόμαζαν «σπάργανα του Χριστού»; Κατά την παρασκευή της αλευρόπιτας τραγουδούσαν το παρακάτω τραγούδι συμπαραστεκόμενες μ' αυτόν τον τρόπο στους πόνους της γέννας της Παναγίας.

Κυρά Θεοτόκος εκκοιλόπινα, εκκοιλόπινα κι επαρακάλιε: -Βοηθήσετέ με, αυτήν την ώρα, τη βλοημένη και δοξασμένη, μαμή να πάτε, μαμή να φέρτε! Ωσπου να πάνε και να γυρίσουν Χριστός γεννήθη σα νιο φεγγάρι, σα παλικάρι.

Πολλά δημοτικά τραγούδια αναφέρονται στην Παναγία, στη βάφτιση του Χριστού και στην ανατροφή του.

Σπάργανα βαστάει, κερί κρατεί και τον Αη Γιάννη παρακαλεί:
-Αη Γιάννη Πρόδρομε και Βαπτιστή βάπτισε και τούτο, Θεού παιδί!

Γεννιέται κι ανατρέφεται με μέλι και με γάλα,
το μέλι τρων οι άρχοντες, το γάλα οι αφεντάδες.

Πέρα στην πέρα γειτονιά, Χριστούγεννα στη ρούγα,
κοιλοπονούν δυο λυγερές, μια πλούσα και μια φτώχια (φτωχιά).

Στη (στης) πλούσας μπεινοβγαίνανε εκατοδυό μαμήδες
και στη (στης) καημένης της φτωχής η Παναγιά κι ο Γιος Τση (Της).

Και καν' η φτώχια ένα παιδί κι η πλούσα ένα φίδι!

Παίρνουν τση (της) φτώχιας το παιδί και πάνε το στη (στης) πλούσας.

Και το παιδί εμίλησε πάνω στις τρεις ημέρες:

-Αμέτε με στη (στης) μάνας μου να με γλυκοβυζάζει,
γιατί 'ναι τούτησες (τούτης) πικρό, φαρμακογαλιασμένο
και μ' εφαρμάκεψε κι εμέ! (Ριζίτικο της Κρήτης)

Λαϊκή τέχνη, Σταματοπούλου Χρυσούλα, Γεράκι Ηρακλείου

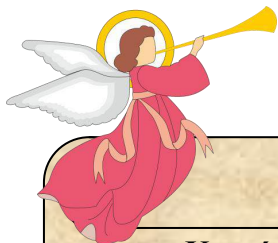
Ψάξε αν θέλεις να βρεις τραγούδια για τα Χριστούγεννα των διαφόρων περιοχών της Ελλάδας από τον πλούτο της λαϊκής μας παράδοσης.

Εκκλησιαστικοί Ύμνοι των Χριστουγέννων

Μετά την καθιέρωση της 25^{ης} Δεκεμβρίου σαν μέρα γέννησης του Χριστού κλήθηκαν μεγάλοι υμνογράφοι για να γράψουν ύμνους και ζωγράφοι για να ζωγραφίσουν πίνακες τοιχογραφίες και ψηφιδωτά για τις γιορτές του Δωδεκαημέρου.

Δεύτε ιδώμεν πιστοί που εγεννήθη ο Χριστός

Ο φως οικών απρόσιτον εκ Παρθένου γεννάται

Κοντάκιο, Ήχος γ', του Ρωμανού του Μελωδού

Η Παρθένος σήμερον τον υπερουσίον
τίκτει και η γη το σπήλαιον τω απροσί-
τω προσάγει. Άγγελοι μετά ποιμένων
δοξολογούσι, μάγοι δε μετά αστέρος
οδοιπορούσι δι' ημάς γαρ εγεννήθη
παιδίον νέον, ο προ αιώνων Θεός!

Τροπάριο, Ήχος πλ. β'

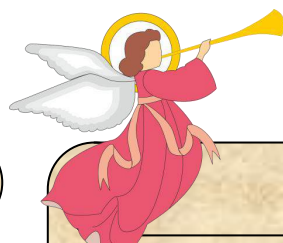
Ανέτειλας Χριστέ εκ Παρθένου, νοητέ
Ήλιε της Δικαιοσύνης, και Αστήρ σε υ-
πέδειξεν, εν Σπηλαίω χωρούμενον τον
αχώρητον.

Μάγους οδηγήσας εις προσκύνησίν σου
μεθ' ων σε μεγαλύνομεν, Ζωοδότα δό-
ξα σοι!

Ωδή α', Ήχος α' του Κοσμά του μελωδού

Χριστός γεννάται, δοξάσατε. Χριστός
εξ ουρανών, απαντήσατε. Χριστός επί
γης, υψώθητε, Άσατε τω Κυρίω πάσα η
γη, και εν ευφροσύνη, ανυμνήσατε λαοί
ότι δεδόξασται.

Ιδιόμελο, Ήχος πλ. α', Ιω. Μοναχού
Μάγοι Περσών Βασιλείς, επιγνόντες
σαφώς, τον επί γης τεχθέντα, Βασιλέα
ουράνιον, υπό λαμπρού αστέρος ελκό-
μενοι, έφθασαν εν Βηθλεέμ, δώρα
προσφέροντες έγκριτα, χρυσόν και λί-
βανον και σμύρναν, και πεσόντες προ-
σεκύνησαν· είδον γαρ εν τω Σπηλαίω,
βρέφος κείμενον τον Άχρονον.

Απολυτίκιο, Ήχος δ'

Η γέννησίς σου, Χριστέ ο Θεός ημών,
ανέτειλε τω κόσμω το φως το της γνώ-
σεως, εν αυτή γαρ οι τοις άστροις λα-
τρεύοντες, υπό αστέρος εδιδάσκοντο, σε
προσκυνείν, τον ήλιον της δικαιοσύνης,
και σε γινώσκειν εξ ύψους ανατολήν.
Κύριε δόξα Σοι.

Είναι ο αρχαιότερος ύμνος που γράφτηκε για
τα Χριστούγεννα

Ιδιόμελο, Ήχος β', του μοναχού Ανατολίου

Τι σοι προσενέγκωμεν Χριστέ, ότι ώ-
φθης επί γης ως άνθρωπος δι' ημάς; Έ-
καστον γαρ των υπό σου γενομένων κτι-
σμάτων, την ευχαριστίαν σοι προσάγει·
οι Άγγελοι τον ύμνον, οι ουρανοί τον Α-
στέρα, οι Μάγοι τα δώρα, οι Ποιμένες
το θαύμα, η γη το σπήλαιον, η έρημος
την φάτνην· ημείς δε Μητέρα Παρθένον.
Ο προ αιώνων Θεός ελέησον ημάς.

Ήχος πλ. β'

Δόξα εν υψίστοις Θεώ και επί γης ειρή-
νη. Σήμερον δέχεται η Βηθλεέμ, τον κα-
θήμενον διά παντός συν Πατρί. Σήμερον
Άγγελοι το βρέφος το τεχθέν, θεοπρε-
πώς δοξολογούσι. Δόξα εν υψίστοις
Θεώ, και επί γης ειρήνη, εν ανθρώποις
ευδοκία.

Ήχος πλ. β'

Τα σύμπαντα σήμερον, χαράς πληρού-
νται. Χριστός ετέχθη εκ της Παρθένου!

Του Αρχιμανδρίτου π. Γεωργίου,
Καθηγουμένου της Ι. Μ. Οσίου
Γρηγορίου Αγίου Όρους

Το Χριστουγεννιάτικο δέντρο

Ήξερες ότι:

❖ Το Χριστουγεννιάτικο δέντρο έχει τις ρίζες του σε πολύ παλιά έθιμα; Τότε που οι άνθρωποι έβαζαν κλαδιά δέντρων μέσα στα σπίτια τους και τα στόλιζαν με φρούτα και ξηρούς καρπούς, για να έχουν καλή σοδειά τον επόμενο χρόνο. Η χρήση τους συμβόλιζε το τέλος του χειμώνα και την αναβλάστηση, γι' αυτό και τα κλαδιά έπρεπε να είναι από αειθαλή δέντρα όπως η ελιά, η δάφνη, η βελανιδιά τα οποία μάλιστα θεωρούσαν ιερά. Το έλατο σαν σύμβολο του χριστιανισμού το καθιέρωσε ο Άγ. Βονιφάτιος και σαν χριστουγεννιάτικο σύμβολο χρησιμοποιήθηκε μετά τον 8^ο αιώνα μ.Χ..

❖ Το Χριστουγεννιάτικο δέντρο, με τη μορφή που έχει σήμερα, δεν είναι έθιμο ελληνικό; Προέρχεται από τη Γερμανία. Περίπου πριν από 180 χρόνια έφτασε στη Γαλλία, Αγγλία, Ρωσία. Στην Ελλάδα το πρώτο χριστουγεννιάτικο δέντρο στολίστηκε το 1833 μ.Χ. στα ανάκτορα του γερμανού βασιλιά Όθωνα στο Ναύπλιο. Στα παλιά χρόνια οι Γερμανοί έκαιγαν πεύκα στις κορυφές των βουνών γιατί έτσι χαιρετούσαν την αύξηση του φωτός, την επιστροφή του ήλιου. Αργότερα για λόγους οικολογικούς σταμάτησαν να τα καίνε και άρχισαν ν' ανάβουν κεριά πάνω στα Χριστουγεννιάτικα δέντρα με τα οποία στόλιζαν τα σπίτια τους. Αυτό το έθιμο όμως ήταν αιτία πολλών ατυχημάτων γι' αυτό το σταμάτησαν. Το 1882 μ.Χ. στη Ν. Υόρκη φωτίστηκε για πρώτη φορά Χριστουγεννιάτικο δέντρο στο σπίτι του Εντουάρντ Τζόνσον, συναδέλφου του εφευρέτη Τόμας Έντισον.

❖ Το πρώτο δέντρο που στολίστηκε ήταν έλατο και ο στολισμός του είχε συμβολικό χαρακτήρα; Συμβόλιζε τη νέα ζωή, την αναγέννηση, την ελπίδα. Ο Μαρτίνος Λούθηρος μια παραμονή Χριστουγέννων καθώς περπατούσε στον δρόμο σήκωσε το κεφάλι του και κοίταξε τον ουρανό, που ήταν γεμάτος άστρα. Τόσο πολύ του άρεσε, που όταν γύρισε στο σπίτι του άναψε πολλά κεράκια και τα έβαλε με προσοχή πάνω σ' ένα δέντρο για να δείξει στα παιδιά του πόσο λαμπερός κι όμορφος ήταν ο ουρανός εκείνη τη νύχτα.

❖ Οι Ιρλανδοί βάζουν αναμμένα κεράκια πάνω στα Χριστουγεννιάτικα δέντρα γιατί πιστεύουν πως έ-τσι θα τους δεχτούν στον ουρανό με αγάπη όταν πεθάνουν;

❖ Κάθε λαός στολίζει με διαφορετικό τρόπο το δέντρο του; Στη Λιθουανία βάζουν στο δέντρο μια Αράχνη. Ο μύθος λέει ότι κάποτε μια γυναίκα πολύ φτωχή που δεν είχε χρήματα ν' αγοράσει στολίδια, έβαλε μια αράχνη πάνω στο δέντρο κι εκείνη ύφαινε τον ιστό της όση ώρα κοιμόντουσαν τα παιδιά της. Το πρωί που ξύπνησαν είδαν το δέντρο τυλιγμένο με τους ιστούς κι ήταν τόσο όμορφο που χάρηκαν πάρα πολύ.

❖ Εκτός από το δέντρο σε πολλά μέρη της Ελλάδας πριν τη δεκαετία του '50 στόλιζαν και караβάκι; Η παράδοση μάς λέει ότι συμβολίζει την καινούργια ζωή μετά τη γέννηση του Χριστού. Τα караβάκια για τον λαό έπαιζαν τον ρόλο τιμής προς τους ξενιτεμένους, αλλά και του καλωσορίσματος για όσους επέστρεφαν για να γιορτάσουν με τους δικούς τους. Επίσης ήταν τάμα και απόδοση τιμής προς τον Άγιο των ναυτικών, τον Άγ. Νικόλαο, για να είναι ασφαλείς στα ταξίδια τους. Επειδή η Ελλάδα πάντα ήταν εκτός από γεωργική και χώρα ναυτικών, πριν από δεκαετίες πήγαιναν να δουλέψουν στα караβια ένα ή δύο μέλη μιας οικογένειας. Τα παιδιά από νοσταλγία προς τους αγαπημένους που έλειπαν, έφτιαχναν μόνα τους караβάκια από κομμάτια ξύλου, που τα στόλιζαν με κουρελάκια ή ό,τι άλλο έβρισκαν. Το караβάκι, όμως, δεν κατάφερε να εδραιωθεί στη συνείδηση του λαού σαν σύμβολο γιορτής, γιατί ήταν συνυφασμένο με δυσάρεστες αναμνήσεις και καταστάσεις όπως είναι αυτή του αποχωρισμού. Όμως ακόμη και σήμερα σε πολλά σπίτια ψαράδων και ναυτικών θα δούμε στολισμένο το παραδοσιακό караβάκι.

Καραβάκι, που συμβόλιζε την άφιξη του Θεού Διόνυσου, κρατούσαν και οι Αθηναίοι κατά τα Ανθεστήρια όταν πήγαιναν από σπίτι σε σπίτι για να πουν ευχαριστήριους ψαλμούς προς τιμήν του Θεού.

Μπορείς να φτιάξεις ένα κάδρο-χριστουγεννιάτικο δέντρακι, για να στολίσεις το σπίτι σου ή για να το κάνεις δώρο σε κάποιον αγαπημένο σου.

Θα χρειαστείς:

Ψαλίδι, κόλλα για να κολλάς, πανάκια, κανέλα σε μαστουνάκια, ένα κομμάτι σκληρό χαρτόνι ή χαρτόκουτα, ένα κομμάτι λινάτσα

Θα χρειαστείς:

Για το υπόστρωμα

Ένα κομμάτι
σκληρό χαρτόνι
ή
χαρτόκουτα

**Για
την κάλυψη του
υποστρώματος**

Ένα κομμάτι
λινάτσα

**Για
το εσωτερικό
του δέντρου**

Πανάκια

**Για
το περίγραμμα
του δέντρου**

Κανέλα σε
μαστουνάκια

Βήμα 1^ο

Πως θα το κάνεις:

Για να φτιάξουμε το υπόστρωμα παίρνουμε το χαρτόνι ή το κομμάτι της χαρτόκουτας και το κόβουμε σε διαστάσεις 20x30 πόντους. Στη συνέχεια κολλούμε πάνω του το κομμάτι της λινάτσας μας.

Βήμα 2^ο

Πως θα το κάνεις:

Παίρνουμε τα μαστουνάκια της κανέλλας και τα κολλούμε πάνω στη λινάτσα σχηματίζοντας τριγωνάκια.

Βήμα 3^ο

Πως θα το κάνεις:

Κόβουμε τα πανάκια μας κομματάκια και τα κολλούμε μέσα στα τριγωνάκια που φτιάξαμε. Για στολίδια κολλούμε επίσης κομμάτια ύφασμα. Τέλος κόβουμε ένα κομμάτι ύφασμα σε λωρίδες και τις κολλούμε στην κορυφή σχηματίζοντας το αστέρι.

Φαγητά του Δωδεκαημέρου

Τα χοιροσφάγια

❖ Παραμονές Χριστουγέννων έσφαζαν (σε πολλά μέρη της Ελλάδας το κάνουν ακόμη) τον χοίρο με ιδιαίτερα τελετουργικό τρόπο. Το σφάξιμο γινόταν με μαυρομάνικο μαχαίρι από τον αρχηγό της οικογένειας, ο οποίος πριν σκοτώσει τον χοίρο χάραζε έναν σταυρό στον λαιμό του ζώου, ενώ κάποιος από τους παρευρισκόμενους έλεγε το «Πιστεύω» ή το «Πάτερ ημών». Από το αίμα του ζώου έκαναν έναν σταυρό στο κούτελο των παιδιών αλλά και των ζώων, για να αποτρέψουν διάφορες ασθένειες. Σε μερικά μέρη άλειφαν τα πέλματα των ποδιών με το αίμα του ζώου γιατί πίστευαν ότι είναι φάρμακο για τις χιονίστρες. Το κεφάλι του το κάρφωσαν πάνω από την εξώπορτα για να διώχνει τους καλικαντζάρους. Ποτέ δεν παρέλειπαν να θυμιατίσουν το ζώο με λιβάνι και χαμομήλι. Τα χοιροσφάγια, μια συνήθεια που είχε εξιλαστήριο και καθαρτήριο χαρακτήρα και συνοδευόταν από μαντέματα, ανάγεται στα Σατουρνάλια (17-25 Δεκεμβρίου), ένα έθιμο των ρωμαϊκών χρόνων όπου έσφαζαν χοίρο προς τιμή του Κρόνου και της Δήμητρας, για να γεννήσει η γη άφθονους καρπούς.

- ❖ Η σφαγή του χοίρου στην Ελλάδα γίνεται από τους φίλους του νοικοκύρη οι οποίοι τον βοηθούν στο σφάξιμο. Συγχρόνως τρώνε και πίνουν καλά.
- ❖ Το αίμα του χοίρου συμβολίζει το αίμα των βρεφών, που έπεσαν θύματα της μανίας του Ηρώδη. Σε πολλά μέρη της Ελλάδας μαζί με το χοιρινό κρέας σερβίρουν και λαχανοσαρμάδες (είδος φαγητού από κομματάκια κρέας ή συκώτι με ρύζι, τυλιγμένα με λάχανο), που συμβολίζουν τα σπάργανα του Χριστού.
- ❖ Από τα έντερα του χοίρου οι νοικοκυρές έφτιαχναν και φτιάχνουν ακόμη τα λουκάνικα και από το κεφάλι και τα πόδια τη λεγόμενη πηχτή.

Η γαλοπούλα

Η γαλοπούλα βραστή ή γεμισμένη με κομματάκια συκώτι, κάστανα, καρύδια, αμύγδαλα, κουκουνάρια, σταφίδες, κανέλα, γαρύφαλλα, ρύζι, είναι ένα φαγητό που ήρθε στην Ελλάδα από την Ευρώπη.

Παλαιότερα σε κάθε σπίτι έτρεφαν μια γαλοπούλα, για να είναι έτοιμη τα Χριστούγεννα. Την παραμονή των Χριστουγέννων την έσφαζαν και τη βουτούσαν μέσα σε ζεστό νερό σαν να τη βάφτιζαν, λέγοντας τη λέξη Χριστός αντί Χριστός, κι έτσι την ευλογούσαν.

Γαλοπούλα γεμιστή-Υλικά για 6 άτομα

Μαρινάτα

Χυμός από 4 πορτοκάλια,
1 κ.σ. θυμάρι
1 φλ/νάκι κονιάκ,
1 φλ/νάκι γλυκό κρασί
αλάτι, πιπέρι, ρίγανη
λίγο τριμμένο μπαχάρι

Για τη γέμιση

1,5 φλ/νάκι λάδι, 2 κρεμμύδια ξυσμένα
150 γρ. συκωτάκια πουλερικών
150 γρ. κιμά
1,5 φλιτζάνα κάστανα βρασμένα και τεμαχισμένα
1,5 φλιτζανάκι ρύζι
Μαϊντανός, δυόσμος ψιλοκομμένος
2 φυλλαράκια φασκόμηλο, αλάτι, πιπέρι
2 κ.σ. κουκουνάρι
3 κ.σ. τριμμένη γραβιέρα
2 κ.σ. σταφίδες

Διαδικασία

Αφού πλύνουμε καλά τη γαλοπούλα τη βάζο-με σε μια λεκάνη και την περιχύνουμε με τη μαρινάτα. Την αφήνουμε για 5 ώρες, ενώ τη γυρίζουμε κάθε μια ώρα για να μαριναριστεί από όλες τις πλευρές. Μετά τη βγάζουμε από τη μαρινάτα και την αφήνουμε να σουρώσει. Αλατοπιπερώνουμε και καρυκεύουμε με ρίγανη και μπαχάρι.

Τσιγαρίζουμε για λίγο στο λάδι τα κρεμμύδια και τον κιμά. Προσθέτουμε τα υπόλοιπα υλικά και ψήνουμε για 10 λεπτά ανακατεύοντας συνεχώς.

Γεμίζουμε τη γαλοπούλα με το μείγμα. Τη ράβουμε και τη βάζουμε στο ταγί. Την περιχύνουμε με τη μαρινάτα και την ψήνουμε σε προθερμασμένο φούρνο για 2-3 ώρες στους 180 βαθμούς.

Γλυκίσματα των Χριστουγέννων

Τα ξεροτήγανα

Τα ξεροτήγανα συμβολίζουν τα σπάργανα του Χριστού.

Οι τηγανίτες

Σε πολλά μέρη της Ελλάδας μόλις ξημερώσει η μέρα των Χριστουγέννων, τηγανίζουν τηγανίτες τις οποίες ονομάζουν σπάργανα γιατί συμβολίζουν τα σπάργανα του βρέφους Χριστού.

Τα μελομακάρονα

Τα μελομακάρονα τα φτιάχνουν παραμονές Χριστουγέννων και συμβολίζουν τον σπαργανωμένο Χριστό.

Οι μπακλαβάδες

Οι μπακλαβάδες συμβολίζουν και αυτοί τα σπάργανα του Χριστού.

Οι κουραμπιέδες

Οι κουραμπιέδες συμβολίζουν το χιόνι, που λέγεται ότι έπεφτε εκείνες τις μέρες που γεννήθηκε ο Χριστός.

Το κανταΐφι

Το κανταΐφι συμβολίζει τα άχυρα της φάτνης, στην οποία έτρωγαν τα ζώα του στάβλου, όπου γεννήθηκε ο Χριστός.

Το Χριστόψωμο

Ήξερες ότι...

- ❖ Το Χριστόψωμο είναι το ευλογημένο ψωμί των Χριστουγέννων αλλά και του σπιτιού; Οι άνθρωποι το φτιάχνουν σαν προσφορά που θα στηρίξει το σπίτι, τα ζώα την παραγωγή, την ίδια τη ζωή.
- ❖ Στ' αρχαία χρόνια έφτιαχναν ιερά ψωμιά προς τιμήν της θεάς Δήμητρας και του Απόλλωνα; Είχαν σκοπό τη γονιμότητα και την καλή παραγωγή.
- ❖ Και σήμερα οι άνθρωποι πιστεύουν ότι το Χριστόψωμο έχει θεϊκή δύναμη για τους σπόρους, που εκείνη την περίοδο βρίσκονται μέσα στη γη;
- ❖ Ο συμβολισμός του Χριστόψωμου καθορίζει και την **τεχνική** με την οποία φτιάχνεται; Το φτιάξιμο του Χριστόψωμου είναι μια ολόκληρη ιεροτελεστία. Η νοικοκυρά κάνει τον σταυρό της πριν ξεκινήσει το ζύμωμα.

Το σχήμα του Χριστόψωμου εξαρτάται από τις τοπικές συνήθειες. Αλλού το κάνουν στρογγυλό, αλλού αβγωτό κλπ.

Στη μέση του ψωμιού βάζουν έναν σταυρό, είτε φτιαγμένο από μια πρόσθετη λωρίδα ζύμης, είτε τον αποτυπώνουν με έναν πραγματικό σταυρό. Στις άκρες του σταυρού αυτού τοποθετούν καρύδια, αμύγδαλα ή άλλους ξηρούς καρπούς. Στη συνέχεια το πλουμίζουν (το στολίζουν) με διάφορα σχέδια. Σε μια άκρη θα φτιάξουν μια μαργαρίτα με τόσα πέταλα όσα είναι τα μέλη της οικογένειας και από πάνω θα βάλουν μια σκεπή. Οι αγρότισσες θα φτιάξουν ένα κλωνί κληματαριάς, ένα αλέτρι, τα βόδια, κλπ.

Οι γυναίκες των τσομπάνηδων θα φτιάξουν το μαντρί, τα πρόβατα, τα κατσικάκια, εκτός βέβαια από τη μαργαρίτα η οποία είναι απαραίτητη.

Αν θέλεις φτιάξε ένα χριστόψωμο για τα Χριστούγεννα.

Παλιά, αλλά και σήμερα, πολλές γυναίκες πριν ξεκινήσουν να φτιάχνουν το χριστόψωμο έκαναν 3 φορές τον σταυρό τους.

Υλικά

Για τη ζύμη

1 κιλό αλεύρι για όλες τις χρήσεις
1 κ.σ. κοφτή μαχλέπι ή γλυκάνισο
1 κ.σ. γεμάτη ξύσμα πορτοκαλιού
1 κ.σ. κοπανισμένη μαστίχα
Αμύγδαλα και καρύδια κοπανισμένα
2 κ.σ. μαγιά
1 φλιτζάνα ελαιόλαδο
1,5 φλιτζάνα ζάχαρη
1 φλιτζάνα γάλα
2 βανίλιες, λίγο αλάτι
Σουσάμι
6 αυγά

Εκτέλεση

Προζύμι

Στο χλιαρό γάλα, λιώνουμε τη μαγιά.
Προσθέτουμε μισή φλιτζάνα αλεύρι και ανακατεύουμε καλά μέχρι να γίνει χυλός.
Βάζουμε το μίγμα σε μια λεκάνη και το σκεπάζουμε μέχρι να φουσκώσει.

Ζύμη

Σε μια λεκάνη βάζουμε το υπόλοιπο αλεύρι με το αλάτι, τη μαστίχα, το ελαιόλαδο και ανακατεύουμε καλά.

Βράζουμε το μαχλέπι και το γλυκάνισο με ένα φλιτζανάκι νερό, το σουρώνουμε, το αφήνουμε να κρυώσει και το ρίχνουμε στο μείγμα. Προσθέτουμε το προζύμι και τα υπόλοιπα υλικά. Ζυμώνουμε καλά ώστε η ζύμη να γίνει μαλακή.

Σκεπάζουμε τη λεκάνη και αφήνουμε τη ζύμη έως ότου φουσκώσει και διπλασιαστεί. Λίγη απ' αυτή τη ζύμη τη βάζουμε χωριστά για τα πλουμίνια.

Όταν διπλασιαστεί, ξαναζυμώνουμε και πλάθουμε το χριστόψωμο. Το πλουμίζουμε και το βάζουμε σε ταψί ελαφρά βουτυρωμένο, το σκεπάζουμε και το αφήνουμε μέχρι να φουσκώσει.

Όταν είναι έτοιμο χτυπούμε ένα αυγό ολόκληρο και το αλείφουμε.

Πασπαλίζουμε με το σουσάμι.

Ψήνουμε σε μέτριο φούρνο περίπου 45 λεπτά. Τα πρώτα 20 λεπτά δεν ανοίγουμε τον φούρνο για να μην ξεφουσκώσει.

Όταν ψηθεί και κρυώσει το αλείφουμε με μελόνερο (3 κ.σ. μέλι, 1 κ.σ. νερό) για να γυαλίσει.

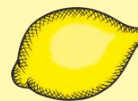

Αν ακολουθήσεις την παρακάτω συνταγή μπορείς να φτιάξεις
ξεροτήγανα με καρύδια, αμύγδαλα και μέλι για 6-8 άτομα

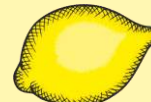
Για τη ζύμη

½ ποτήρι κρασιού λάδι
½ ποτήρι κρασιού ρακί ή κρασί
2 ποτήρια κρασιού νερό
½ κουταλάκι του γλυκού αλάτι
Τον χυμό μισού λεμονιού
Τον χυμό μισού πορτοκαλιού
1 κιλό αλεύρι για όλες τις χρήσεις
½ κ. του γλυκού κοφτό κανέλα
½ κ. του γλυκού κοφτό σόδα
4 αυγά

Για το σιρόπι

1 φλιτζάνα ζάχαρη
2 φλιτζάνες μέλι
2 φλιτζάνες νερό
2-3 ξυλαράκια κανέλα
1 φλούδα λεμόνι

Για τη γαρνιτούρα

2 κουταλάκια του γλυκού κοπανισμένη κανέλα
Κοπανισμένα αμύγδαλα και καρύδια
Σουσάμι αλεσμένο

Σιρόπι: Βράζουμε σ' ένα κατσαρολάκι για 20-30 λεπτά όλα τα υλικά για το σιρόπι. Το σιρόπι πρέπει να δέσει, να είναι δηλαδή παχύρευστο.

Εκτέλεση

Σε μια λεκάνη βάζουμε τον χυμό του πορτοκαλιού, προσθέτουμε τη σόδα και τη διαλύουμε καλά με το χέρι.

Χτυπούμε τα αυγά και τα προσθέτουμε με τα υπόλοιπα υλικά στη λεκάνη με τελευταίο το αλεύρι. Ζυμώνουμε πολύ καλά τη ζύμη. Την αφήνουμε 15 λεπτά να ξεκουραστεί.

Ανοίγουμε το φύλλο μέχρι να γίνει πολύ λεπτό και το κόβουμε σε λωρίδες περίπου 30 εκ. μήκος και 3 εκ. πλάτος.

Μια μια τις λωρίδες τις βάζουμε σε καυτό λάδι και τις γυρίζουμε γρήγορα μ' ένα πιρούνι για να γίνουν στρογγυλές. Όταν ροδίσει το ξεροτήγανο το βγάζουμε και το βάζουμε σε απορροφητικό χαρτί.

Όταν ετοιμαστούν τα ξεροτήγανα τα βουτούμε ένα ένα στο ζεστό σιρόπι και τα τοποθετούμε σε μια πιατέλα.

Τα πασπαλίζουμε με τα κοπανισμένα αμύγδαλα και καρύδια, την κανέλα και το σουσάμι.

Η ζωή των παιδιών στα χρόνια του Χριστού

Τα πρώτα βήματα του Ιησού. Η εικόνα θεωρείται μοναδική στον κόσμο ως προς τη θεματολογία της. Βρίσκεται στην Ι. Μονή Αββά Γερασίμου του Ιορδανίτου κοντά στην Ιεριχώ. Η πρωτότυπη βρίσκεται στη Μονή Λειμώνος στη Λέσβο και χρονολογείται στα τέλη του 16^{ου} αι. μ.Χ.

Η γέννα

Όταν γεννιόταν ένα παιδί σε μια εβραϊκή οικογένεια, η χαρά όλων ήταν μεγάλη. Όλοι μάθαιναν το χαρούμενο νέο και ήξεραν ότι σε λίγο οι γονείς θα καλούσαν τους συγγενείς και τους φίλους για να το γιορτάσουν. Η γέννηση ενός παιδιού εθεωρείτο κληρονομιά από τον Θεό. Η στειρότητα ήταν πραγματική ντροπή για μια οικογένεια. Τόσο πολύ ήθελαν να γεννιούνται παιδιά, που ακόμη και οι ραβίνοι παραβίαζαν τον κανόνα της σαββατιάτικης ανάπαυσης προκειμένου να βοηθήσουν τις γυναίκες στη γέννα.

Οι πατεράδες δεν επιτρεπόταν να παρευρίσκονται στη γέννα. Μόλις όμως γεννιόταν το παιδί, ο πατέρας το έπαιρνε στα γόνατά του κι έτσι το επισημοποιούσε σαν δικό του.

Αφού έπλεναν το μωρό με χλιαρό νερό, το έτριβαν με αλάτι για να σφίξει το δέρμα του, το τύλιγαν με τη φασκιά και το παρουσίαζαν στους δικούς του.

Αν το παιδί ήταν αγόρι η χαρά της οικογένειας ήταν μεγάλη. Αν ήταν κορίτσι η χαρά ήταν συγκρατημένη, αλλά ποτέ δεν σκέφτονταν να το παρατήσουν. Αν γεννιόντουσαν δίδυμα πρόσεχαν ιδιαίτερα ποιο ήταν πρώτο. Σε πολλές περιπτώσεις έδεναν μια κλωστή στο πόδι του μωρού που έβγαινε πρώτο, για να είναι σίγουροι ότι δεν θα έκαναν λάθος.

Το πρώτο αγόρι της οικογένειας λεγόταν πρωτότοκος και έπαιρνε διπλό μερίδιο από την κληρονομιά, τα λεγόμενα πρωτοτόκια.

Το μωρό το θήλαζε πάντα η μητέρα και όχι κάποια τροφός, πράγμα που συνέβαινε σπάνια και μόνο στις πολύ πλούσιες οικογένειες. Ο θηλασμός διαρκούσε 2 ή 3 χρόνια, για να προστατευτεί το μωρό από τις αρρώστιες και ειδικά από τη δυσεντερία που πολλές φορές ήταν θανατηφόρα. Ο αποθηλασμός γιορταζόταν με μεγάλη επισημότητα. Οι γονείς έκαναν τραπέζι στους συγγενείς και τους φίλους κάνοντας και θυσία στον ναό 2 περιστέρια.

Η περιτομή των παιδιών

Οι Ιουδαίοι είχαν ιερό χρέος να κάνουν την περιτομή (έκοβαν την ακροποσθία του πέους) στα μωρά αγόρια την 8^η μέρα της γέννησής τους.

Η περιτομή ήταν η σφραγίδα του Θεού και έπρεπε να την κάνουν ακόμη κι αν η ημέρα που είχε ορισθεί τύχαινε να είναι Σάββατο.

Αυτός που έκανε την περιτομή λεγόταν «Μοχέλ» και είχε μεγάλη πείρα. Ο νόμος όριζε με κάθε λεπτομέρεια πως έπρεπε να γίνεται η περιτομή: Έπρεπε να κάνουν την τομή, να σχίσουν τη μεμβράνη και να ρουφήξουν το αίμα. Στη συνέχεια έπρεπε να βάλουν ένα κατάπλασμα από κύμινο, κρασί και λάδι πάνω στην πληγή για να μην μολυνθεί. Το έθιμο ήταν παμπάλαιο, αφού οι πηγές μάς λένε ότι χρησιμοποιούσαν πέτρινα μαχαίρια για να κάνουν την τομή.

Η τελετή για τον εξαγνισμό των λεχώνων

Η γυναίκα μετά τη γέννα εθεωρείτο μιαρή. Η περίοδος μιαρότητας αν το παιδί ήταν κορίτσι είχε ορισθεί στις 80 μέρες, αν ήταν αγόρι στις 40.

Στην περίοδο αυτή του εξαγνισμού η γυναίκα έπρεπε να μένει στο σπίτι της, να μην μπαίνει σε ιερό και να μην πιάνει ιερά αντικείμενα. Όταν συμπληρωνόταν αυτός ο χρόνος, έπρεπε να πάει στον ναό για να προσφέρει ένα αρνί ενός έτους κι ένα τρυγόνι ή ένα περιστέρι για θυσία. Η χριστιανική εκκλησία διατήρησε την τελετή των σαρανταήμερων της γυναίκας σε ανάμνηση του εθίμου.

Η αφιέρωση του πρωτότοκου αγοριού

Αν το μωρό ήταν πρωτότοκο αγόρι οι γονείς έπρεπε να το αφιερώσουν στον «Γιαχβέ», στον Θεό τους, ο οποίος είχε δώσει εντολή στον Μωυσή να του αφιερώνουν οι άνθρωποι κάθε πρωτότοκο μωρό ζώου ή ανθρώπου, καθώς επίσης και τους πρώτους καρπούς που έδινε η γη.

Την εποχή που έζησε ο Χριστός κάθε οικογένεια έπρεπε μέσα σ' ένα μήνα από τη γέννηση του παιδιού να το αφιερώσει στον Θεό, προσφέροντας σε ανταλλαγή 2 περιστέρια ή 2 τρυγόνια τα οποία θυσίαζε ο ιερέας, καθώς επίσης και αρκετό ασήμι. Από εκείνη τη στιγμή και μετά το παιδί εθεωρείτο άγιο.

Το όνομα του παιδιού

Στα χρόνια του Χριστού, πολύ πιθανόν, να έδιναν το όνομα του παιδιού την ημέρα της περιτομής του. Πίστευαν ότι το όνομα ήταν στενά συνδεδεμένο με την προσωπικότητα του κάθε ατόμου και ότι καθόριζε τη μοίρα και τον χαρακτήρα του.

Το όνομα το έδινε ο πατέρας του παιδιού. Ο πρωτότοκος γιος έπαιρνε τ' όνομα του πατέρα του. Ο Ιησούς λεγόταν Ιησούς μπεν Ιωσήφ, δηλαδή Ιησούς του Ιωσήφ. Πολλές φορές το παιδί έπαιρνε τ' όνομα του παππού, γιατί ήθελαν να συνεχιστεί το όνομα της οικογένειας και γιατί ήθελαν να το ξεχωρίζουν από τον πατέρα του. Άλλες φορές έδιναν παρατσούκλια, που είχαν σχέση με τη σύλληψη ή τη γέννηση του παιδιού. Αυτά τα παρανόμια ήταν χαρούμενα, θεοφόρα, γεμάτα ευλάβεια, κοροϊδευτικά, θύμιζαν ζώα, έντομα ή δέντρα, ενώ άλλα θεωρούνταν τυχερά. Πολλοί γονείς έδιναν στα παιδιά τους ονόματα αγίων και ηρώων.

Ας δούμε μερικά απ' αυτά τα ονόματα:

Ιησούς = Γιεσούν = ο Για (ο Γιαχβέ-Θεός) είναι σωτηρία

Μαριάμ = αγαπημένη του Για (του Γιαχβέ), η θαλασσινή

Ζαουλέ = ενοχλητική

Ταμάμ = μου φτάνει

Δεββόρα = μέλισσα

Γιόνα = περιστέρα

Ραχήλ = προβατίνα

Ακμπορ = ποντικίνα

Ταμάρ = φοινικιά

Ελόν = βελανιδιά

Η διαπαιδαγώγηση των νέων

Τα παιδιά τα πρώτα χρόνια της ζωής τους έμεναν με τις μητέρες τους, που ήταν πολύ καλές και στοργικές. Όταν μεγάλωναν λίγο, τα μεν κορίτσια μέχρι τη μέρα του γάμου τους, αναλάμβαναν εξ ολόκληρου οι μητέρες, τα δε αγόρια οι πατεράδες.

Οι μητέρες μάθαιναν στα κορίτσια όχι μόνο τις δουλειές του σπιτιού αλλά και τις αγροτικές γιατί βοηθούσαν σ' αυτές.

Οι πατεράδες αναλάμβαναν τ' αγόρια στα οποία μάθαιναν το επάγγελμά τους. Ο Ιησούς έμαθε την τέχνη του Ιωσήφ, ο οποίος ήταν ξυλουργός.

Τους μάθαιναν επίσης τα ήθη και τα έθιμα της πατρίδας τους.

Οι ραβίνοι συμβούλευαν:

- Μην υποσχεθείς ποτέ κάτι σ' ένα παιδί, αν δεν μπορείς να κρατήσεις την υπόσχεση σου, γιατί έτσι το μαθαίνει να λέει ψέματα
- Μην κάνεις διακρίσεις ανάμεσα στα παιδιά σου
- Μην απειλείς ένα παιδί, τιμώρησέ το ή μην λες τίποτα
- Η παιδεία θα βοηθήσει το παιδί ν' απαλλαγεί από τα ελαττώματα της παιδικής του ηλικίας
- Δίδαξε στο παιδί σου τον σωστό δρόμο. Δεν θ' απομακρυνθεί ποτέ απ' αυτόν
- Αν έχεις γνώσεις, έχεις τα πάντα. Αν δεν έχεις, δεν έχεις τίποτα

Οι βαθμίδες της εκπαίδευσης

- Από 5-10 ετών άρχιζε η στοιχειώδης εκπαίδευση (αρχή των ιερών σπουδών)
- 10 ετών έπρεπε να ξεκινήσει με πάθος η μελέτη της ιεράς παράδοσης
- 13 ετών τα παιδιά θα έπρεπε να έχουν αποστηθίσει ολόκληρο τον Νόμο
- Από 13 ετών άρχιζε η δεύτερη βαθμίδα, η ανώτατη εκπαίδευση για τους καλύτερους μαθητές και γι' αυτούς που ήθελαν να συνεχίσουν τις σπουδές τους. Για να την παρακολουθήσουν έπρεπε να γραφτούν σε μια από τις σχολές της Ιερουσαλήμ, όπου δίδασκαν οι πιο διάσημοι δάσκαλοι του Νόμου. Εκεί οι γνώσεις που αποκτούσαν ήταν πάλι σχετικές με τη θρησκεία

Τα σχολεία στην Παλαιστίνη

Την εποχή που ζούσε ο Ιησούς υπήρχαν σχολεία αλλά όχι δημόσια. Ο Ιησούς έμαθε τα πρώτα του γράμματα (το αλφάβητο) από τους διδασκάλους Ζακχαίο και Λευί, οι οποίοι χαρακτηρίζονται ως ιεροκήρυκες ή ερμηνευτές του Νόμου (Απόκρυφο Ευαγγέλιο, το λεγόμενο του Ψευδο-Ματθαίου).

Για πρώτη φορά ιδρύθηκαν δημόσια σχολεία στην Ιουδαία, περίπου το 65 μ.Χ., επί αρχιερέως Ιησού Γαμάλα κατά το πρότυπο εκείνων που λειτουργούσαν στην Ιερουσαλήμ. Ήταν οι λεγόμενες σχολές «Μπετ-Ασεφέρ». Αργότερα ανοίχτηκαν και πολλά άλλα. Ο ίδιος αρχιερέας έφτιαξε και τον πρώτο σχολικό νόμο.

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά του νόμου αυτού ήταν:

- Η υποχρέωση των γονιών να στέλνουν τα παιδιά τους στο σχολείο
- Οι τιμωρίες για τους άτακτους μαθητές και αυτούς που απουσίαζαν χωρίς λόγο
- Η ύπαρξη επιθεωρητών (σχολικών συμβούλων) για τον έλεγχο της διδασκαλίας
- Αν ο αριθμός των παιδιών ήταν μικρότερος των 25 τότε δάσκαλος ήταν ο Χαζάν, ο αντιπρόσωπος της θρησκευτικής κοινότητας, της συναγωγής, η οποία συντηρούσε οικονομικά και διοικητικά τα σχολεία. Αν ήταν πάνω από 25 τότε οριζόταν ειδικός δάσκαλος
- Στα χωριά υπήρχαν για τους ενήλικες ειδικές τάξεις

Η ύλη του σχολείου

Το κυριότερο βιβλίο ήταν η Τορά, ο ιερός νόμος του Θεού. Τα παιδιά καθισμένα κατά γης, επαναλάμβαναν αυτά που τους έλεγε ο δάσκαλος, λέξη προς λέξη, από μνήμης. Ο δάσκαλος επέμενε πολύ στην απομνημόνευση, την οποία βοηθούσαν οι επαναλήψεις και οι παραλληλισμοί. Τα παιδιά επαναλάμβαναν αυτά που είχαν μάθει ακόμη και στο παιχνίδι, στους δρόμους ή στις πλατείες. Η διδασκαλία του αλφάβητου γινόταν μέσα από την Τορά. Για να είναι δε πιο ενδιαφέρουσα έφτιαχναν λέξεις από κάθε γράμμα του αλφαβήτου. Η μελέτη της Γεωγραφίας, της Ιστορίας, της Γλώσσας, της Γραμματικής, γινόταν μέσα από την Τορά.

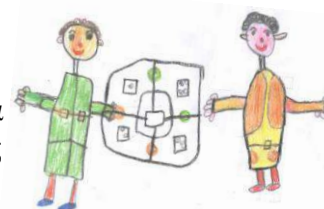
Ποιοι πήγαιναν στο σχολείο στα χρόνια του Χριστού;

Εδώ οι απόψεις είναι διχασμένες. Πολλοί ραβίνοι υποστήριζαν, ότι οι γυναίκες δεν είχαν καμιά δουλειά στα σχολεία και ότι καλύτερα ήταν να πετάξουν την Τορά στη φωτιά, παρά να την πιάσουν στα χέρια τους οι γυναίκες. Αυτή ήταν η άποψη περί ηθικής, που είχαν ορισμένοι και δεν ήθελαν οι γυναίκες να έρχονται καθόλου σε επαφή με τους άνδρες.

Άλλοι όμως υποστήριζαν ότι κάθε πατέρας πρέπει να μαθαίνει την Τορά στην κόρη του. Αυτή την άποψη την βλέπομε στην περίπτωση της Παναγίας, η οποία στον ναό όπου την είχαν αφιερώσει οι γονείς της έμαθε ολόκληρη την Τορά τόσο καλά όσο κανείς άλλος.

Το παιχνίδι στην Παλαιστίνη στα χρόνια του Χριστού

Στους υπερβολικά στενούς δρόμους της Ιερουσαλήμ, τα παιδιά, αγόρια και κορίτσια έτρεχαν, έπαιζαν, γελούσαν. Έπαιζαν τα ίδια σχεδόν παιχνίδια, που παίζουν τα παιδιά όλου του κόσμου. Ο κουτσός ήταν το αγαπημένο τους παιχνίδι. Χάραζαν τις γραμμές στο δρόμο κι άρχιζαν... Ένα άλλο παιχνίδι ήταν ο μύλος. Μοιάζει με την τρίλιζα και την ντάμα. Επίσης τα ζάρια άρεσαν πολύ στα παιδιά. Τα παιδιά της Παλαιστίνης, όπως τα παιδιά όλου του κόσμου, μιμούνταν τους μεγάλους. Έπαιζαν τον γάμο ή την κηδεία. Τα κορίτσια έπαιζαν με κούκλες και μικρά ζώα, ακόμη και με κροκόδειλους.

Δuo παιδιά παίζουν το παιχνίδι του μύλου

Μπορείς αν θέλεις να ψάξεις στο διαδίκτυο ή σε εγκυκλοπαίδειες για να μάθεις περισσότερα για το παιχνίδι και για τη ζωή των παιδιών στα χρόνια του Ιησού.

Οι γιορτές στην αρχαιότητα αντίστοιχες με εκείνες γύρω από τα Χριστούγεννα

❖ **Το δείπνο της Εκάτης:** Προσφορές των Αρχαίων Ελλήνων στη θεά Εκάτη στους βωμούς ή στ' αγάλματά της τις τελευταίες μέρες του Δεκεμβρίου, τότε που αρχίζει η Νέα Σελήνη. Οι προσφορές αυτές λέγονταν και Εκαταΐα ή Εκάτης Δείπνο. Η Εκάτη ονομαζόταν και Ενοδιά ή Τριοδίτης ήταν δε η προστάτης των τρίστρατων και των δρόμων.

Η Αγία Βαρβάρα προστατεύει τα παιδιά από την ευλογία. Γι' αυτό στα παλιά χρόνια οι γυναίκες που είχαν παιδιά, την παραμονή της γιορτής της Αγίας έφτιαχναν μια πίτα με μέλι, τη «Βαρβάρα», που την έβαζαν σ' ένα τρίστρατο. Εκεί πήγαινε ο παπάς και την ευλογούσε και μετά τη μοίραζαν στον κόσμο.

❖ Η Θεά Ειλειθυία ήταν η θεά του τοκετού στην Αρχαία Ελλάδα, την οποία επικαλούνταν οι έγκυες γυναίκες για να τις βοηθήσει.

Ο Άγιος Ελευθέριος είναι ο προστάτης των εγκύων γυναικών, τον οποίο επικαλούνται για να τις βοηθήσει. Οι έγκυες γυναίκες λένε: «Άη Λευτέρη, λευτέρωσέ με».

❖ Τα Σατουρνάλια (από 17-25 Δεκεμβρίου), γιορτή προς τιμήν του Σατούρνου (του ελληνικού Κρόνου) και της Δήμητρας. Η γιορτή είχε αγροτικό χαρακτήρα. Γιόρταζαν τη σπορά για το νέο έτος. Αντάλλασσαν δώρα, έκαναν θυσίες και επέτρεπαν την εξάλειψη των κοινωνικών διακρίσεων ανάμεσα στους δούλους και στους αφέντες. Πολλές φορές οι δούλοι έπαιρναν τη θέση των κυρίων τους, τους οποίους επέπλητταν και διέταζαν. Η 25η Δεκεμβρίου ήταν αφιερωμένη στα γενέθλια του περσικού θεού Μίθρα-Ήλιου, του θεού του φωτός που διώχνει τα σκοτάδια.

Στις 25 Δεκεμβρίου γιορτάζουμε τα γενέθλια του Χριστού.

❖ Οι Αθηναίοι γιόρταζαν κατά τον μήνα Θωρηγλίωνα (Μάιος) τα λεγόμενα «Πλυντήρια», γιορτή προς τιμήν της Θεάς Αθηνάς, που είχαν καθαρτήριο χαρακτήρα. Κατά την ημέρα εκείνη μετέφεραν το ιερό ξόανό της στη θάλασσα του Φαλήρου όπου το έπλεναν για να καθαριστεί από τους ρύπους των κακών πράξεων των ανθρώπων.

Σε πολλά μέρη την ημέρα των Φώτων κατεβάζουν στη θάλασσα τις εικόνες και τα εργαλεία, για να τα πλύνουν με το νερό της θάλασσας που τώρα είναι αγιασμένο.

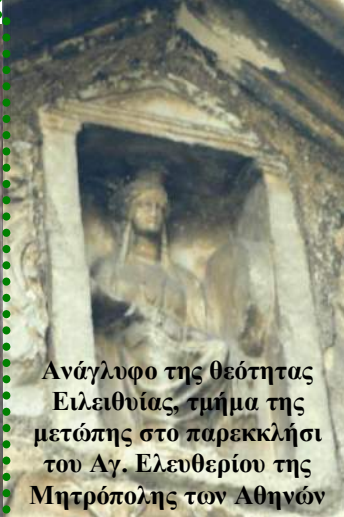
❖ Οι Καλένδες (η 1η μέρα κάθε μήνα, ειδικά η 1^η Ιανουαρίου, γιορτή προς τιμήν του Θεού Ιανού) γιορτάζονταν με μεγάλη επισημότητα. Στόλιζαν πόρτες και παράθυρα με κλαδιά δάφνης ή στεφάνια με λουλούδια. Άναβαν δε φωτιές έξω από τα σπίτια και τα μαγαζιά τους και πηδούσαν πάνω απ' αυτές, γιατί πίστευαν ότι έτσι έκαιγαν ό,τι κακό τους είχε συμβεί τον προηγούμενο χρόνο.

Τρίμορφη αναπαράσταση της Εκάτης, ρωμαϊκό αντίγραφο πρωτοτύπου της ελληνιστικής περιόδου, Μουσείο Κιραραμόντι, Βατικανό

Προτομή του διπρόσωπου Θεού Ιανού, Μουσείο Βατικανού

Ανάγλυφο της θεότητας Ειλειθυίας, τμήμα της μετώπης στο παρεκκλήσι του Αγ. Ελευθερίου της Μητρόπολης των Αθηνών

Ο Μίθρας, ρωμαϊκό, μαρμάρινο ανάγλυφο του 2^{ου} ή 3^{ου} αι. π.Χ. Μουσείο Λούβρου

Ιανουάριος ή Γενάρης
Από τις πόρτες μου ο ήλιος περνά!

Ιανουάριος ή Γενάρης

Από τις πόρτες μου ο ήλιος περνά

Ήξερες ότι....

❖ **Με τον Ιανουάριο** περνούμε από τα σκοτάδια του Χειμώνα, στο φως της Άνοιξης; Τ' όνομά του προέρχεται από τη λατινική λέξη Januarius (Ιανουάριος) και το οφείλει στον Ιανό (Janus), θεό των Ρωμαίων, ο οποίος είχε 2 πρόσωπα. Ήταν δηλαδή διπλοπρόσωπος, συμβόλιζε την αρχή και το τέλος, τη νιότη και τα γηρατειά, την είσοδο και την έξοδο. Ήταν ο πατέρας των θεών, η αρχή των πάντων, ο θεός του χάους, ο θεός των πολεμικών επιχειρήσεων και εκείνος που έφτιαχνε ιερά, σπίτια και πόρτες.

❖ **Ο Ιανουάριος ονομαζόταν** από τους Ρωμαίους Κουιρινάλις (Quirinalis ή Quirinus), που σημαίνει Ενυάλιος; Ενυάλιος ονομαζόταν ο θεός Ιανός καθώς επίσης και ο θεός Άρης.

❖ **Στη Ρώμη κατά τη 2^η μέρα του Γενάρη** γιορτάζονταν τα λεγόμενα Τριόδια; Ήταν γιορτή προς τιμήν των θεοτήτων που προστάτευαν τα σπίτια, τους δρόμους, και τα χωράφια.

❖ **Στις 9 Ιανουαρίου γιορτάζονταν τα Αγκονάλια ή Αγωνάλια** προς τιμήν του θεού Ιανού;

❖ **Οι Έλληνες γιόρταζαν με μεγάλη επισημότητα τις νεομηνίες ή νομηνίες**, που ήταν η 1^η μέρα του μήνα; Ιδιαίτερα λαμπρά γιόρταζαν τις νομηνίες του Γενάρη. Κρεμούσαν έξω από την πόρτα του σπιτιού τους κλαδιά δάφνης ή έφτιαχναν στεφάνια από λουλούδια. Με παρόμοιο τρόπο γιόρταζαν και οι Ρωμαίοι τις καλένδες που ήταν οι πρώτες ημέρες των ρωμαϊκών μηνών. Ιδιαίτερα γιόρταζαν με μεγάλη επισημότητα τις καλένδες του Ιανουαρίου ειδικά την 1^η μέρα του μήνα.

❖ **Το 700 π.Χ. ο Νουμάς Πομπήλιος**, βασιλιάς της Ρώμης, πρόσθεσε τον Ιανουάριο σαν τον ενδέκατο μήνα του έτους, που είχε τότε 10 μήνες; Ο πρώτος μήνας του έτους τότε ήταν ο Μάρτης. Αργότερα ο Ετρούσκος Ταρκύνιος όρισε τον Ιανουάριο σαν τον 1^ο μήνα του έτους, γιατί κατά τον μήνα αυτόν ήταν η γιορτή του θεού Ιανού. Μετά όμως την πτώση της δυναστείας των Ετρούσκων, ο Ιανουάριος έπαψε να είναι ο πρώτος μήνας του χρόνου. Μετά από πολλά χρόνια η Πρωτοχρονιά μεταφέρθηκε από την εαρινή ισημερία, που ήταν μέχρι τότε, στην χειμερινή και ο Ιανουάριος ορίστηκε 1^{ος} μήνας του χρόνου.

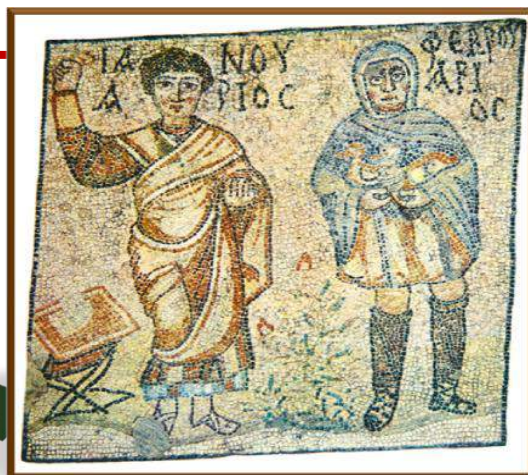
Τις ημέρες των ρωμαϊκών καλενδών και των ελληνικών νομηνιών δεν λειτουργούσαν τα δικαστήρια. Οι ανώτατοι άρχοντες, που εκλέγονταν στην αρχή του νέου έτους, πετούσαν χρυσά νομίσματα στους δρόμους, τα οποία ο λαός έτρεχε να πιάσει, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται φασαρίες και διαπληκτισμοί.

Είχαν επίσης μια συνήθεια, η οποία συνεχίζεται σε ορισμένα μέρη της υπαίθρου μέχρι τις μέρες μας με κάποιες αλλαγές. Αναβαν φωτιές έξω από τα μαγαζιά και τα σπίτια τους, γιατί μ' αυτόν τον τρόπο πίστευαν ότι απομάκρυναν κάθε κακό του παλιού χρόνου και καλωσόριζαν τον καινούργιο με χαρές και γλέντια πίνοντας άφθονο κρασί.

Τα παιδιά γύριζαν στα σπίτια για να πουν ευχές κι έτσι μάζευαν κάποια χρήματα εκτός από τα φιλέματα. Η Χριστιανική θρησκεία θεωρούσε ειδωλολατρικές όλες αυτές τις συνήθειες, γι' αυτό τις απαγόρευσε κατά τα τέλη του 7^{ου} αι. μ. Χ. με τη λεγόμενη «Εν Τρουύλλω» ή Πενθέκτη Σύνοδο. Παρ' όλες όμως τις απαγορεύσεις οι άνθρωποι συνεχίζουν μέσα στα χρόνια που περνούν, που έρχονται και φεύγουν, να διατηρούν πολλές από τις παλιές παραδόσεις.

Ιανουάριος και Φεβρουάριος, ψηφιδωτό σε ιδιωτική έπαυλη του 6^{ου} αιώνα μ.Χ. κοντά στο Αρχαίο Θέατρο του Αργους

Άλλα ονόματα του Γενάρη

Στην Καπαδοκία και στον Πόντο τον Γενάρη τον λένε **Καλαντάρη**.
Αλλού τον λένε **Μεσοχειμώνα** γιατί είναι ο μεσαίος μήνας του Χειμώνα.
Τον λένε και **Τρανό, Πρωτάρη, Μεγαλομηνά** γιατί έχει 31 μέρες.
Ακόμη τον λένε **Γενολοητή** γιατί τότε γεννούν τα μεγάλα ζώα (πρόβατα κλπ).
Γατόμηννα τον λέει επίσης ο λαός, γιατί εκείνη την περίοδο ζευγαρώνουν οι γάτες.
Στη Μάνη τον λένε **Κρυαρίτη** γιατί κάνει τσουχτερό κρύο.
Εξαιτίας των Αλκυονίδων ημερών κατά τις οποίες ο ήλιος λάμπει στον ουρανό μερικές μέρες του Γενάρη, τον λένε και **Γελαστό**.

Παροιμίες θα σας πω για τον Γενάρη τον γελαστό!

Γενάρη βάφτιση Χριστού
και πρώτη αρχή του χρόνου.

Ο Γενάρης κι αν γεννά,
του Καλοκαιριού μηνά.

Χιόνισ' έβρεξ' ο Γενάρης,
όλ' οι μύλοι μας αλέθουν.

Χιόνι του Γενάρη,
χρυσάφι τ' αλωνάρη.

Ο Γενάρης κι αν χιονίζει
του Καλοκαιριού μυρίζει.

Γενάρη μήνα κλάδευε,
φεγγάρι μη γυρεύεις.

Του Γενάρη το φεγγάρι,
ήλιος της ημέρας μοιάζει.

Χιόνι πέφτει το Γενάρη,
χαρές θάχ' ο αλωνάρης.

Μαντινάδα για τον Ιανουάριο

Στην κλίνη που κοιμάσαι συ, να 'μωνα μαξιλάρι,
για να σε γλυκοφίλουνα τις νύχτες του Γενάρη!

Θρύλοι, παρατηρήματα και παραδόσεις για τον Ιανουάριο και την Πρωτοχρονιά

Καλή γεια (υγεία), Καλή Χρονιά

Στα παλιά χρόνια την παραμονή αλλά και την ημέρα της Πρωτοχρονιάς έβαζαν (σε μερικά μέρη το κάνουν ακόμη και σήμερα) θυμιάμα στο θυμιατό και θυμιάτιζαν όλο το σπίτι, τα εργαλεία, τα ζώα, τα έπιπλα κλπ. Αλλού έκαναν προσφορές στην κεντρική βρύση του χωριού και μετά παίρνοντας νερό έλεγαν:

**Όπως τρέχει το νερό σου βρυσούλα μου,
έτσι να τρέχει και μένα το βιος μου.**

Το έθιμο του ποδαρικού

Όλοι ήθελαν και θέλουν ακόμη και σήμερα να κάνει το ποδαρικό ένα παιδί, που θα πει και τα κάλαντα. Παλιά, σε ορισμένα μέρη μόλις το παιδί τελείωνε τα κάλαντα του έδιναν ένα ξύλο και του έλεγαν ν' ανακατέψει τη στάχτη στο τζάκι. Σ' άλλα μέρη, ένα παιδί ή ο πρώτος γιος ή ο ίδιος ο νοικοκύρης έμπαιναν στο σπίτι κρατώντας ένα ρόδι, το οποίο σπούσαν στο κατώφλι της κεντρικής πόρτας του σπιτιού. Τα σπόρια του ροδιού συμβολίζουν την ευτυχία και την αφθονία.

Αλλού έβαζαν την παραμονή της Πρωτοχρονιάς μια πέτρα έξω από το σπίτι, κάτω από τ' άστρα για να «ξαστριστεί» όπως πίστευαν. Το πρωί της Πρωτοχρονιάς την πετούσαν μαζί με το ρόδι φωνάζοντας:

Σαν την πέτρα γεροί, σαν το ρόδι γεμάτοι.

Την ημέρα της Πρωτοχρονιάς, σε πολλά μέρη της Ελλάδας, σε όποιον έκανε το ποδαρικό του έδιναν μια πέτρα πάνω στην οποία καθόταν κι έλεγε την εξής ευχή για τις κότες και τ' άλλα ζώα του σπιτιού:

Μπρούι, μπρούι, στα ορνίθια σας, καλοχρονιά στα γίδια σας.

Τα ζώα να γεννήσουνε και να καλοχρονίσουνε.

Το μωρό να μεγαλώσει και το στάρι να φυτρώσει.

Να γεμίσετε τ' αμπάρια, λάδια, στάρια και κριθάρια.

Αρνιά και γίδια θηλυκά και παιδιά αρσενικά.

Όξω φύλλοι και κοριοί και στα βουνά οι ποντικοί.

Το έθιμο της αγριοκρεμμύδας

Το γούρι της Πρωτοχρονιάς

Την ημέρα της Πρωτοχρονιάς ο λαός κρεμούσε (πολλοί το κάνουν ακόμη και σήμερα) μια αγριοκρεμμύδα ή σκίλλοκρεμμύδο στην εξώπορτα του σπιτιού. Αυτό γινόταν γιατί πίστευαν ότι η κρεμμύδα έχει μεγάλη δύναμη, την οποία μπορεί να μεταδώσει σε άψυχα και έμψυχα, γιατί έστω κι αν τη βγάλεις από τη γη δεν σταματά να βγάζει καινούργια φύλλα και λουλούδια. Στα παλιά χρόνια πίστευαν ότι προστατεύει από ματιάσματα, αρρώστιες, φυσικές καταστροφές και κάθε λογής κακό.

Στην Κεφαλονιά την ημέρα της Πρωτοχρονιάς τα παιδιά πήγαιναν στα σπίτια, κρατώντας τη λεγόμενη «Αγιοβασιλίτσα», μια χρυσομένη αγριοκρεμμύδα στα φύλλα της οποίας είχαν βάλει λουλούδια της εποχής. Η νοικοκυρά του σπιτιού φίλευε τα παιδιά, έπαιρνε την αγριοκρεμμύδα, πήγαινε προς το παράθυρο, κοίταζε προς τα βουνά και τη θάλασσα κι έλεγε:

Καλημέρα σας βουνά, καλημέρα θάλασσα και καλή Πρωτοχρονιά!

Δυνατή σαν τα βουνά, γρήγορη σαν τα νερά, άξια σαν τη θάλασσα.

Το έθιμο της βρύσης

Πολύς κόσμος πίστευε ότι την Πρωτοχρονιά οι μοίρες λούζονται σε όλα ανεξαιρέτως τα νερά, γι' αυτό την 1^η του Γενάρη άδειάζαν το νερό απ' όλα τα σκεύη και έβαζαν καινούριο. Παραμονή Πρωτοχρονιάς, τα μεσάνυχτα, οι άνθρωποι άνοιγαν τρεις βρύσες και έλεγαν:

**Όπως τρέχουν οι βρύσες το νερό,
έτσι να τρέχουν κι οι παράδες στο σπίτι μας.**

Το έθιμο του αμίλητου νερού και το «τάισμα» της βρύσης

Σε πολλά μέρη της Ελλάδας, την παραμονή των Πρωτοχρονιάς οι κοπέλες πήγαιναν στη βρύση για να γεμίσουν τις στάμνες τους με το αμίλητο νερό. Μόλις έφταναν στη βρύση της χάριζαν διάφορες λιχουδιές («τάισμα της βρύσης»), γέμιζαν τη στάμνα τους και έφευγαν. Σ' όλη τη διαδρομή δεν έπρεπε να μιλήσουν. Με το νερό αυτό ζύμωναν το προζύμι με το οποίο έφτιαχναν το ψωμί ολόκληρης της χρονιάς. Στην Κεντρική Ελλάδα τα κορίτσια άφηναν στη βρύση τα φιλέματα λέγοντας:

**Όπως τρέχει το νερό στη βρύση, έτσι να τρέχουν και σε μας όλα τα καλά,
κι όπως ανοίγουν οι βρύσες έτσι ν' ανοίξουν και μας οι μοίρες μας.**

Αμίλητες γύριζαν στο σπίτι και όλοι έπρεπε να πιουν από τη στάμνα του αμίλητου νερού γιατί πίστευαν ότι θα ξημέρωναν καλύτερες μέρες. Μετά ράντιζαν με το νερό αυτό τα τέσσερα σημεία του σπιτιού και σκόρπιζαν χαλίκια.

Σε άλλα μέρη γυναίκες, αγόρια και κορίτσια πήγαιναν τη νύχτα στη βρύση, της άφηναν ένα κλαδί ελιάς, ψημένο σιτάρι και αλάτι, έπαιρναν το αμίλητο νερό και γύριζαν στο σπίτι. Αυτό λεγόταν και «τάισμα της βρύσης».

Άλλα έθιμα

Στη Θράκη, την παραμονή της Πρωτοχρονιάς, έστρωναν το τραπέζι και το άφηναν στρωμένο, γιατί πίστευαν ότι θα έρθει ο Άγιος Βασίλειος να φάει και να ευλογήσει το σπίτι.

Στην Κύπρο την παραμονή ζύμωναν τη «γεννόπιτα» την οποία έβαζαν σ' ένα δοχείο με κρασί και σιτάρι, για να βρει να φάει και να πιει ο Αγ. Βασίλειος το βράδυ, όταν θα επισκεφθεί το σπίτι για να το ευλογήσει.

Στην Κρήτη την παραμονή της Πρωτοχρονιάς, οι κοπέλες έβαζαν στο στόμα τους ένα κομμάτι ψωμί, μετά το τοποθετούσαν κάτω από το μαξιλάρι τους και έλεγαν πριν πάνε για ύπνο:

**Ω! Γενάρη καλαντάρη και καλά καλαντισμένε,
εκεί στη γέννα που θα πας κι εκεί που θα γυρίζεις,
εκεί 'ναι οι μοίρες των μοιρών, εκεί 'ναι κι η δική μου.
Αν είναι πλούσια και καλή πες της νάρθει να μ' εύρει,
κι αν είναι και πεντάφτωχη πάλι νάρθει να μ' εύρει.**

Σε άλλα μέρη της Ελλάδας την παραμονή της Πρωτοχρονιάς οι κοπέλες έλεγαν στον Γενάρη το τραγούδι που ακολουθεί, γιατί πίστευαν πως εκείνο το βράδυ θα ονειρευτούν τη μοίρα τους.

**Ε! Γενάρη καλαντάρη και καλέ και διαμαντάρη,
απ' την έρημο περνάς και τις μοίρες χαιρετάς,
εκεί 'ναι και μένα η μοίρα μου. Λούζεται,
χτενίζεται, χρυσό γαϊτάνι πλέκεται. Πέστης να μη
λουστεί, μη χτενιστεί, χρυσό γαϊτάνι μη πλεχτεί,
μόνο να 'ρθεί να με βρει και να μου πει ποιον άντρα
θα στεφανωθώ, ποιον άντρα θε να πάρω εγώ.**

Παλιά πίστευαν ότι την ημέρα της Πρωτοχρονιάς πρέπει να πρωτοκοιτάξεις κάποιον, που να είναι ψηλός και πολύ γερός, καθώς επίσης και ένα βουνό για να είσαι και συ γερός όλο τον χρόνο.

Την πρωτοχρονιά δεν δίνουν δανεικά σε κανέναν, ούτε βγάζουν τα σκουπίδια έξω για να μην φύγουν τα καλά του σπιτιού.

Στην Κρήτη, την ημέρα της Πρωτοχρονιάς, έβαζαν σε πολλές αγροτικές περιοχές ένα πρόβατο μέσα στο σπίτι σαν δείγμα αθωότητας για να πάει καλά η χρονιά. Έβαζαν επίσης μια μεγάλη πέτρα, για ν' αποκτήσει η οικογένεια πολύ χρυσάφι όσο και το βάρος της.

Στην Ελλάδα αλλά και σε άλλες χώρες πίστευαν ότι ανήμερα του Αγ. Βασιλείου τα ζώα μιλούν για να υποδεχτούν τον Άγιο. Την ημέρα αυτή κανείς δεν πρέπει να κρυφακούσει για ν' ακούσει τα ζώα να μιλούν, γιατί θα είναι κακότυχος όλη την υπόλοιπη χρονιά.

Την ημέρα της Πρωτοχρονιάς δεν λένε τ' όνομα κανενός μιανού για να μην γεμίσει το σπίτι.

Ο Άγιος Βασίλειος

Άγιος Βασίλης έρχεται, άρχοντες το κατέχετε, από την Καισαρεία, ζήσ' αρχόντισσα κυρία. Βαστά εικόνα και χαρτί, χαρτί και καλαμάρι... Το καλαμάρι έγραφε και το χαρτί ομίλει.....

Ο Αγ. Βασίλειος της Καισαρείας, γνωστός και σαν Μέγας γεννήθηκε στη Νεοκαισάρεια του Πόντου το 330 μ.Χ. και κοιμήθηκε στις 31 Δεκεμβρίου του 379 μ.Χ. με κλονισμένη υγεία. Οι γονείς του ήταν πολύ πλούσιοι και είχαν άλλα εννέα παιδιά.

Εκτός του ότι ήταν πλούσιοι, ήταν όλοι τους και πολύ μορφωμένοι και θρησκευόμενοι. Δύο από τις αδελφές του ήταν καλόγριες και δύο αδελφοί του ήταν επίσκοποι. Ο πατέρας του ονομαζόταν, επίσης, Βασίλειος και ήταν καθηγητή ρητορικής. Η μητέρα του Εμμέλεια, απόγονος πλούσιας οικογένειας Ρωμαίων αξιωματούχων, είχε λάβει εξαιρετική μόρφωση.

Ο Βασίλειος έμαθε τα πρώτα του γράμματα από τον πατέρα του. Όταν ήταν 20 χρονών πήγε στην Αθήνα, όπου έμεινε 4 χρόνια και σπούδασε, φιλοσοφική, φιλολογία, αστρονομία, γεωμετρία, ιατρική

και ρητορική. Μετά τις σπουδές του συνέχισε να μελετά την αρχαία ελληνική φιλοσοφία την οποία χρησιμοποίησε σαν εργαλείο για να διατυπώσει τις δικές του θεολογικές αντιλήψεις.

- ❖ Το 356 μ.Χ. επέστρεψε στην πατρίδα του και για ένα μικρό χρονικό διάστημα έγινε καθηγητής της ρητορικής.
- ❖ Ταξίδεψε σε πολλά μέρη όπως η Συρία, η Μεσοποταμία, η Αίγυπτος, η Παλαιστίνη και γνώρισε την ασκητική ζωή. Επιστρέφοντας στην Καισαρεία το 362 μ.Χ. χειροτονήθηκε διάκονος από τον τότε Επίσκοπο Ευσέβιο. Μετά τον θάνατο του Ευσέβιου ο Βασίλειος εξελέγη διάδοχός του.
- ❖ Εξόδευσε όλη του την περιουσία για τους φτωχούς, τους αρρώστους, τα ορφανά, τους γέροντες και για όποιον τον είχε ανάγκη. Έκτισε μια ολόκληρη πολιτεία, τη **Βασιλειάδα**, ένα κοινωνικό φιλανθρωπικό σύστημα με νοσοκομεία, ορφανοτροφεία, γηροκομεία και πολλά άλλα ιδρύματα. Παρείχε ιατρική περίθαλψη και φροντίδα στις ασθενέστερες κοινωνικά ομάδες και στους ξένους, καθώς επίσης και επαγγελματική κατάρτιση των ανειδίκευτων.
- ❖ Καταπολέμησε τον αρειανισμό με τα κηρύγματα και τα λογοτεχνικά του έργα. Ήταν φίλος με τον Γρηγόριο τον Ναζιανζηνό με τον οποίο έγραψαν την ανθολογία «Φιλοκαλία» από τα έργα του Ωριγένη. Άλλα έργα του είναι: «Οι Πραγματείες», «Τα Ασκητικά», στο οποίο αναφέρεται στη ζωή των Μοναχών, «Τα προς τους νέους», στο οποίο συμβουλεύει τους νέους να μελετούν τα έργα των αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων, το «Εξαήμερον», μια πραγματεία για τη δημιουργία του κόσμου.
- ❖ Ο Μέγας Βασίλειος συντόμευσε τη Θεία Λειτουργία γιατί θεώρησε ότι ήταν πολύ μεγάλη.
- ❖ Μαζί με τον Γρηγόριο τον Ναζιανζηνό και τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο θεωρούνται προστάτες της παιδείας και των γραμμάτων, γιατί με το έργο τους συνέβαλαν στη διάδοση του ελληνικού πνεύματος.
- ❖ Άσκησαν κριτική στην πολιτειακή νομοθεσία των Ρωμαίων την οποία θεωρούσαν σκληρή και χωρίς μέτρο. Οι τρεις πατέρες της Εκκλησίας θεωρούσαν ότι οι νόμοι αντιμετωπίζουν με διαφορετικό τρόπο τους άνδρες από τις γυναίκες επειδή οι νόμοι έγιναν από άνδρες.
- ❖ Δεν δίσταζαν να προτρέπουν τον κόσμο να μην εφαρμόζει πολλές διατάξεις του ρωμαϊκού, ιδιωτικού δικαίου, όταν αυτοί ήταν αντίθετοι με τους θείους νόμους.
- ❖ Με το δημόσιο, όμως, δίκαιο υπήρξαν διστακτικοί και δεν προώθησαν αλλαγές. Έτσι, ενώ η δουλεία ήταν αντίθετη με τους χριστιανικούς νόμους, συνέχισαν για πολλά χρόνια ακόμη να υπάρχουν δούλοι και ελεύθεροι.

Πώς όμως ο ψηλόλιγνος Άγιος με τη μακριά, μαύρη γενειάδα μεταμορφώθηκε στον παχουλό παππούλη με την κόκκινη στολή, που χαρούμενα μοιράζει δώρα στα παιδιά;

Οι παραδόσεις και οι θρύλοι των περισσότερων λαών αναφέρουν πάντα κάποιο μυθικό πρόσωπο, που μπορεί να είναι θεός, ξωτικό, νεράιδα κλπ, που κάποια μέρα του χρόνου χαρίζει δώρα στα παιδιά.

Ένας θρύλος της Β. Αμερικής αναφέρει ότι στα πολύ παλιά χρόνια ζούσε ένας γέροντας ξυλουργός, που μάζευε όλα τ' άχρηστα παιχνίδια, τα επισκεύαζε και τα χάριζε στα φτωχά παιδάκια.

Η παράδοση των Κελτών λέει ότι στα αρχαία χρόνια ο Γκαργκάν, γιος ενός Κέλτη θεού, γίγαντας και καμπούρης, που αγαπούσε τα παιδιά, κρατώντας ένα τεράστιο καλάθι έμπαινε από τις καμινάδες των σπιτιών και τους άφηνε δώρα.

Στη Γερμανική λαογραφία των προχριστιανικών χρόνων υπάρχει ο θεός Οντίν ένας γέροντας με άσπρα μαλλιά και γένια, που καβάλα στο άσπρο του άλογο με τα οκτώ πόδια επισκεπτόταν τα παιδιά. Το άλογο όμως πεινούσε και γι' αυτό τα παιδάκια έπρεπε να γεμίζουν με άχυρα τις μπότες τους και να τις τοποθετούν κοντά στο τζάκι. Σ' αυτά τα παιδιά ο Οντίν άφηνε δώρα μέσα στις μπότες τους. Μετά τον εκχριστιανισμό της Γερμανίας ο μύθος του Οντίν εξασθένησε αλλά δεν ξεχάστηκε τελείως.

Στη Συρία τα δώρα τα φέρνει μια καμήλα, στη Φινλανδία ο Γιολοπούκι-Ο τράγος των Χριστουγέννων, στη Σουηδία ο Γιουλτόμτεν, ένα ξωτικό που το έλκηθρό του τραβούν οι κατσίκες του Θορ, θεού του κεραυνού, στη Νορβηγία ο Γιούλενισν. Στην Πολωνία η παράδοση μάς λέει ότι τ' αστέρια χαρίζουν τα δώρα, ενώ στην Ουγγαρία τα φέρνουν οι Άγγελοι. Στην Ιταλία τα φέρνει η καλή μάγισσα Μπεφάνα, στην Ισπανία οι τρεις Μάγοι και στη Ρωσία η γριά Μπαμπούσκα.

Η Β. Αμερική στη θέση του πεζοπόρου Αγ. Βασιλείου (που κρατά στα χέρια του ένα ραβδί, συζητά με όσους συναντά στον δρόμο και τους εύχεται καλοτυχία και καλή χρονιά) αντιπαραθέτουν τον **Santa Claus-Σάντα Κλάους-Άγ. Νικόλαο**, (παράφραση του ολλανδικού Sinterklaas), που ζει στον Β. Πόλο, στη μακρινή Λαπωνία, παρέα με τις χιονένιες νεράιδες, ένα κορίτσι με άσπρη μέρτα την Κολυάντα και τα καλά ξωτικά που τον βοηθούν να ετοιμάσει τα δώρα. Κάθε παραμονή Πρωτοχρονιάς βγαίνει με το έλκηθρό του και μπαίνοντας από τις καμινάδες των σπιτιών μοιράζει τα δώρα στα παιδιά.

Είναι ο «Άνθρωπος των Χριστουγέννων» των Γερμανών, ο «Πατέρας των Χριστουγέννων» των Άγγλων και των Γάλλων, ο «Καλός Γερο-Πατέρας» των Κινέζων, ο «Χοτέισο» των Ιαπώνων και ο «Μπαμπάς των Χριστουγέννων» των Ιταλών.

Το πρόσωπο του Αγ. Βασιλείου έχει ταυτιστεί λανθασμένα με εκείνο του Αγ. Νικολάου, που φημιζόταν όπως και ο Αγ. Βασίλειος για τη γενναιοδωρία και την αγάπη του προς τα παιδιά. Στην ιστορία του Αγ. Νικολάου οι βόρειοι λαοί πρόσθεσαν στοιχεία των δικών τους παραδόσεων (τάρανδοι, έλκηθρο, άστρο του βορρά, κάλτσες κλπ), μια κουλτούρα που τον συνοδεύει μέχρι και σήμερα.

Για να καταλάβουμε τη μεταμόρφωση του Αγ. Βασιλείου του ψηλόλιγνου Αγίου με τη μακριά, μαύρη γενειάδα θα πρέπει να τον ξεχάσουμε για λίγο και να μιλήσουμε για τον Άγ. Νικόλαο τον προστάτη και αγαπημένο των ναυτικών. Η ιστορία του Santa Claus-Σάντα Κλάους-Άγ. Νικολάου έχει τις ρίζες της σε δοξασίες από διάφορες εποχές και λαούς ιδίως του βόρειου κόσμου.

«Ο Αγ. Νικόλαος σταματά τη θαλασσοταραχή», Ελαιογραφία, Τζεντίλε Φαμπριάνο, 1425 μ.Χ., Πινακοθήκη του Βατικανού

Ο Αγ. Νικόλαος γεννήθηκε στα Πάταρα της Λυκίας (280 μ.Χ.-330 ή 333/4 μ.Χ.) από πλούσιους γονείς επί αυτοκρατορίας των Διοκλητιανού και Μαξιμιανού. Είχε εξαιρετική μόρφωση. Από νωρίς αφιερώθηκε στον ασκητικό βίο. Χειροτονήθηκε Ηγούμενος της Μονής Σιών στα Μύρα, παραλιακής πόλης της Μ. Ασίας και όταν πέθανε ο Αρχιεπίσκοπος Μύρων της Λυκίας πήρε εκείνος τη θέση του.

Σαν Αρχιεπίσκοπος ανέπτυξε έντονη δράση ιδρύοντας νοσοκομεία και φιλανθρωπικά ιδρύματα. Εξορίστηκε κατά τους διωγμούς του Διοκλητιανού και επανήλθε στην Αρχιεπισκοπή του, όπου παρέμεινε μέχρι τον θάνατό του, όταν έγινε αυτοκράτορας ο Μέγας Κωνσταντίνος. Σ' όλη του τη ζωή φρόντιζε τους φτωχούς και τους αδυνάτους. Ένας θρύλος μάς λέει ότι έκανε κρυφές επισκέψεις στα σπίτια τους και πετούσε από τα παράθυρα πουγκιά με χρήματα.

Περνώντας τα χρόνια, η φήμη του Αγ. Νικολάου ως θαυματουργού εξαπλώθηκε στη δύση, ιδιαίτερα ανάμεσα στους ναυτικούς. Σύμφωνα με την παράδοση όταν οι καπετάνιοι και οι ναύτες των πλοίων ζητούσαν τη βοήθεια του Θεού εμφανιζόταν η μορφή του Επισκόπου Νικολάου και τους έσωζε.

Το 1087 μ.Χ. πλούσιοι Ιταλοί έμποροι πήγαν στα Μύρα όπου ήταν θαμμένος και πήραν το λείψανό του για να το προστατέψουν από τους Σελτζούκους Τούρκους. Το μετέφεραν στο Μπάρι της Ιταλίας, όπου έγινε μεγάλη γιορτή υποδοχής. Διαδόθηκαν δε φήμες ότι εκείνη την ημέρα θεραπεύτηκαν 47 άνθρωποι. Για να στεγάσουν το λείψανό του έχτισαν προς τιμήν του μια μεγαλόπρεπη εκκλησία, η οποία κηρύχθηκε ιερός τόπος προσκυνήματος από τον πάπα Ουρβανό Β' και κατά τον Μεσαίωνα έγινε ένα από τα σπουδαιότερα χριστιανικά κέντρα.

Μαζί με τα οστά του Αγίου έφτασαν στην Ιταλία και όλοι οι θρύλοι που τον συνόδευαν και από 'κει διαδόθηκαν σε ολόκληρη την Ευρώπη. Η φήμη Του εξαπλώθηκε γρήγορα σε πολλές χώρες κάθε φορά και με διαφορετικό όνομα. Στη Ν. Υόρκη έφτασε κυρίως από Ιταλούς και Ολλανδούς μετανάστες. Στις ΗΠΑ η φήμη του εξαπλώθηκε στα μέσα του 1700 μ.Χ.. Μέχρι τότε ο Άγιος απεικονίζεται με ράσα και μακριά μαύρη ή γκριζωπή γενειάδα. Εκείνη την περίοδο άρχισαν να τον απεικονίζουν με άσπρα γένια, καβάλα πάνω σ' ένα άλογο να πετά στον ουρανό και να ρίχνει δώρα από τις καμινάδες των σπιτιών.

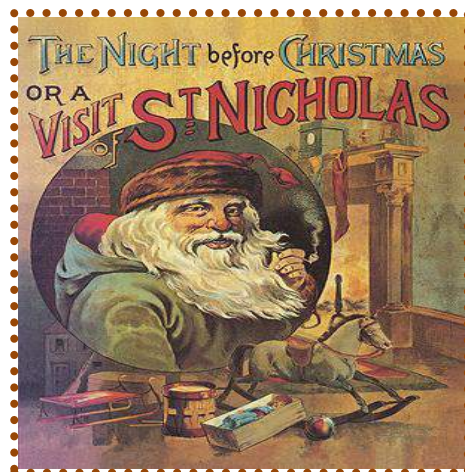
Αυτό συνδέεται μ' έναν θρύλο σύμφωνα με τον οποίο ένας έμπορος από τα Πάταρα έχασε όλη του την περιουσία. Οι τρεις κόρες του, για να βοηθήσουν αποφάσισαν ν' αρχίσουν να εκδίδονται. Ο Νικόλαος όταν έμαθε την κατάσταση της οικογένειας, πήγαινε κρυφά τρεις νύχτες κι έριχνε πουγκιά με χρυσό από την καμινάδα, για να προικίσει τις κόρες. Την τρίτη φορά το πουγκί με τον χρυσό έπεσε μέσα σε μια από τις κάλτσες, που οι κόρες είχαν κρεμάσει στο τζάκι για να στεγνώσουν. Έτσι προέκυψε το έθιμο των Αμερικανών να μπαίνουν τα δώρα σε κάλτσες κρεμασμένες στο τζάκι.

Με το πέρασμα των αιώνων από τον συνδυασμό των ονομάτων Sint Nicolaas ή Sinter Klaas θα προκύψει το όνομα Santa Claus, Santa Klaas, το οποίο προέρχεται από το Saint Nicholas ή Nicholaus, δηλαδή από το όνομα του Αγίου Νικολάου.

Οι Ολλανδοί μεταναστεύοντας στην Αμερική έπαιρναν μαζί τους για φυλακτό και την εικόνα του Αγ. Νικολάου, ο οποίος, όμως, παρέμεινε στην αφάνεια για πολλά χρόνια εξαιτίας της επικράτησης των Άγγλων μεταναστών, που είχαν σαν σύμβολο τον Άγ. Γεώργιο. **Τον Δεκέμβριο του 1773 και του 1774**, σε εφημερίδα της Νέας Υόρκης, υπάρχει ανακοίνωση που αναφέρει ότι ολλανδικές οικογένειες θα συγκεντρωθούν για να τιμήσουν την επέτειο της κοίμησης του Αγ. Νικολάου. Ήταν τότε που ο Άγ. Νικόλαος καθιερώνεται σαν σύμβολο των Αμερικανών πατριωτών (1773 μ.Χ.) απέναντι στον Άγ. Γεώργιο, των Άγγλων.

Ο Τζων Πιντάρ (John Pintard), πλούσιος έμπορος, ένας εκ των ιδρυτών του Ιστορικού Συλλόγου της Ν. Υόρκης (New York Historical Society), **πρότεινε το 1804**, στην ετήσια συγκέντρωση του συλλόγου, ν' ανακηρυχτεί ο Άγ. Νικόλαος προστάτης της Ν. Υόρκης. Μάλιστα μοιράστηκαν στον κόσμο και ξυλογραφίες όπου εκτός από τη μορφή του Αγίου υπήρχαν και κάλτσες γεμάτες παιχνίδια και φρούτα, κρεμασμένες πάνω σε ένα τζάκι.

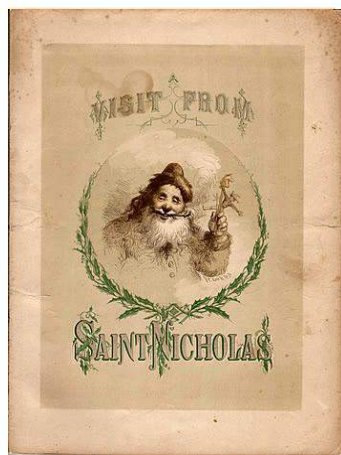
Το 1809, ο συγγραφέας Ουάσινγκτον Ίρβινγκ (Washington Irving) γίνεται μέλος του Ιστορικού Συλλόγου και το **1810** κατόπιν παρότρυνσης του Τζων Πιντάρ γράφει μια σατυρική εκδοχή για την ιστορία της πόλης, (Ιστορία της Ν. Υόρκης, A history of New York) και παραθέτει πολυάριθμες αναφορές στον Άγ. Νικόλαο, που δεν τον παρουσιάζει πια σαν Επίσκοπο αλλά σαν ένα μικροκαμωμένο Ολλανδό πάνω σε άλογο, με καταπράσινο χειμερινό παλτό και με ναυτική πίπα, που την παραμονή της γιορτής του μπαίνει από τις καμινάδες των σπιτιών φέρνοντας δώρα στα παιδιά. Αυτή είναι η πρώτη μεταμόρφωση του Saint Nicholas-Αγίου Νικολάου.

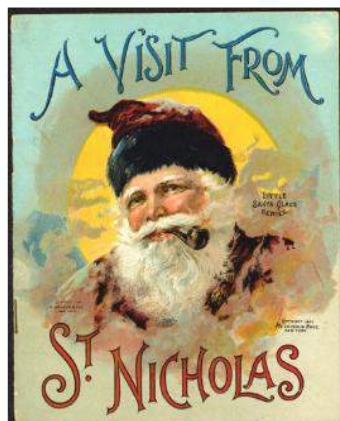
Την ίδια εκείνη χρονιά (1810) στη γιορτή του Αγ. Νικολάου στις 6 Δεκεμβρίου, παρουσιάζεται στον Ιστορικό Σύλλογο της Ν. Υόρκης η πρώτη αμερικανική εικόνα του Αγ. Νικολάου που δημιουργήθηκε από τον ζωγράφο Αλεξάντερ Άντερσον (Alexander Anderson) μετά από παραγγελία του Τζων Πιντάρ. Η εικόνα αυτή έχει μεν τις αρχικές ορθόδοξες ρίζες της αλλά δίπλα στον Άγιο έχει τοποθετηθεί ένα τζάκι με δώρα. Στην εικόνα είναι γραμμένη η μέρα της γιορτής του και το πραγματικό ελληνικό του όνομα, St. NICHOLAS.

Στις 23-12-1823 εμφανίζεται στην εφημερίδα Σεντινέλ (Sentinel) ένα ποίημα με τίτλο «Μία επίσκεψη του Αγ. Νικολάου-A visit from St. Nicholas», γνωστό και σαν «Η Νύχτα πριν τα Χριστούγεννα-The night before Christmas», το οποίο λέγεται ότι έγραψε ο ιερέας και καθηγητής της Επισκοπικής Θεολογικής Σχολής Κλημέντιος Κλαρκ Μουρ (Clement Clark Moore). Κάποιοι υποστηρίζουν ότι έχει γραφτεί το 1807 ή 1808 από τον Χένρι Λίβινγκστον (Henry Livingston), που έγραφε χιουμοριστικά ποιήματα για παιδιά. Στο ποίημα αυτό παρουσιάζεται ο Άγ. Νικόλαος σαν ένας παχουλός γέροντας με άσπρα γένια, κόκκινα μάγουλα, πίπα, ντυμένος με γούνα και φορτωμένος με έναν σάκο γεμάτο με δώρα. Ο συγγραφέας του ποιήματος δανείστηκε την ιδέα του έλκηθρου και των 8 ελαφιών από ένα φινλανδικό παραμύθι. Μ' αυτό το ποίημα, που αγαπήθηκε ιδιαίτερα την εποχή εκείνη, ο ορθόδοξος Άγιος πήρε άλλη μορφή ξένη προς την πραγματικότητα.

1862
F. O. C. Darley

1900
Mc Loughlin Bros

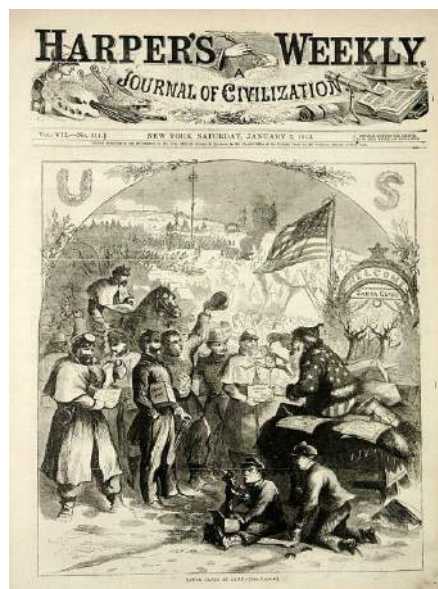
1900
Mc Loughlin Bros

1901
McLoughlin Bros

Από το 1837 έως το 1862 έγιναν πολλές προσπάθειες ν' απεικονισθεί ο μεταλλαγμένος Άγιος. Το 1861, το εβδομαδιαίο περιοδικό Χάρπερ (Harper's Weekly), το μεγαλύτερο της εποχής, ζήτησε από τον γερμανό Τόμας Ναστ (Thomas Nast, εικονογράφος και πολιτικός γελοιογράφος) να φτιάξει αλληγορικές εικόνες από τα πολεμικά δράματα του εμφυλίου πολέμου. Μια από αυτές ήταν «Ο Σάντα Κλάους στο στρατόπεδο», προπαγανδιστική εικόνα του Αγίου με στρατιώτες. Ήταν από τις πρώτες προσπάθειες άσκησης ψυχολογικού πολέμου στους αντιπάλους. Ο Ναστ εικονογράφησε τον Αγ. Νικόλαο, ντυμένο με μάλλινο κουστούμι καλυμμένο με αστέρια όπως η αμερικανική σημαία, να βρίσκεται σ' ένα στρατόπεδο και να μοιράζει δώρα στους στρατιώτες.

Η πρώτη αυτή εικονογράφιση δημοσιεύθηκε στις 3 Ιανουαρίου 1863 στο περιοδικό. Ο Ναστ εμπνεύστηκε από το ποίημα του Μουρ αλλά δανείστηκε και στοιχεία από τη γερμανική, λαϊκή παράδοση αλλά και από τη μορφή του πλανόδιου, γερμανού εμπόρου.

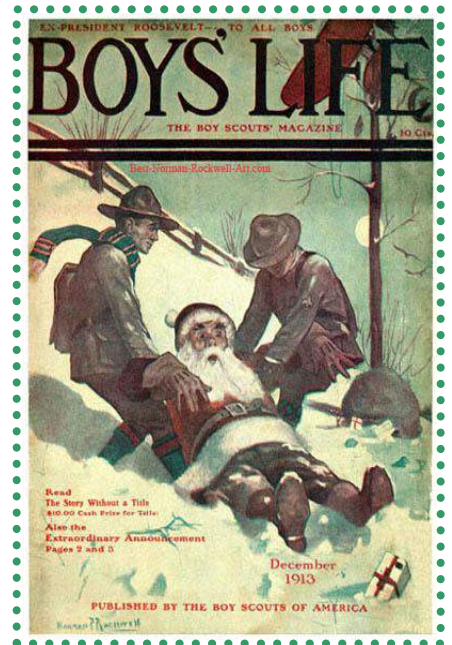
Ο Ναστ δημιούργησε άλλο ένα σχέδιο για τον Άγιο Νικόλαο, που δημοσιεύτηκε την 1η Ιανουαρίου 1881 στο ίδιο περιοδικό. Η φιγούρα αυτή του Αγίου είναι πολύ πιο κοντά στη σημερινή με τα κόκκινα ρούχα. Ο Ναστ για 30 ολόκληρα χρόνια ζωγράφιζε τον Σάντα Κλάους. Ήταν αυτός που καθιέρωσε τον Άγιο στην Αμερική όπως τον ξέρομε σήμερα. Τα έργα του είχαν τεράστια επιτυχία και ίσως ο λόγος να ήταν επειδή άλλαξε την εικόνα του Αγίου και από ασκητική και αποστεωμένη της έδωσε μια άλλη διάσταση, αυτή της χαράς, του πλούτου και της ευμάρειας.

Ο Ναστ όρισε σαν τόπο καταγωγής του τον Βόρειο Πόλο επειδή οι περισσότεροι μετανάστες στην Αμερική ήταν βορειοευρωπαίοι. Μετά τον Ναστ πολλοί ζωγράφοι, σκιτσογράφοι και γελοιογράφοι απεικόνισαν τον Άγιο Νικόλαο σύμφωνα με το δικό του πρότυπο.

Ένας από τους πολύ αγαπημένους καλλιτέχνες της Αμερικής, ο Νόρμαν Ρόκγουελ (Norman Rockwell), θα κάνει τη φιγούρα του Σάντα Κλάους ακόμη πιο δημοφιλή. Το πρώτο σκίτσο του Ρόκγουελ, «Ο Σάντα Κλάους στο χιόνι και οι Πρόσκοποι», θα γίνει εξώφυλλο του περιοδικού «Boy's Life» τον Δεκέμβριο του 1913.

Η λεζάντα που το συνοδεύει μας πληροφορεί: «Ο Σάντα Κλάους είχε ένα ατύχημα. Όταν γλίστρησε στο χιόνι εξεπλάγη όπως οποιοσδήποτε άνθρωπος, εξαιτίας της δύσκολης θέσης στην οποία βρέθηκε. Ευτυχώς για τον Άγιο, δύο Πρόσκοποι είδαν τη σκηνή του ατυχήματος και έτρεξαν να τον βοηθήσουν. Ο Άγιος δεν φαίνεται να είναι τραυματισμένος. Αν ήταν όμως, θα ήταν στα σωστά χέρια, γιατί οι πρόσκοποι είναι πάντα προετοιμασμένοι και καλά εκπαιδευμένοι να προσφέρουν Πρώτες Βοήθειες σε όποιον τις χρειάζεται. Οι Πρόσκοποι θα βοηθήσουν τον Άγιο να πάρει τα δώρα του, που σκορπίστηκαν στο χιόνι και θα τα βάλουν στον μαγικό σάκο του. Χάρη στους Προσκόπους, τα Χριστούγεννα θα είναι υπέροχα για όλα τα καλά παιδάκια». Αυτό το έργο είναι ένα από τα 55 που φιλοτέχνησε ο Ρόκγουελ για το εξώφυλλο του περιοδικού.

Η τελική φιγούρα του Αγ. Νικολάου-Σάντα Κλάους που είναι γνωστή διεθνώς, καθιερώθηκε τελικά από την Κόκα-Κόλα στην Αμερική το 1931. Η εταιρεία ανέθεσε στον φινλανδοσουηδικής καταγωγής ζωγράφο και εικονογράφο Χάντον Σάντμπλομ (Haddon Sundblom) να ζωγραφίσει τον Saint Nick-Άγ. Νικόλαο

συνδέοντάς τον όμως με τα προϊόντά της. Και αυτό γιατί η εταιρεία ήθελε από τη μια να συνδέσει το αναψυκτικό με τη χειμερινή περίοδο και από την άλλη να διεισδύσει στις νεότερες γενιές. Ο ζωγράφος έντυσε τον Σάντα Κλάους με κόκκινη στολή, που δανείστηκε από τους κόκκινους νάνους της σκανδιναβικής μυθολογίας. Για 33 χρόνια ζωγράφιζε τον Άγιο για την εταιρεία χρησιμοποιώντας σαν μοντέλο έναν παχουλό φίλο του.

Πριν από την Κόκα-Κόλα η εταιρεία αναψυκτικών «White Rock Beverages» χρησιμοποίησε το 1915 τον Σάντα Κλάους για να διαφημίσει το μεταλλικό νερό της και το 1923 για να πουλήσει το τζίντζερ-έιλ της.

Για την καθιέρωση της νέας φιγούρας του Σάντα Κλάους επιστρατεύτηκε ολόκληρη η βιομηχανία του θεάματος της Αμερικής. Γνωστό είναι και το τραγούδι «Ο Σάντα Κλάους έρχεται στην πόλη-Santa Claus is Coming to town», του 1934, των John Frederick & Haven Gillespie, που την πρώτη μέρα της κυκλοφορίας του πούλησε 100.000 αντίτυπα και την επομένη περισσότερα από 400.000.

Οι αντιδράσεις για τη μετάλλαξη αυτή του Αγ. Νικολάου ήταν ποικίλες από τότε μέχρι σήμερα. Το 1993 μια ομάδα Ολλανδών προσπάθησε να διασώσει τη μνήμη του Αγίου και να ενημερώσει τους Ολλανδούς ότι ο «Σάντα Κλάους» δεν έχει καμιά σχέση με τον παραδοσιακό Άγιο. Δεν κατάφερε όμως κάτι το αξιόλογο γιατί οι περισσότεροι Ολλανδοί πιστεύουν ότι ο Σάντα Κλάους ταυτίζεται με τον παραδοσιακό Άγιο.

Στην Ισπανία, αντίσταση στην επιρροή του αμερικανικού Σάντα Κλάους προέβαλλε η Καθολική Εκκλησία. Η αντίσταση αυτή βρήκε απήχηση σε μεγάλη μερίδα του Ισπανικού λαού. Σήμερα τα παιδιά ξέρουν ότι τα δώρα τα φέρνουν οι 3 Μάγοι, την παραμονή της γιορτής τους, τη νύχτα της 5^{ης} προς την 6^η Ιανουαρίου.

Στα ελληνικά δεδομένα η μετατροπή αυτή πέρασε περίπου στη δεκαετία του '50 και του '60 κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα από τους «συγγενείς» μετανάστες, οι οποίοι έστελναν στην Ελλάδα ευχετήριες κάρτες με τη γνωστή εμπορευματοποιημένη εικόνα του Σάντα Κλάους. Και έτσι φτάσαμε σήμερα να ταυτίζομε λανθασμένα τον Αγ. Νικόλαο με τον Αγ. Βασίλειο.

Προσπάθειες να διαλυθεί η λανθασμένη αυτή εικόνα ταύτισης των 2 Αγίων έγιναν πολλές και από πολλές πλευρές, αλλά μάταια. Η θεία Λένα στην Εφημεριδούλα της προσπαθεί να δικαιολογήσει γιατί ο Άγ. Βασίλειος φορεί κόκκινα ρούχα: «Ο Άγ. Βασίλειος επισκεπτόταν πολύ συχνά ορφανοτροφεία. Επειδή όμως φορούσε μαύρα ράσα, γιατί ήταν επίσκοπος, τα παιδιά τον φοβόντουσαν και δεν τον πλησίαζαν. Εκείνος, όμως, επειδή τ' αγαπούσε και τα ήθελε κοντά του, έραψε μια κόκκινη κάπα την οποία φορούσε κάθε φορά που πήγαινε να τα επισκεφτεί».

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε πως τόσο ο Άγ. Νικόλαος όσο και ο Άγ. Βασίλειος δεν έχουν καμιά σχέση με τον παχουλό γέροντα Σάντα Κλάους. Στην Ελλάδα μπερδέψαμε τους δύο Αγίους. Η σημερινή μορφή του Αγ. Βασιλείου στη χώρα μας είναι ένα μείγμα μύθων από διάφορες περιοχές του κόσμου, που μέσα στον χρόνο μεταλλάχθηκε σύμφωνα με τις επιταγές της εποχής. Η παράδοση λέει ότι ο Άγ. Βασίλειος ξεκινούσε από τα βάθη της Μ. Ασίας κι έφτανε την ίδια μέρα σ' όλα τα μέρη, όπου τον είχαν ανάγκη. Δεν κρατούσε σακί με δώρα αλλά ραβδί: «Μα το ραβδί 'τανε ξερό, χλωρά βλαστάρια επέτα. Κι απάνω στα βλαστάρια του πέρδικες κελαηδούσαν. Δεν ήταν μόνο πέρδικες αλλά και περιστέρια...».

Συλλογή
γαλλικών καρτ
ποστάλ, Κέντρο
Αγ. Νικολάου,
ΗΠΑ

Ο Αγ. Νικόλαος (Saint Nikolaus) στη Ρωσία και (Sinter Klaas ή Sint-Nicolaas) στην Ολλανδία, αλλά και σε άλλες χώρες απεικονίζεται με ιερατική στολή και επισκοπική ράβδο να μοιράζει δώρα στα παιδιά ανήμερα της γιορτής του στις 6 Δεκεμβρίου, μαζί ή χωρίς τον Μαύρο Πιητ από την Αιθιοπία, που ο θρύλος λέει ότι ο Άγιος τον είχε απελευθερώσει στα Μύρα κι εκείνος από ευγνωμοσύνη έμεινε για πάντα μαζί του σαν βοηθός. Αυτή είναι, ίσως, η πιο καθαρή, εμπορική απεικόνιση του Αγίου που απέμεινε σήμερα.

Ψάξε αν θέλεις να βρεις περισσότερες πληροφορίες για τους δύο Αγίους, τον Βασίλειο και τον Νικόλαο. Τι σχέση μπορεί να έχει ο πλούτος της λαϊκής μας παράδοσης, αλλά και της παράδοσης των άλλων λαών με το «αμερικάνικο όνειρο» και το «όνειρο» των πολυεθνικών εταιρειών, που διαφημίζεται ακόμη και μέσα από τη μεταμόρφωση και συγχώνευση υπαρκτών προσώπων; Πως μπορεί να ερμηνευτεί το φαινόμενο αυτό;

Βασιλόπιτα

- Η βασιλόπιτα έχει τις ρίζες της στα αρχαία ελληνορωμαϊκά έθιμα. Την εποχή εκείνη οι άνθρωποι πρόσφεραν στους θεούς τους τον εορταστικό άρτο.
- Στα **Κρόνια** της αρχαίας Ελλάδας και στα **Σατουρνάλια** της Ρώμης (γιορτή του θεού Σατούρνους-Κρόνου) έφτιαχναν γλυκά και πίτες, μέσα στα οποία έβαζαν νομίσματα. Όποιος έβρισκε το νόμισμα εθεωρείτο τυχερός.
- Στη γιορτή των **Θαργηλίων** (λίγο πριν τον θερισμό), που ήταν αφιερωμένη στον Απόλλωνα έφτιαχναν τον «Θάργηλον Άρτον», που λεγόταν και «Ευετηρία», δηλαδή καλή χρονιά. Ο Θάργηλος Άρτος ήταν βρασμένοι καρποί πολλών ειδών.
- Στη γιορτή των **Θαλυσίων**, που ήταν αφιερωμένη στη Δήμητρα, κατά την περίοδο του θερισμού έφτιαχναν τον λεγόμενο «Θαλύσιον Άρτον», που ήταν ένα καρβέλι ψωμί φτιαγμένο από το καινούριο σιτάρι.
- Στα **Θεσμοφόρια** (γιορτή για τη σπορά του Φθινοπώρου), στη Δήλο έψηναν μεγάλους άρτους και τους πρόσφεραν προς τιμήν της Δήμητρας. Στη Βοιωτία αποκαλούσαν τη θεά «**Μεγάλαρτο**».
- Στην αρχαιότητα τιμούσαν τους θεούς του Κάτω Κόσμου, προσφέροντάς τους τη «**Μελιτούττα**» ή «**Μαιλίχιες Προσφορές**», οι οποίες ήταν φτιαγμένες από μέλι.
- Τιμούσαν επίσης και τους νεκρούς τους με διάφορα γλυκίσματα και καρπούς που άφηναν στους τάφους ή τα χρησιμοποιούσαν στα νεκρόδειπνα. Η συνήθεια αυτή συνεχίζεται μέχρι τις μέρες μας με τα κόλλυβα στα μνημόσυνα και με τους άρτους.
- Όλες οι παραπάνω συνήθειες των ανθρώπων σκοπό είχαν να εξευμενίσουν θεούς και νεκρούς ώστε να στρέψουν την τύχη με το μέρος τους.
- Η βασιλόπιτα συνδυάζει αυτές τις προσφορές. Λέγεται και **Αγιοβασιλόπιτα**, γιατί είναι αφιερωμένη στον Άγιο Βασίλειο και την κόβομε την Πρωτοχρονιά.

Ο νοικοκύρης του σπιτιού κόβει τη βασιλόπιτα και ξεχωρίζει κομμάτια, πρώτα για τον Χριστό, μετά για την Παναγία, για τον Άγιο Βασίλειο, για το σπίτι, για τους αγρούς (για καλή παραγωγή), για τα ζώα και το τελευταίο για τους πεθαμένους και αυτούς που έχουν ξενιτευτεί.

Μέσα στη ζύμη της βασιλόπιτας βάζομε ένα νόμισμα το οποίο έχει τυχερό συμβολισμό. Το νόμισμα αυτό έχει θρησκευτική, μαντική και μαγική σημασία. Το γυαλιστερό του χρώμα είναι κατά της βασκανίας. Ο κόσμος πιστεύει ότι όποιος βρει το νόμισμα ή φλουρί, όπως επικράτησε να ονομάζεται, είναι τυχερός και του φέρνει ευτυχία.

Παλιά ο νοικοκύρης του σπιτιού πετούσε μπουκιές στα χωράφια του για να έχουν καλή παραγωγή και τάιζε τα ζώα του για να είναι γόνιμα και γερά. Οι ανύπαντρες κοπέλες έβαζαν ένα κομμάτι κάτω από το μαξιλάρι τους, ελπίζοντας να ονειρευτούν αυτόν που θα παντρευτούν.

Στην Ελλάδα η βασιλόπιτα έχει τη δική της ιστορία.

Την εποχή που ολόκληρη η Καππαδοκία ήταν υπό την κατοχή των Ρωμαίων, ο Άγιος Βασίλειος ήταν επίσκοπος εκεί. Παραμονή Πρωτοχρονιάς ο διοικητής της Καππαδοκίας διέταξε όλους τους κατοίκους να φέρουν στο παλάτι ό,τι πολύτιμο αντικείμενο είχαν. Ο περισσότερος κόσμος ήταν φτωχός και δεν είχε να δώσει αυτό που ζητούσε ο διοικητής.

Πήγαν στον Άγιο Βασίλειο για να ζητήσουν τη γνώμη του. Ο Βασίλειος που αγαπούσε πολύ τον λαό του, προσπάθησε να βρει μια λύση αλλά δεν τα κατάφερε. Σκέφτηκε τότε ότι ο Ρωμαίος διοικητής αγαπούσε πολύ τα ζάρια. Πήγε λοιπόν και του πρότεινε να παίξουν κάνοντας την εξής συμφωνία: Αν νικούσε ο Άγιος Βασίλειος ο διοικητής θα επέστρεφε τα πολύτιμα, που του είχαν δώσει οι χριστιανοί.

Ο διοικητής δέχτηκε. Όμως ο Άγιος Βασίλειος τον νίκησε χωρίς να ξέρει καθόλου να παίζει ζάρια κι έτσι εκείνος αναγκάστηκε να επιστρέψει τα πάντα.

Μια άλλη παράδοση μάς λέει ότι ο Ρωμαίος διοικητής όταν συναντήθηκε με τον Άγιο Βασίλειο πείστηκε αμέσως απ' αυτόν και δέχτηκε να επιστρέψει στους Χριστιανούς τα πολύτιμα που του είχαν δώσει.

Τώρα υπήρχε το πρόβλημα του χωρισμού των πολυτίμων (σκουλαρίκια, βραχιόλια, κλπ). Ο Άγιος Βασίλειος τότε είπε να φτιάξουν μικρές πιτούλες ή κατ' άλλους ψωμάκια και μέσα να βάλουν από ένα πολύτιμο αντικείμενο. Τα έψησαν και τα μοίρασαν στον κόσμο. Τότε έγινε κάτι σαν θαύμα. Μέσα στην πίτα που έπαιρνε ο καθένας έβρισκε αυτό που είχε δώσει. Από τότε επικράτησε αυτό το έθιμο και κάθε Πρωτοχρονιά φτιάχνουμε τη βασιλόπιτα προς τιμήν του Μεγάλου Βασιλείου και βάζομε μέσα ένα νόμισμα.

Αν θέλεις φτιάξε μια βασιλόπιτα για τον Αγ. Βασίλειο,
για να τη δοκιμάσει όταν θα 'ρθει να ευλογήσει
το σπίτι σου, την παραμονή της Πρωτοχρονιάς.

Υλικά

Για τη ζύμη

- 3 φλιτζάνες αλεύρι (φαρινάπ)
- 1 φλιτζάνα λάδι
- 1\2 φλιτζάνα χλιαρό γάλα
- 1,5 φλιτζάνα ζάχαρη
- 3 κουταλάκια κοφτά μπέικιν πάουντερ
- 4 αυγά
- 2 κουταλιές της σούπας ρακή
- 3 βανίλιες
- 1 κουταλιά κοφτή της σούπας κανελογαρύφαλλα κοπανισμένα

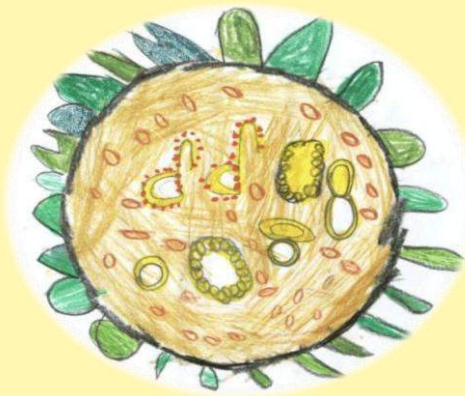

Για τη γαρνιτούρα

- Κοπανισμένα αμύγδαλα και καρύδια
- Σουσάμι

Εκτέλεση

Βάζουμε το λάδι σε μια λεκάνη.
Προσθέτουμε τη ζάχαρη και ανακατεύουμε καλά.
Στη συνέχεια κτυπούμε τους κρόκους και τους ρίχνουμε στη λεκάνη.
Αναμειγνύουμε το γάλα με τη ρακή και τα ρίχνουμε στο μείγμα.
Κτυπούμε τ' ασπράδια μέχρι να γίνουν μαρέγκα.
Ανακατεύουμε το αλεύρι με το μπέικιν πάουντερ και τα κανελογαρύφαλλα και τα ρίχνουμε στο μείγμα σιγά σιγά εναλλάξ με τη μαρέγκα (λίγη μαρέγκα, λίγο αλεύρι).
Ανακατεύουμε ελαφρά.
Αδειάζουμε σε βουτυρωμένη φόρμα.
Ψήνουμε σε μέτριο φούρνο επί 50 λεπτά.

Κάλαντα Πρωτοχρονιάς

Κάλαντα της Κρήτης-Παρόμοια κάλαντα είναι και του Αιγαίου

Ταχιά, ταχιά, 'ναι αρχιμενιά, ταχιά 'ναι αρχή του χρόνου, ταχιά 'ναι απού περπάτηξεν ο Κύριος στον κόσμο. Κι εβγήκε και εχαιρέτιξεν όλους τους ζευγολάτες, μα ο πρώτος που χαιρέτιξεν ήταν ο Άη Βασίλης. Καλώς τα κά- νεις Βασιλειό, καλό ζευγάριν έχεις. Καλό το λέω αφέντη μου, καλό κι ευλοημένο γιατί η χάρη σου το βλόησε με το δεξό τση χέρι, με το δεξό, με το ζερβό, με το μαλαματένιο. Πευκένιο νάν' τ' αλέτρι σου, δαφνένιος νάν' ο ζύγος, τ' απανωζεύλια του ζυγού, βασιλικού κλωνάρι. Να σε ρωτήξω, Βασιλειό, πόσα μουζούρια σπέρνεις; Σπέρ- νω κριθάρι δώδεκα και στάρι δεκαπέντε, ταγή και ρόβι δεκοχτώ κι απονωρίς στο σταύλο. Μ' αλήθεια κάτω στο γιαλό, κάτω στο περιγιάλι μουζούρι στάριν έσπειρα με το πλατύ πινάκι. Μα κειά τ' ανεριαστήκανε λαγούδια και περδίκια. Και στένω το χρυσό βεργί να πιάσω τα λαγούδια. Μουδέ λαγούδια σκότωσα, μουδέ περδίκια πιάνω. Και ξαναστένω απ' την αρχή και κάνω χίλια μόδια και στ' αποσκυβαλίδια ντως χίλια και πεντακόσια. Μα άλλα δεν εμέτρησα γιατί ο Χριστός επέρνα. Κι εκειά που στάθηκ' ο Χριστός χρυσό δεντρί εβγήκε κι απάνω στα κλω- νάρια ντου πέρδικες κελαηδούσαν, κι εκειά που μεταπάτησε βγήκε πανώρια βρύση. Εσένα, Αφέντη, πρέπει σου το πλια καλό ζευγάρι να 'ναι τ' αλέτρι ντου λυγιά και ο ζυγός του δάφνη και τ' απανωζευλώματα βασιλικού κλωνάρι. Μα είπαμε τ' αφέντη μας που να πολυχρονίσει, στον Άγιο Τάφο του Χριστού να πα να προσκυνήσει. Επόπαμε τ' αφέντη μας να πούμε τση κυράς μας. Κερά λυγνή, κερά ψηλή, κερά γαϊτανοφρύδα, κερά καμαρο- τράχηλη και φεγγαρομαγούλα και κρουσταλίδα του γιαλού και πάχηνη από τα δέντρα που σα λουστεις και χτε- νιστείς και πας στην εκκλησία, βάνεις τον ήλιο πρόσωπο και το φεγγάρι στήθη, την όχεντρα την πλουμιστή γιο- ρντάνι στο λαιμό σου και τον καθάριο Αυγερινό τον κάνεις δαχτυλίδι. Επόπαμε δα τση κυράς ας πούμε και τση κόρης. Κυρά τη θυγατέρα σου γραμματικός τη θέλει, μ' αν είναι και γραμματικός πολλά προουκιά γυρεύγει. Γυ- ρεύγει αμπέλια ατρύγητα κι αμπέλια τρυγημένα, γυρεύγει στάρια αθέριστα και στάρια μεσ' στ' αλώνι, γυρεύγει και χρυσό πουγκί στη μέση να το ζώνει. Επόπαμε τση κόρης μας, ας πούμε και του γιου μας. Έχεις και γιο στα γράμματα περίσσα σπουδαγμένο, λεβέντη και ομορφονιό στ' άρματα ξακουσμένο. Να ζήσει χρόνους εκατό και να τσοι διαπεράσει κι από τους εκατό κι εμπρός ν' αρχίζει να γεράσει. Επόπαμε και του υγιού ας πούμε και τση βάγιας. Άψε βαγίτσα το κερι, άψε και το λυχνάρι και κάτσε και ντουχιούντισε σαν είντα δα μας βγάλεις. Γή (ή) απάκι, γή λουκάνικο γή από πλευράς κομμάτι γή άπου τη άσπρη όρνιθα κανένα αυγουλάκι γή απ' το λαδοπίθαρο κιαμιά σταλιά λαδάκι γή απ' το κρασοβάρελο να πιούμε μια γεμάτη. Επά που καλαντίσαμε καλά μας επλερώσαν Καλά να παν τα τέλη ντως και τ' αποδόματά ντως. Κι αν έχουν θηλυκό παιδί μοίρα καλή να κάνει, του βασιλέα τον υγιό άντρα να τόνε πάρει. Πάλι κι αν είναι αρσενικό στη σέλα καβαλάρης να σειέται, να λυγίζεται, να πέφτει το λογάρι, να το μαζεύουν οι άρχοντες να κάνουν δαχτυλίδια, και τα μικρ' αρχοντόπουλα μικρά απανυχίδια.

Κάλαντα Πρωτοχρονιάς Θεσσαλίας

Άγιος Βασίλης έρχεται από την Καισαρεία. Βαστά χαλκών ποδήματα και σιδερένια μάτια. -Βασίλη μ' πόθεν έρχεσαι και πόθεν κατεβαίνεις; -Από το δάσκαλο έρχομαι στη μάνα μου πηγαίνω. -Αν έρχεσ' απ' το δάσκαλο, πε μου την αλφαβήτα. Στην πατερίτσ' ακούμπησε να πει την αλφαβήτα κι η πατερίτσ' ήταν χλωρή κι αχάμησε κλωνάρι. Κλωνάρι χρυσοστόλιστο κι αργυροκεντημένο.

Πανελλαδικό

Αρχιμενιά κι αρχιχρονιά, πρώτη του Γεναρίου. Αύριο ξημερώνεται τ' Αγ. Βασιλείου. Άγ. Βασίλης έρχεται, από την Καισαρεία. -Βασίλη μ' πόθεν έρχεσαι και πόθεν κατεβαίνεις; Κάτσε να φας, κάτσε να πεις, κάτσε να τραγουδήσεις. -Εγώ γράμματα μάθαινα, τραγούδια δεν ηξεύρω. -Και σαν ηξεύρεις γράμματα, πες μας την αλφαβήτα. Και στο ραβδί ακούμπησε να πει την αλφαβήτα. Μα το ραβδί 'τανε ξερό, χλωρά βλαστάρια επέτα. Κι απάνω στα βλαστάρια του πέρδικες κελαηδούσαν. Δεν ήταν μόνο πέρδικες αλλά και περιστέρια. Κατέβηκε μια πέρδικα και βρέχει το φτερό τζης και βρέχει τον αφέντη μας τον πολυχρονεμένο.

Κάλαντα Πρωτοχρονιάς Κύπρου

Πάλιν ακούστε άρκοντες, ήρταμεν να σας πούμε, πως αύριον εί- ναι γιορτή και πρέπει να χαρούμε. Αύριον εν' αρκιχρονιά, πρώ- τη του Γενοαρίου, όπου γιορτάζεται παντού τ' Αγ. Βασιλείου. Ζητώ χάριν απού τον Θεόν τα λόγια μου να δέσω, τον Άγ. Βα- σίλειον να σας τον επαινέσω, π' απ' τον αφέντην τον Θεόν ήτα- νε φωτισμένος. Εις των γραμμάτων τη σπουδή, σοφία πλουτι- σμένος. Γέννημαν της Καισαρείας, βλαστός Καππαδοκίας και ποιητής θεόπνευστος της Θείας Λειτουργίας. Πρωτομηνία, πρωτοχρονιά και πάλ' αρχή του λόγου, και μεις καλώς σας ήύ- ραμε, να ζείτε και του χρόνου!

Κεφαλλονίτικα κάλαντα Πρωτοχρονιάς

Άγιος Βασίλης έρχεται, Γενάρης ξημερώνει! Ο μήνας που μας έρχεται το χρόνο φανερώνει. Την άδεια γυρεύουμε στο σπίτι σας να μπορούμε! Τον Άγιο με όργανα και με φωνές να πούμε. Εκοίταξα στον ουρανό και είδα δυο λαμπάδες, και με το καλωσόρισμα καλές σας εορτάδες. Και πάλι ξανακοίταξα και είδα δυο στεφάνια! Και με το καληνύχτισμα καλά σας Θεοφάνεια!

Πρωτοχρονιάτικος ύμνος στην Αγία Τριάδα, από τον πάπυρο 1786 (3^{ος} αι.) της Οξυρρύγχου

Σε πάτερ κόσμων, πάτερ αιώνων, μέλπωμεν ομού, πάσαι τε θεού λόγμοι δούλοι. Όσα κόσμος έχει προς επουρανίων αγίων σελάων πρυτανήσω σιγάτω μηδ' άστρα φαεσφόρα λαμπέσθων απολειόντων ριπαί πνοιών, πηγαί ποταμών ροθίων πάσαι υμνούντων δ' ημών πατέρα χυιόν, χάγιον πνεύμα πάσαι δυνάμεις επιφονούντων. Αμήν, αμήν. Κράτος, αίνος αεί και δόξα Θεώ σωτήρι μόνω πάντων αγαθών. Αμήν, αμήν. Η Οξυρρυγχος βρίσκεται περίπου 160 χλμ Ν-ΝΔ του Καΐρου και δυτικά του Νείλου.

Ύχος πλ. δ', της Εορτής

Συγκαταβαίνων ο Σωτήρ, τω γένει των ανθρώπων, κατεδέξατο σπαργάνων περιβολήν, ουκ εβδολεύξατο σαρκός την περιτομήν, ο οκταήμερος κατά την Μητέρα, ο άναρχος κατά τον Πατέρα. Αυτώ πιστοί βοήσωμεν. Συ ει ο Θεός ημών, ελέησον ημάς.

Ύχος δ', του Αγίου

Ο ουραναίος συνών χοροστασίαις, και συναυλιζόμενος Πάτερ Βασιλείε, ων και τον βίον εξήλωσας, τη λαμπροτάτη, ειλικρινεία της πολιτείας Σου, έτι μετά σώματος αναστρεφόμενος, τοις επί γης ως τις άσαρκος, τους εντρυφόντας της θεοπνεύστου διδασκαλίας Σου εκ των κινδύνων και του σκότους της αγνωσίας, Χριστόν τον Θεόν ημών, καθικέτευε σώσαι, και φωτίσαι τας ψυχάς ημών.

Ύχος α', Απολυτίκιο του Αγίου Βασιλείου

Εις πάσαν την γην εξήλθεν ο φθόγγος Σου, ως δεξαμένην τον λόγον Σου, δι' ου θεοπρεπώς εδογματίσας, την φύσιν των όντων ετράνωσας, τα των ανθρώπων ήθη κατεκόσμησας, Βασιλειον Ιεράτευμα, Πάτερ Όσιε, Χριστόν τον Θεόν ικέτευε, δωρήσασθαι ημίν το μέγα έλεος.

Ύχος α', Έτερον της Εορτής

Μορφήν αναλλοιώτως ανθρωπίνην προσέλαβες, Θεός ων κατ' ουσίαν, πολυεύσπλαγγχε Κύριε, και Νόμον εκπληρών, περιτομήν, θελήσει κατάδεχί σαρκικήν, όπως παύσης τα σκιώδη, και περιέλης το κάλυμμα των παθών ημών, Δόξα τη αγαθότητι τη ση, δόξα τη ευσπλαχνία Σου, δόξα τη ανεκφράστω Λόγε συγκαταβάσει Σου.

Ύχος πλ. α', Κάθισμα

Τον συνάναρχον Λόγον
Ός βασιλειον κόσμον της Εκκλησίας Χριστού, τον Βασιλειον πάντες ανευφημήσωμεν, των δογμάτων θησαυρόν τον ανέκλειπτον, διά τούτων γαρ αυτός, εξεπαίδευσεν ημάς, Τριάδα σέβειν αγίαν, ηνωμένην μεν την ουσία, διαιρετήν δε ταις υποστάσεσι.

Ύχος α', Δόξα

Τον τάφον Σου Σωτήρ
Βασιλείε σοφέ, παρεστώς τη Τριάδι, ικέτευε λαβείν, εν ημέρα της δίκης, ημάς τους υμνούντας Σε, και τιμώντας την μνήμην Σου, χάριν έλεος, και ιλασμόν των πταισμάτων, όπως στόματι, δοξάζωμεν και καρδία, τον μόνον φιλόανθρωπον.

Ύχος α', της Εορτής

Ο πάντων Ποιητής, και Δεσπότης του κόσμου, ο ων συν τω Πατρί, και τω Πνεύματι άνω, ως βρέφος περιτέμνεται, επί γης οκταήμερος. Όντως θεία τε, και θαυμαστά Σου τα έργα! Συ γαρ Δέσποτα, υπέρ ημών περιτέμνη, ως ων Νόμου πλήρωμα.

Κοντάκιο

Η Παρθένος σήμεραν.
Ο των όλων Κύριος, περιτομήν υπομένει, και βροτών τα πταιίσματα, ως αγαθός περιτέμνει, δίδωσι την σωτηριάν σήμεραν κόσμω χαίρει δε εν τοις υψίστοις και ο του Κτίστου, Ιεράρχης και φωσφόρος, ο θείος μύστης Χριστού Βασιλείος.

Ύχος πλ. α'

Χαίροις ασκητικών
Φέρει Περιτομήν εν σαρκί, ο εκ Πατρός άνευ τομής τε και ρεύσεως, αφράστως τεχθείς ως Λόγος, και ως Θεός εκ Θεού, εν ατρέπτω μένων τη Θεότητι, διό κατά Νόμον, ο υπέρ Νόμον γενόμενος, κατάρας Νόμου, εκλυτρούται τους άπαντας, και την άνωθεν, ευλογίαν δεδώρηται. Όθεν την υπεράγαθον, αυτού συγκατάβασιν, ανευφημούντες υμνούμεν, και ευχαρίστως δοξάζομεν, αυτόν δυσωπούντες, ταις ψυχαίς ημών δοθήναι, το μέγα έλεος.

Αν θέλεις φτιάξε έναν Άγ. Βασίλειο για να στολίσεις το σπίτι σου.

Θα χρειαστείς

Ψαλίδι, μολύβι, σπάγγο, κόλλα για να κολλάς, πριονίδι ή ροκανίδι ή βαμβάκι, κουμπιά ή βαμμένες φασόλες, χόρτο, 1 κομμάτι κόκκινο ή καφέ ή πράσινο ύφασμα ή φόδρα
1 κομμάτι λεπτό ύφασμα ή φόδρα ανοικτού ροζ χρώματος

Θα χρειαστείς:

Για το κεφάλι

1 κομμάτι ύφασμα ή φόδρα ανοικτού ροζ χρώματος, πριονίδι ή ροκανίδι ή βαμβάκι για τη γέμιση

Θα χρειαστείς:

Για τα μάτια

Κουμπιά ή βαμμένες φασόλες

Θα χρειαστείς:

Για το καπέλο

1 κομμάτι κόκκινο ή καφέ ή πράσινο ύφασμα ή φόδρα

Θα χρειαστείς:

Για τα γένια

Χόρτο

Βήμα 1^ο

Πως θα το κάνεις:

Παίρνομε το ροζ ύφασμα και αφού το διπλώσομε στα δύο φτιάχνομε με το μολύβι έναν κύκλο. Τον κόβομε και αφού συρράνομε τα δύο κομμένα κομμάτια του υφάσματος, αφήνοντας ένα άνοιγμα περίπου 5 πόντων, γεμίζομε με πριονίδι ή ροκανίδι ή βαμβάκι. Συρράπτομε το άνοιγμα και έχομε έτοιμο το κεφάλι.

Για να κάνομε τη μύτη παίνομε με τα δάκτυλα μας, ένα μικρό κομμάτι ύφασμα, μαζί με το υλικό που έχομε βάλει μέσα και το δένομε με έναν σπάγκο.

Βήμα 2^ο

Πως θα το κάνεις:

Για να φτιάξομε τα γένια παίρνομε το χόρτο και το δένομε πάνω στη μύτη. Στη συνέχεια φτιάχνομε ένα σκουφί και το κολλούμε στην κορυφή του κεφαλιού.

Κολλούμε τα κουμπιά ή τις φασόλες -τις οποίες έχομε βάψει από πριν- στη θέση των ματιών και τελειώσαμε.

Θεοφάνια

Σήμερον ο άδυτος Ήλιος ανέτειλε ...
Ο Ιορδάνης εστράφη εις τα οπίσω ...
και τα όρη εσκίρτησαν ...
και νεφέλαι φωνήν έδωκαν, θαυμάζουσαι
τον παραγενόμενον, φως εκ φωτός ...

**Η Βάπτιση, Δ. Θεοτοκόπουλος, 1590 μ.Χ.,
Μουσείο Πράντο, Μαδρίτη**

Θεοφάνια ή Θεοφάνεια ή Επιφάνεια ή Φώτα

Ο λαός τα ονομάζει: Φώτα, Ολόφωτα, Ξέφωτα Φωτόγεννα.

Σήμερα τα Φώτα κι οι φωτισμοί και χαρές μεγάλες κι αγιασμοί

Στις 6 του Ιανουαρίου, γιορτάζεται η γιορτή των Θεοφανίων σε ανάμνηση της βάφτισης του Ιησού στα νερά του Ιορδάνη ποταμού, από τον Ιωάννη τον Πρόδρομο. Σύμφωνα με τα ευαγγέλια του Ματθαίου, του Μάρκου και του Λουκά οι ουρανοί άνοιξαν και φανερώθηκε το Άγιο Πνεύμα με τη μορφή περιστεριού και φωνή από τους ουρανούς έλεγε: «Αυτός είναι ο Υιός μου, ο Αγαπητός, εις τον οποίον ευαρεστούμαι». Αυτή είναι και η μοναδική φορά της εμφάνισης της Αγίας Τριάδας στη γη. Με τη γιορτή των Θεοφανείων ολοκληρώνεται ένας ολόκληρος λατρευτικός κύκλος που ονομάζεται «Άγιο Δωδεκαήμερο».

Τα Θεοφάνια είναι η γιορτή των νερών που ζωογονούν και τρέφουν. Οι άνθρωποι την εκτιμούν ιδιαίτερα, γιατί πιστεύουν ότι τότε αγιάζονται τα νερά και φεύγουν τα κακά πνεύματα και οι καλικάντζαροι που είχαν ανέβει στον Απάνω Κόσμο την παραμονή των Χριστουγέννων, για να πειράζουν τους ανθρώπους.

Ο λαός πιστεύει ότι την ημέρα των Φώτων φεύγουν οι καλικάντζαροι γιατί φοβούνται την αγιαστούρα του ιερέα. Ο φόβος τους αρχίζει από τον αγιασμό, που γίνεται την παραμονή των Φώτων. Γι' αυτό ο λαός πιστεύει ότι: «**Στις 5 του Γενάρη φεύγουν οι καλικαντζάροι**».

Την ημέρα των Φώτων που γίνεται ο Μέγας Αγιασμός και πριν λαλήσει 3 φορές ο πετεινός τρεχάτοι οι καλικάντζαροι επιστρέφουν στον Κάτω Κόσμο φωνάζοντας:

**Φεύγετε να φεύγουμε κι έρχετ' ο τουρλόπαπας,
με την αγιαστούρα του και με τη βρεχτούρα του.
Μας άγιασε, μας έβρεξε και μας εκατάκαψε.**

Ο Μέγας Αγιασμός, που είναι και ο μοναδικός για όλον τον χρόνο, γίνεται το πρωί των Φώτων. Ψάλλεται το «Εν Ιορδάνη βαπτίζόμενου Σου Κύριε..» και όταν τελειώσει η λειτουργία όλοι βγαίνουν έξω και πηγαίνουν στο κοντινότερο σημείο όπου υπάρχει νερό για τη ρίψη του Σταυρού από τον ιερέα και την ανέλκυσή του από κολυμβητές.

Από πού προήλθε η ονομασία Φώτα;

Οι πρώτοι Χριστιανοί, την παραμονή της βάφτισης του Χριστού ξαγρυπνούσαν κρατώντας αναμμένες λαμπάδες, οι οποίες δήλωναν τον επερχόμενο Φωτισμό. Απ' αυτή τη συνήθεια τα Θεοφάνια πήραν και την ονομασία Φώτα. Ο αγιασμός των νερών γινόταν τα μεσάνυχτα, έτσι το νερό ήταν έτοιμο για όσους ήθελαν να βαπτισθούν την άλλη μέρα.

Ο Κλήμης ο Αλεξανδρινός μάς πληροφορεί ότι κατά τον 2^ο αι. μ.Χ. οι οπαδοί του Βασιλειδή (αίρεση του Γνωστικισμού) γιόρταζαν τη βάπτιση του Χριστού με αγρυπνίες και ανάγνωση ιερών κειμένων. Οι γνωστικιστές δεν συμφωνούσαν όλοι για την ημερομηνία της βάφτισης του Ιησού. Άλλοι την τοποθετούσαν στις 6 κι άλλοι στις 10 Ιανουαρίου. Στην αρχαία Εκκλησία στις 6 Ιανουαρίου γιόρταζαν μαζί με τη βάπτιση και τη γέννηση του Χριστού. Οι δύο αυτές γιορτές χωρίστηκαν τον 4^ο αι. μ.Χ. και η μεν γέννηση ορίστηκε να γιορτάζεται στις 25 του Δεκέμβρη, η δε βάπτισή Του στις 6 του Γενάρη.

Θεοφάνια-Επιφάνια είχαν και πολλοί αρχαίοι λαοί. Είναι γνωστό, ότι οι Αιγύπτιοι γιόρταζαν την εμφάνιση του Χρόνου ή Κρόνου μέσα από τα νερά του Νείλου στις 6 Ιανουαρίου. Επίσης οι Αιγύπτιοι είχαν και την ηλιακή εορτή των Φαραώ Οπέτ, που ήταν μια γιορτή της αναγέννησης του ήλιου-Άμμωνα Ρα, που στην εποχή της κυριαρχίας των Πτολεμαίων ονομαζόταν «Επιφάνια».

Ήξερες ότι....

Ο Ιορδάνης ποταμός είναι ο μεγαλύτερος και ο πιο γνωστός ποταμός της Αγ. Γραφής; Η λέξη Ιορδάνης, στα εβραϊκά «Γιαρντέν», σημαίνει ορμητικός, κάποιος που κατεβαίνει.

Η πορεία του ξεκινά από τους πρόποδες του όρους Ερμών. Σχηματίζεται από τρεις μικρότερους ποταμούς τον Μουαγιέτ Χασπέγια που πηγάζει από τους πρόποδες του όρους Ερμών, του Νταν που έρχεται από τα νοτιοδυτικά και του Μπανίγια που έχει τις πηγές του στο Πάνειο σπήλαιο, αφιερωμένο κατά την αρχαιότητα στον Θεό Πάνα.

Η απόσταση από τις πηγές του μέχρι τη Νεκρά Θάλασσα είναι περίπου 350 χλμ. Σ' όλο το μήκος του δεν σχηματίζονται καταρράκτες, φαινόμενο μοναδικό στον κόσμο, παρ' ότι έχει κλίση που φτάνει στα 1000 μ. Στην έρημο του Ιορδάνη ασκήτεψε ο Ιωάννης ο Πρόδρομος. Εδώ βαπτίσθηκε ο Χριστός. Οι πρώτοι χριστιανοί όρισαν σαν σημείο της βάπτισής Του το νότιο άκρο του ποταμού απέναντι από την πόλη Ιεριχώ, στην τοποθεσία Βηθαβαρά (πέρασμα), απ' όπου πέρασαν οι Ισραηλίτες όταν επέστρεφαν από την Αίγυπτο. Εδώ λένε οι Γραφές, ότι έγινε και η ανάληψη του προφήτη Ηλία στον ουρανό.

Σήμερα οι προσκυνητές που πηγαίνουν στους Αγίους Τόπους, βαπτίζονται στα νερά του ποταμού και παίρνουν τον τίτλο του «Χατζή».

Οι Γραφές μάς λένε ότι κατά τη βάπτιση του Χριστού ο Ιορδάνης εστράφη προς τα πίσω και τα βουνά εσκίρτησαν;

Στην ευχή του Μεγάλου Αγιασμού των Θεοφανείων του Αγ. Σωφρονίου Ιεροσολύμων διαβάζουμε: «...Σήμερον η χάρις του Αγίου Πνεύματος, εν είδει περιστεράς, τοις ύδασιν επεφοίτησε. Σήμερον ο άδυτος Ήλιος ανέτειλε, ... Ο Ιορδάνης εστράφη εις τα οπίσω, θεωρών το Πνεύμα το Άγιον, εν είδει περιστεράς κατερχόμενον, και περιιπτάμενόν σοι. Ο Ιορδάνης εστράφη εις τα οπίσω, ορών τον Αόρατον οραθέντα, τον Κτίστην σαρκωθέντα, τον Δεσπότην εν δούλου μορφή. Ο Ιορδάνης εστράφη εις τα οπίσω, και τα όρη εσκίρτησαν, Θεόν εν σαρκί καθορώντα, και νεφέλαι φωνήν έδωκαν, θαυμάζουσαι τον παραγενόμενον, φως εκ φωτός...

Παροιμίες, τραγούδια, μαντινάδες των Φώτων

Παροιμίες

Βλέπεις τα Φώτα λαμπερά,
θα δεις Λαμπρή με τα νερά.

Βλέπεις Χριστούγεννα στεγνά
και Φώτα χιονισμένα.

Τραγούδια για τον Άγιο Ιωάννη τον Βαπτιστή

Αη Γιάννη καβαλάρη με σπαθί και με κοντάρι,
κόνταρέ μου το κοντάρι ν' ανεβώ στον Άη Γιάννη,
να φωνάξω τρεις φορές, τρεις φορές αγγελικές.

Του κουμπάρου το παιδί έπεσ' από το σκαμνί,
και ως να προφτάσει η μάνα του κι η μαύρη η αδερφή του,
επρόφτασε ο άγγελος και πήρε το μαζί του.

Στα μάρμαρα του βασιλιά κάθονται τρεις κοπέλες,
και πλέκουν τα μαλλάκια τους μ' ολόχρυσες κορδέλες.

Η μια κεντά τον ουρανό κι η άλλη το φεγγάρι
κι η Τρίτη η μικρότερη κεντά τον Άη Γιάννη.

Μαντινάδα για τον Άγ. Ιωάννη τον Βαπτιστή

Σήμερα που 'ν' τ' Άη Γιαννιού θα του ζητήσω χάρη,
του χρόνου σανέ σήμερα να γίνομε ζευγάρι.

Χαράς τα Φώτα τα στεγνά
και τη Λαμπρή να βρέχει.

Χαράς τα γέννα τα στεγνά,
τα Φώτα χιονισμένα
και τα Λαμπρά βρεχούμενα,
τ' αμπάρια γεμισμένα.

Παρατηρήματα, θρύλοι και δοξασίες για τα Φώτα

- ❖ Πολλοί λαοί πίστευαν ή πιστεύουν ακόμη και σήμερα, ανάμεσα σ' αυτούς και οι Έλληνες, ότι τα ξημερώματα των Φώτων τα νερά της θάλασσας γίνονται γλυκά και μπορεί να πει κανείς.
- ❖ Άλλοι πίστευαν ότι το νερό των βρυσών, των ποταμών, των λιμνών γίνεται κρασί.
- ❖ Λένε ότι την παραμονή των Φώτων, τα μεσάνυχτα, οι ουρανοί ανοίγουν κι αν προλάβει κάποιος να κάνει μια ευχή, αυτή θα εκπληρωθεί.
- ❖ Παλιά οι άνθρωποι πίστευαν ότι την ημέρα των Φώτων πρέπει να πρωτοφορέσουν καινούριο ρούχο, για να φωτιστεί.
- ❖ Την ημέρα των Φώτων άρχιζαν και τα καράβια τα καινούρια τους ταξίδια.

Τώρα αγιάζουν τα νερά και φεύγουν τα καράβια, λέει ο λαός.

- ❖ Παλιά οι άνθρωποι λούζονταν για πρώτη φορά την παραμονή των Φώτων, μετά από 12 μέρες, γιατί η παράδοση το απαγόρευε. Την περίοδο εκείνη απέφευγαν επίσης το πλύσιμο των ρούχων, την ύφανση, το πλέξιμο, το σκούπισμα κι άλλες καθημερινές δραστηριότητες.
- ❖ Με τον αγιασμό των υδάτων πιστεύεται ότι ο κόσμος αναγεννιέται. Την ημέρα του αγιασμού των νερών, επιστρέφουν στον Κάτω Κόσμο όλα τα παράξενα πλάσματα, που ανέβηκαν στη γη την παραμονή των Χριστουγέννων.
- ❖ Παλιά οι άνθρωποι, κατέβαζαν τα εικονίσματα στη θάλασσα, για να τα πλύνουν με το αγιασμένο πλέον νερό. Επίσης οι γεωργοί έπλυναν όλα τους τα εργαλεία για να τα ανανεώσουν.
- ❖ Την ημέρα των Φώτων, ακόμη και σήμερα οι άνθρωποι πηγαίνουν στην εκκλησία και παίρνουν αγιασμό για να τον πιουν. Σε πολλά μέρη της Β. Ελλάδας, τα παιδιά της οικογένειας παίρνουν σε κουβαδάκια αγιασμό για το σπίτι και ραντίζουν μ' ένα κλαδί βασιλικού ή ελιάς, μαζί με τον νοικοκύρη, ολόκληρο το σπίτι, τα ζώα, τους αγρούς, τα δέντρα, τις στάνες, ακόμη και τα βαρέλια του κρασιού, για να είναι όλο τον χρόνο αγιασμένα.
- ❖ Πολλοί άνθρωποι πίστευαν και πιστεύουν ακόμη, ότι ο αγιασμός θεραπεύει πολλές αρρώστιες, γι' αυτό τον βάζουν στο εικονοστάσι του σπιτιού και πίνουν απ' αυτόν όταν χρειαστεί.
- ❖ Την ημέρα των Φώτων, οι νοικοκυραίοι έπαιρναν τη στάχτη του Δωδεκαήμερου και την έριχναν γύρω από το σπίτι, στα χωράφια τους, στην αυλή τους, στα φυτά και στα δέντρα, γιατί πίστευαν ότι κάνει καλό.
- ❖ Σε πολλά μέρη, ο παπάς γυρίζει από σπίτι σε σπίτι και τα ραντίζει με αγιασμό. Το ίδιο έκαναν και στην Καππαδοκία. Εκεί το έθιμο αυτό ονομαζόταν «Σάγια». Τα παιδιά γύριζαν στα σπίτια, λέγοντας τα κάλαντα των Φώτων, φορώντας στον λαιμό κουδούνια. Κτυπούσαν την πόρτα κι έλεγαν: «**Ηρθ' η Σάγια, την άκουσες;**».
Το ίδιο βράδυ, στην πλατεία του χωριού άναβαν μια μεγάλη φωτιά και έλεγαν: «Και του χρόνου με υγεία!». Προσεύχονταν δε για την υγεία τους, την καλή σοδειά και την ευτυχία του σπιτιού.
- ❖ Σε πολλά μέρη, κατέβαζαν στην παραλία τις εικόνες για να τις πλύνουν με το νερό της θάλασσας, που τώρα είναι αγιασμένο. Ακόμη και σήμερα σε μερικές περιοχές της Ελλάδας οι γυναίκες πλύνουν τα εικονίσματα με το αγιασμένο πλέον νερό. Τη στιγμή που ο ιερέας λέει το «Εν Ιορδάνη...» παίρνουν με μια νεροκολοκύθα νερό από 40 κύματα και το μεταφέρουν αμίλητες στο σπίτι. Μ' αυτό το αγιασμένο νερό καθαρίζουν τα εικονίσματα συνεχίζοντας να μην μιλούν, γι' αυτό ονομάζεται «Αλαλο Νερό». Τελειώνοντας τον καθαρισμό ρίχνουν το Αλαλο Νερό σε κάποιο μέρος που δεν πατά κανείς.
- ❖ Οι πρώτοι χριστιανοί βαπτίζονταν την παραμονή των Θεοφανίων.
- ❖ Στην Κρήτη πολύ παλιά επικρατούσε το έθιμο των φωτοκόλλυβων, σήμερα ξεχασμένο. Την παραμονή παρασκεύαζαν τα φωτοκόλλυβα με βρασμένο σιτάρι και όσπρια. Απ' αυτά τα κόλλυβα έτρωγαν όλοι, ακόμη και τα ζώα του σπιτιού για καλή υγεία και καλή τύχη. Ο λαός λέει:
«**Φέρε τα φωτοκόλλυβα να φάνε τα παιδιά, ν' αγιαστεί το σώμα τους για μια καλή υγεία.**»

Κάλαντα των Θεοφανίων

Πανελλαδικά

Σήμερα είν' τα Φώτα κι ο φωτισμός κι η χαρά μεγάλη κι ο αγιασμός. Κάτω στον Ιορδάνη τον ποταμό κάθεται η κυρά μας η Παναγιά. Όργανο βαστάει κερύ κρατεί και τον Άη Γιάννη παρακαλεί: -Άη Γιάννη αφέντη και Βαπτιστή βάφτισε και μένα Θεού παιδί. -Αύριο θ' ανέβω στον ουρανό να μαζέψω ρόδα και λίβανο. Να χαρούν οι κάμποι και τα νερά, να χαρεί κι ο αφέντης με την κυρά. Καλή μέρα, καλή μέρα, καλή σου μέρα αφέντη με την κυρά.

Παραλλαγή (πανελλαδικά)

Σήμερα τα Φώτα και οι φωτισμοί, εορτή μεγάλη κι αγιασμοί. Κάτω στον Ιορδάνη τον ποταμό κάθεται η κυρά μας η Δέσποινα με τα θυμιατούρια στα δάχτυλα και τον Άη Γιάννη παρακαλεί: -Άγιε Ιωάννη μου και Βαπτιστή βάφτισε το γιο μου το μονογενή. -Πώς θε να βαπτίσω Θεού παιδί; Αύριο θ' ανέβω στους ουραμούς να καταπατήσω τα είδωλα, να καταθυμιάσω τους ουραμούς, και θε να κατέβω στον ποταμό δια να βαφτίσω τον Χριστό. Ουρανός εσκίστη, Ιησούς Χριστός εβαπτίστη.

Παραλλαγή (πανελλαδικά)

Σήμερα είναι τα Φώτα και οι Φωτεινές και χαρές μεγάλες τ' αφέντη μας. Κάτω στον Ιορδάνη τον ποταμό, κάθεται η κυρά μας η Παναγιά. Κάθεται η κυρά μας η Παναγιά, με τα θυμιατήρια στα δάχτυλα. Με τα θυμιατήρια στα δάχτυλα, σπαργανίζει Θεού παιδί. Τον αφέντη Άη Γιάννη παρακαλεί, για να ρίξει δρόσο στη γη. Για να ρίξει δρόσο στη γη, ν' αγιαστούνε οι βρύσες και τα νερά. Ν' αγιαστούνε οι βρύσες και τα νερά, ν' αγιαστεί κι ο αφέντης με τη κυρά. Καλή μέρα, καλησπέρα, καλή σου μέρα αφέντη.

Ήπειρος

Ήρθαν τα Φώτα καρκαλιέτ' η κότα, πίσω από την πόρτα τση φωνάζει ο πέτος. Δεν απηλογιέται, τση ρίχνει ένα λιθάρι, την παίρνει στο ποδάρι. Λε λε το πόδι μου και το καλαπόδι μου, δώσε μου τσι σέλες μου και τα σελιβάδια μου ν' ανεβώ στην καρυδιά, να φωνάξω κούι κούι και κανένας δεν ακούει. Παίρνω το κλειδί κι ανοίγω, βρίσκω λύκο που χορεύει κι αλεπού που μαγειρεύει.

Κύπρος

Παρακαλώ σας δώστε μου θέλημαν ν' αρκινήσω, να πω τα Φωτοκάλαντα να σας τα ιστορήσω. Τζι αν έσιετε ευχαρίστηση τζιαι θέλ' η όρεξή σας τα Φωτοκάλαντα να πω στη πόρτα τη δική σας. Μυνημάτα χαρούμενα ήρταμε να σας πούμε, πως ο Χριστός βαφτίζεται τζιαι να σας ευχηθούμε. Πως εν τα Θεοφάνεια ανθρώπου σωτηρίαν, που καθαρίζουν τες ψυσιές από την αμαρτίαν. Σήμερον ήρτεν ο Χριστός στο άγιο ποτάμι τζιαι ζήτησε να βαφτιστεί από τον Ιωάννην. Θαύμα μεγάλον έγινεν απού δεν έσειε ταίριν, ανοίξασιν οι ουρανοί τζι εξέβην περιστέρην. Ήτουν το Πνεύμαν τ' Άγιον για να το μαρτυρήσει πως εβαφτίστην ο Χριστός π' ανατολήν ως δύσην. Δοξάζουμεν σε βασιλιά με τα θαυμάσιά σου τζιαι προσκυνούμεν Κύριε τα Θεοφάνειά σου. Ακούστε το Βαγγέλιο που του Χριστού το στόμαν, όποιος εν εβαφτίστηκεν χάννει ψυσιήν τζιαι σώμαν. Εις τούντο τ' αρκοντόσπιτον που δείξαν προθυμίαν, π' ακούσασιν τα κάλαντα με τόσην ευθυμίαν, δώς τους Θεγέ μου τζιαι Χριστέ τζι αφέντρα Παναγιά, χρόνια πολλά τζιαι πλούσια να ζιουν με την υγείαν. Τζιαι του τζαιρού με το καλό να 'ρτούμεν να σας βρούμεν, χαρούμενους, καλόκαρδους τα Φώτα να σας πούμεν.

Μικρά Ασία

Σήμερα είν' τα φώτα και οι φωτισμοί και χαρές μεγάλες κι αγιασμοί. Κάτω στον Ιορδάνη τον ποταμό κάθεται η κυρά μας η Παναγιά. Καλημέρα, καλησπέρα, καλή σου μέρα αφέντη με την κυρά. Μαρμαροκολώνα πελεκητή και τον Άη-Γιάννη παρακαλεί: -Άη Γιάννη αφέντη και βαπτιστή βάφτισε και μένα Θεού παιδί. Καλημέρα, καλησπέρα, καλή σου μέρα αφέντη με την κυρά. Δύναμαι και θέλω και προσκυνώ και τον Κύριο μου παρακαλώ για να ρίξει δροσιά, δροσιά στη γη να δροστούν οι βρύσες και τα βουνά. Να δροστούν οι βρύσες και τα βουνά, να δροστεί κι ο αφέντης με την κυρά. Καλημέρα, καλησπέρα, καλή σου μέρα αφέντη με την κυρά.

Μαγνησία, Πουρί Πηλίου

Αύριο 'ναι τα Θεοφάνεια, γιορτάζουν εκκλησίες και προσκαλούν τους άρχοντες, γέροντες και παιδίες, να λάβουν όλοι το λοιπόν με συνδρομή και τάξη τα φοβερά μυστήρια που 'ρθαν να μας διδάξουν. Κι ο επουράνιος Θεός έστειλε τον Υιόν Του να λευτερώσει τον Αδάμ, το πλάσμα το δικό Του. Κι εδώ που τραγουδήσαμε πέτρα να μη ραγίσει κι ο νοικοκύρης του σπιτιού χρόνια πολλά να ζήσει. Να ζήσει χρόνια εκατό, να τα διαπεράσει και από τα εκατό κι εμπρός ν' ασπρίσει να γεράσει. Ν' ασπρίσει σαν τον Όλυμπο, σαν τ' άσπρο περιστέρι. Κι από χρόνου.

Απολυτίκιο, Ύχος α΄, του Θεοφάνους

Εν Ιορδάνη βαπτιζομένου Σου Κύριε, η της τριάδος εμφανερώθη προσκύνησις του γαρ Γεννήτορος η φωνή προσεμαρτύρει Σοι, αγαπητόν Σε Υιόν ονομάζουσα και το Πνεύμα εν είδει περιστεράς, εβεβαίου του λόγου το ασφαλές. Ο επιφανής Χριστέ ο Θεός και τον κόσμο φωτίσας δόξα Σοι.

Ιδιόμελο, Ύχος πλ. δ΄, του Πατριάρχη Ιεροσολύμων Σωφρονίου

Σήμερον των υδάτων, αγιάζεται η φύσις και ρήγνυται ο Ιορδάνης, και των ιδίων ναμάτων επέχει το ρεύμα, Δεσπότην ορών ρυπτόμενον.

Ιδιόμελο, Ύχος δ΄, του Κοσμά του Μοναχού

Έτρεμεν η χειρ του Βαπτιστού, ότε της αγράντου κορυφής ήψατο, εστράφη Ιορδάνης ποταμός εις τα οπίσω, μην τολμών λειτουργήσαι σοι. Ο γαρ αιδεσθείς Ιησούν τον του Ναυή, πώς τον Ποιητήν αυτού, δειλιάσαι ουκ είχαν; Αλλά πάσαν επλήρωσας οικονομίαν, Σωτήρ ημών, ίνα σώσης τον κόσμον, τη Επιφανεία σου, μόνε φιλόανθρωπε.

Ύχος πλ. β΄, του Θεοφάνους

Τον εκ Παρθένου Ήλιον, βλέπων ο εκ στείρας Λύχνος φαεινός, εν Ιορδάνη αιτούμενον Βάπτισμα, εν δειλία και χαρά, εβόα προς Αυτόν, Συ με αγίασον Δέσποτα, τη θεία Επιφανεία Σου.

Ύχος πλ. β΄

Η γη και τα επίγεια, σκιρτήσατε αγάλλεσθε. Ο χειμάρρους, της τρυφής εν ποταμώ, βαπτίζεται την χύσιν, ξηραίνων της κακίας, και αναβλύζει θείαν άφεσιν.

Απόσπασμα από το ποίημα του Σωφρονίου, Πατριάρχου Ιεροσολύμων

...Σήμερον ο άδυτος Ήλιος ανέτειλε, και ο κόσμος τω φωτί Κυρίου καταυγάζεται.

Σήμερον η Σελήνη λαμπραίς ταις ακτίσι τω κόσμω συνεκλαμπρύνεται.

Σήμερον οι φωτοειδείς αστέρες τη φαιδρότητι της λάμψεως την οικουμένην καλλωπίζουσι.

Σήμερον αι νεφέλαι υετόν δικαιοσύνης τη ανθρωπότητα ουρανόθεν δροσιζουσι.....

Σήμερον λαμπαδοφεγγεί πάσα η κτίσις άνωθεν.....

Σήμερον ο Ιορδάνης εστράφη εις τα οπίσω, θεασάμενος το πυρ της Θεότητος, σωματικώς κατερχόμενον, και εισερχόμενον επ' αυτόν.

Ο Ιορδάνης εστράφη εις τα οπίσω, θεωρών το Πνεύμα το Άγιον, εν είδει περιστεράς κατερχόμενον, και περιίπτάμενον σοι.

Ο Ιορδάνης εστράφη εις τα οπίσω, ορών τον Αόρατον οραθέντα, τον Κτίστην σαρκωθέντα, τον Δεσπότην εν δούλου μορφή.

Ο Ιορδάνης εστράφη εις τα οπίσω, και τα όρη εσκίρτησαν, Θεόν εν σαρκί καθορώντα, και νεφέλαι φωνήν έδωκαν, θαυμάζουσαι τον παραγενόμενον, φως εκ φωτός Θεόν αληθινόν.....

Κοντάκιο, Ύχος δ΄

Επεφάνης σήμεραν τη οικουμένη, και το φως σου Κύριε, εσημειώθη εφ' ημάς, εν επιγνώσει υμνούντας σε. Ήλθες εφάνης το Φως το απρόσιτον.

Έθιμα του Δωδεκαήμερου απ' όλο τον κόσμο

Τα Χριστούγεννα έχουν επικρατήσει και γιορτάζονται σχεδόν σε όλον τον κόσμο. Η κάθε χώρα έχει τις δικές της παραδόσεις, ήθη και έθιμα, που απορρέουν από τη μυθολογία, την ιστορία ή τη θρησκεία της.

Ολλανδία

Το παραδοσιακό γλυκό των Χριστουγέννων είναι ένα στρογγυλό γλυκό σε μέγεθος μπουκιάς με γέμιση από σταφίδες. Πολλά τέτοια γλυκάκια τηγανίζονται και πασπαλίζονται με ζάχαρη άχνη. Ο Άγ. Νικόλαος φτάνει στην Ολλανδία με ατμόπλοιο από την Ισπανία. Μόλις φτάσει κάνει παρέλαση για να χαιρετήσει όλα τα παιδιά. Σαν βοηθό έχει ένα μικρό παιδάκι τον Μαύρο Πητ. Υπάρχουν πολλοί μύθοι για την προέλευση του βοηθού, αυτός όμως που έχει επικρατήσει είναι ότι ήταν ένα φτωχό παιδί που δούλευε σαν καθαριστής στις καμινάδες και ο Άγ. Νικόλαος το πήρε μαζί του για να το μεγαλώσει. Σήμερα γίνονται πολλές εκστρατείες για την κατάργηση του Μαύρου Πητ, με την αιτιολογία ότι διαιωνίζει ρατσιστικά στερεότυπα.

Φινλανδία

Η παραμονή των Χριστουγέννων είναι η σημαντικότερη μέρα της περιόδου. Οι εορτασμοί αρχίζουν το μεσημέρι, γιατί σύμφωνα με μια μεσαιωνική παράδοση η ειρήνη των Χριστουγέννων ξεπροβάλλει στην πόλη Τούρκου. Η μέρα είναι αφιερωμένη στη μνήμη των νεκρών και όλοι επισκέπτονται το κοιμητήριο κρατώντας ένα κερί. Μια παλιά παράδοση λέει ότι εκτός από τον Γιολοπούκι, τον Πατέρα των Χριστουγέννων, τα δώρα φέρνει και ο Τόμτε, ένα μικρό τερατάκι που παρακολουθεί τα αγροκτήματα και τα προστατεύει. Σήμερα, όμως, ο Άγ. Νικόλαος είναι εκείνος που επισκέπτεται τα σπίτια με μια νεράιδα που τον βοηθά. Οι Φινλανδοί κάνουν γενική καθαριότητα πριν από τα Χριστούγεννα και προετοιμάζουν ιδιαίτερα εδέσματα για τη γιορτινή περίοδο. Δένουν ένα δεμάτι από ξηρούς καρπούς και δημητριακά σ' ένα δέντρο στον κήπο για να τρέφονται τα πουλιά. Στο δέντρο εκτός από διάφορα στολίδια βάζουν φρούτα και καραμέλες. Πριν την ανατολή του ήλιου οι άνθρωποι συνηθίζουν να κάνουν ατμόλουτρο προς τιμήν των πνευμάτων των νεκρών, που επιστρέφουν στη γη και κάνουν ατμόλουτρο. Το παραδοσιακό φαγητό του χριστουγεννιάτικου δείπνου είναι το χοιρινό ή το ψητό γουρουνόπουλο και εναλλακτικά η γαλοπούλα. Παραδοσιακά πιάτα είναι επίσης ο βραστός σολομός που σερβίρεται με ρέγγα, το τουρσί και τα λαχανικά. Για επιδόρπια έχουν φρουτόσουπες, κουάκερ ρυζιού με κανέλα, μαρμελάδες από δαμάσκηνα. Τα δώρα ανταλλάσσονται συνήθως μετά το δείπνο της Παραμονής των Χριστουγέννων.

Δανία

Πριν από τα Χριστούγεννα φτιάχνονται πολλά χειροποίητα στολίδια για τη διακόσμηση των σπιτιών. Οι περισσότερες οικογένειες φτιάχνουν μόνες τους ένα στεφάνι με αλεξανδρινά και 4 κεριά που συμβολίζουν τις 4 Κυριακές μέχρι τα Χριστούγεννα. Το εορταστικό δείπνο σερβίρεται τα μεσάνυχτα της παραμονής των Χριστουγέννων. Πρώτο πιάτο είναι η πουτίγκα ρυζιού που έχει μέσα ένα μόνο αμύγδαλο. Όποιος το βρει θεωρείται ο τυχερός της χρονιάς. Τα παιδιά περιμένουν τον Πατέρα των Χριστουγέννων, που έρχεται πάνω στον τάρανδό του γεμάτος δώρα και με συνοδεία τα ξωτικά, που για να τα καλοπιάσουν αφήνουν πιατάκια με πουτίγκα ή γάλα κάτω από το δέντρο. Η περίοδος των Χριστουγέννων συνοδεύεται επίσης από τα καλικαντζαράκια.

Αγγλία

Τα δώρα τα φέρνει ο Πατέρας των Χριστουγέννων που παλιά δεν φορούσε κόκκινη στολή, αλλά πράσινη και δεν έφερνε δώρα. Απλά πήγαινε στα σπίτια και πανηγύριζε με τις οικογένειες. Με κόκκινη στολή και άσπρη γενειάδα άρχισε να εμφανίζεται στα τέλη της Βικτωριανής εποχής. Παλιά, την ημέρα των Χριστουγέννων οι υπηρέτες έπαιρναν τον ρόλο του κυρίου τους φορώντας τα ρούχα του και αντίστροφα. Το Χριστουγεννιάτικο τραπέζι έχει βασικό πιάτο τη γεμιστή γαλοπούλα με ψητές πατάτες και λαχανικά, κρεατόπιτες, κάστανα, βραστό καλαμπόκι και σάλτσα από βατόμουρα. Τα παραδοσιακά γλυκά είναι πουτίγκες που παρασκευάζονται με κονιάκ και σταφίδες και ταρτάκια με γέμιση από φρούτα, σταφίδες και ζάχαρη. Φτιάχνουν επίσης ένα γλυκό που το ετοιμάζουν από τον Νοέμβριο. Οι αγρότες διασκεδάζουν σε κήπους με μηλιές την παραμονή των Χριστουγέννων. Σχηματίζουν παρέες γύρω από τα παλαιότερα δέντρα και πίνοντας μύρα τραγουδούν τα κάλαντα. Κουνούν δε τα κλαδιά των δέντρων για να διώξουν τα κακά πνεύματα. Τελειώνοντας αφήνουν γλυκά για να καλοπιάσουν τα πνεύματα και να εξασφαλίσουν καλή σοδειά.

Βέλγιο

Το Βέλγιο μπαίνει στο πνεύμα των Χριστουγέννων από τη γιορτή του Αγ. Νικολάου. Τα παιδιά κρεμούν τις κάλτσες των δώρων στο τζάκι και αφήνουν σανό και ζάχαρη για το άλογο του Σάντα Κλάους. Στο Βέλγιο τα Χριστούγεννα εορτάζονται και με πολλές παραστάσεις για τη Γέννηση. Γίνονται λιτανείες και υπαίθριες αγορές. Τα παραδοσιακά τους γλυκά είναι μπισκότα με μπαχαρικά με τα οποία στολίζουν και το χριστουγεννιάτικο δέντρο. Την παραμονή των Χριστουγέννων τρώνε άφθονες κροκέτες πατάτας.

Λουξεμβούργο

Ο Άγ. Νικόλαος σύμφωνα με την παράδοση κατεβαίνει από τον ουρανό τη νύχτα της 5^{ης} Δεκεμβρίου (η γιορτή του είναι στις 6 Δεκεμβρίου). Γι' αυτό τα παιδιά βάζουν τα παπούτσια τους στην πόρτα του υπνοδωματίου τους ή στο περβάζι για να βάλει τα δώρα του, ενώ στην κουζίνα αφήνουν ένα πιάτο για να το γεμίσει με γλυκά. Την παραμονή των Χριστουγέννων τα δώρα τα φέρνει το Θείο Βρέφος. Το παραδοσιακό τους τραπέζι περιλαμβάνει μαύρη πουτίγκα, λαγό, ελάφι, ή γαλοπούλα, κέικ με φρούτα και ρούμι, κέικ-παγωτό καλυμμένο με μαύρη σοκολάτα και ζεστό κρασί με μπαχαρικά.

Γερμανία

Οι εορτασμοί ξεκινούν στις 6 Δεκεμβρίου, γιορτή του Αγ. Νικολάου. Εκείνη την ημέρα ο Άγ. Νικόλαος περνά από τα σπίτια κρατώντας το βιβλίο των αμαρτιών, όπου έχει καταγράψει όλες τις κακές πράξεις των παιδιών. Αν τα παιδιά ήταν φρόνιμα κατά τη διάρκεια της χρονιάς αφήνει γλυκά στα παπούτσια τους ή στις κάλτσες που έχουν κρεμασμένες σε κάποιο σημείο του σπιτιού, ενώ αν δεν ήταν αφήνει κλαράκια. Τα παιδιά μαζί με το γράμμα για τον Άγιο αφήνουν κι ένα πιατάκι με ζάχαρη για να πάρει δύναμη. Ένα σημαντικό έθιμο είναι το χριστουγεννιάτικο ημερολόγιο που έχει 24 παραθυράκια αριθμημένα από το 1 έως το 24. Κάθε μέρα τα παιδιά ανοίγουν ένα παραθυράκι και βρίσκουν μέσα μια έκπληξη όπως ένα σοκολατάκι, ένα γράμμα, ένα παιχνίδι ή τίποτα αν ήταν άτακτα. Αυτές τις μέρες φιλοξενούν όποιον περάσει από το σπίτι. Στις πόρτες των σπιτιών κρεμούν ένα στεφάνι από κλαδιά πεύκου και 4 κεριά. Το παραδοσιακό τους τραπέζι είναι ψητή χήνα, χοιρινό, λευκό λουκάνικο, μακαρονοσαλάτα, αλλά και διάφορα άλλα τοπικά πιάτα ανάλογα με την περιοχή, όπως το παραδοσιακό, γλυκό ψωμί με ξηρούς καρπούς και φρούτα, το γλυκό με πιπερόριζα, μέλι, κανέλα, γλυκάνισο, γαρύφαλλο, σταφίδες, μοσχοκάρυδο, ζυμωμένο σε πολλά σχήματα και με επικάλυψη σοκολάτας, επίσης ένα βαρύ και ζουμερό κέικ με φρούτα. Πίνουν ζεστό, αρωματικό κρασί.

Γαλλία

Τα Χριστούγεννα αποτελούν την εορταστική κορύφωση του έτους. Την παραμονή συγκεντρώνεται όλη η οικογένεια για το δείπνο. Τα δώρα στα παιδιά τα φέρνει ο Πατέρας των Χριστουγέννων. Το χριστουγεννιάτικο τραπέζι περιλαμβάνει ψητή γαλοπούλα με κάστανα, χήνα, στρείδια, αστακό, ελάφι και πολλά τυριά. Το γλυκό της ημέρας είναι ένα σοκολατένιο κέικ που ονομάζεται κέικ του Πατέρα των Χριστουγέννων και φτιάχνεται με γέμιση από κρέμα κάστανου, πασπαλισμένο με αλεσμένα αμύγδαλα ανακατεμένα με ζάχαρη. Μοιάζει με κούτσουρο που καίγεται στο τζάκι.

Ιταλία

Στην Ιταλία πιο αγαπητή κι από τον Σάντα Κλάους είναι η Μπεφάνα, μια ηλικιωμένη, χαρωπή γυναίκα που περιμένουν τα παιδιά να περάσει για να τους χαρίσει γλυκά και παιχνίδια. Σύμφωνα με έναν θρύλο η Μπεφάνα βρέθηκε στον δρόμο των μάγων όταν έψαχναν το σπήλαιο της Βηθλεέμ. Οι μάγοι της ζήτησαν βοήθεια και εκείνη τους φιλοξένησε και τους φρόντισε. Την επομένη οι μάγοι της πρότειναν να τους συνοδεύσει στην αποστολή τους αλλά εκείνη αρνήθηκε, λέγοντας ότι είναι πολύ απασχολημένη. Όμως μετά από μερικές μέρες η Μπεφάνα άλλαξε γνώμη και προσπάθησε να τους βρει για να πάει στη Βηθλεέμ, χωρίς όμως να τα καταφέρει. Η παράδοση λέει ότι από τότε περιπλανιέται κάθε χρόνο τις ημέρες των Χριστουγέννων ψάχνοντας για τον Χριστό. Όποιο παιδί συναντήσει στον δρόμο της του δίνει δώρα και γλυκά.

Την παραμονή των Χριστουγέννων το δείπνο ποικίλει ανάλογα με την περιοχή και περιλαμβάνει χέλι με φύλλα δάφνης, (μαγειρευτό, ψητό ή τηγανητό), tortellini, κόκορα της κατσαρόλας ή ψητό. Στη Ν. Ιταλία κύριο πιάτο είναι τα θαλασσινά, βρασμένα ή ψητά. Τα Χριστούγεννα το γεύμα περιλαμβάνει τηγανητό μπακαλιάρο, φρέσκες σαλάτες, βραστό κουνουπίδι και μπρόκολο, παστά θαλασσινά, χορτόπιτα, κρέας σε μορφή σούπας. Χαρακτηριστικό γλυκό είναι το Πανετόνε, κέικ με σταφίδες και κομματάκια φρούτων.

Αυστρία

Η περίοδος των εορτών ξεκινά την τελευταία Κυριακή του Νοεμβρίου. Τις ημέρες αυτές φτιάχνονται στεφάνια στα οποία τοποθετούνται κεριά. Κάθε Κυριακή ανάβουν και ένα, έως τις 24 Δεκεμβρίου. Τα δώρα στα παιδιά μοιράζει, στις 6 Δεκεμβρίου, ο Άγιος Νικόλαος με τον βοηθό του τον Κράμπους. Τα παιδιά ντύνονται σαν τους 3 Μάγους και γυρίζουν τα σπίτια τραγουδώντας τα κάλαντα. Τα χρήματα που συγκεντρώνουν τα προσφέρουν συνήθως για φιλανθρωπικούς σκοπούς. Το χριστουγεννιάτικο τραγούδι «Άγια Νύκτα», σύνθεση των Αυστριακών Φραντς Ξάβερ Γκρούμπερ και Γιόζεφ Μορ (18^{ος} αι. μ.Χ.), ακούγεται παντού. Τραγουδήθηκε για πρώτη φορά το 1818 μ.Χ. στην εκκλησία ενός μικρού χωριού της Αυστρίας. Το παραδοσιακό φαγητό της ημέρας είναι κυπρίνος ψητός με σάλτσα μπίρας και ψωμί με τζίντζερ. Για επιδόρπιο έχουν γλυκές κρέπες τυριού με γέμιση κρέμας και σος από καραμέλα και βερίκοκα. Η εορταστική περίοδος τελειώνει στις 6 Ιανουαρίου.

Ισπανία

Τα Χριστούγεννα, η Πρωτοχρονιά και τα Φώτα είναι οι πιο σημαντικές γιορτές του χρόνου. Την παραμονή των Χριστουγέννων μαζεύεται όλη η οικογένεια για το δείπνο. Ο διάσημος πετεινός Μίσα είναι εκείνος, που σύμφωνα με την παράδοση, ανακοίνωσε πρώτος το χαρμόσυνο μήνυμα της Γέννησης. Τα Χριστούγεννα ο Άγ. Νικόλαος φέρνει ένα συμβολικό δώρο στα παιδιά. Στις 5 Ιανουαρίου, στη διάρκεια μιας μεγάλης παρέλασης, άνθρωποι ντυμένοι όπως οι 3 Μάγοι χαρίζουν γλυκά στα παιδιά. Στις 6 του Ιανουαρίου φέρνουν τα δώρα οι 3 Μάγοι, οι οποίοι τα αφήνουν μέσα στα παπούτσια τους, που είναι γεμάτα σανό και καρότα για τ' άλογά τους. Ο Βαλτάσαρ είναι ο αγαπημένος μάγος των παιδιών που κάθεται σ' ένα γαϊδούρι. Πιστεύουν ότι αυτός τους αφήνει τα δώρα. Το παραδοσιακό γλυκό είναι φτιαγμένο με αλεσμένα αμύγδαλα ανακατεμένα με ζάχαρη, ροδόνηρο, μέλι και καρύδια παρόμοιο με τη χαλβαδόπιτα των Κυκλάδων.

Πορτογαλία

Θρησκευτική ευλάβεια χαρακτηρίζει τις γιορτές των Χριστουγέννων. Την παραμονή των Χριστουγέννων βάζουν παραπάνω πιάτα στο τραπέζι ή αφήνουν ψίχουλα στο τζάκι ή σε κάποιο άλλο σημείο του σπιτιού για τις ψυχές των νεκρών. Το δείπνο της παραμονής περιλαμβάνει σαν βασικό πιάτο βραστό μπακαλιάρο με πατάτες, που συνοδεύεται με μπουκιές από ψωμί βουτηγμένες σε αβγό, κρασί και ζάχαρη και τηγανισμένες σε λάδι. Το μεσημέρι της ημέρας των Χριστουγέννων έχουν σαν κύριο πιάτο γαλοπούλα. Το Χριστουγεννιάτικο γλυκό είναι κέικ με κρασί, που έχει μέσα το τυχερό φασόλι. Άλλα παραδοσιακά γλυκά είναι εκείνα που γίνονται με ζύμη που περιέχει αλκοόλ και οι τηγανίτες από γλυκιά κολοκύθα. Οι Πορτογάλοι δεν συνηθίζουν να διακοσμούν τα σπίτια τους, οι κεντρικοί δρόμοι όμως της Λισαβόνας είναι στολισμένοι. Σε πολλά μέρη της υπαίθρου συγκεντρώνουν στην εκκλησία το καλύτερο κομμάτι της σοδειάς και το μοιράζονται μεταξύ τους.

Ρουμανία

Την παραμονή των Χριστουγέννων, μικροί και μεγάλοι κρατώντας ένα αστέρι στολισμένο με κορδέλες, καμπανούλες και αγγελάκια γυρίζουν στα σπίτια ψάλλοντας τα κάλαντα. Οι σπιτονοικοκύρηδες τους δίνουν ξηρούς καρπούς, φρούτα, κουλουράκια και άλλα εδέσματα. Την ημέρα των Χριστουγέννων βάζουν το ψωμί κάτω από το τραπέζι για να φέρει καλοτυχία. Το παραδοσιακό τους φαγητό είναι το γουρουνόπουλο. Φτιάχνουν όμως και γεμιστό λάχανο, το οποίο ετοιμάζουν 24 ώρες πριν για να είναι πιο γευστικό.

Βουλγαρία

Την ημέρα που γιορτάζει ο Άγ. Ιγνάτιος, στις 22 Δεκεμβρίου, είναι η αρχή της νέας χρονιάς. Το ποδαρικό είναι σημαντικό να γίνει από άτομο που θα φέρει γούρι. Την ημέρα αυτήν αποφεύγεται ο δανεισμός. Τα Χριστούγεννα γίνεται μια τελετή όπου νέοι μεταμφιεσμένοι ψάλλουν τα κάλαντα. Φτιάχνουν ένα ειδικό ψωμί, όπως η δική μας βασιλόπιτα, στο οποίο βάζουν ένα νόμισμα. Το βράδυ κόβεται από τον σπιτονοικοκύρη σε κομμάτια για την Παναγία, τον Χριστό, το σπίτι και μοιράζεται σε όλη την οικογένεια. Ένα σημαντικό έθιμο είναι το πέταγμα της στάχτης στα χωράφια για να φέρει καρποφορία. Την παραμονή των Χριστουγέννων φτιάχνουν επτά διαφορετικά πιάτα φαγητού όπως ντολμαδάκια, βρασμένα φασόλια και πιπεριές, ψωμί από καλαμποκάλευρο κλπ. Δεν μαζεύουν το τραπέζι και αφήνουν το τζάκι αναμμένο μέχρι να ξημερώσει.

Κροατία

Η εορταστική περίοδος αρχίζει στις 6 Δεκεμβρίου, ημέρα της γιορτής του Αγ. Νικολάου, ο οποίος φέρνει δώρα στα παιδιά που δεν έκαναν αταξίες όλη τη χρονιά. Με λαμπρότητα γιορτάζουν και στις 13 Δεκεμβρίου τη γιορτή της Αγίας Λουκίας. Στο χριστουγεννιάτικο τραπέζι βάζουν ένα δεματάκι σανό με μια κόκκινη κορδέλα και ένα μήλο, που συμβολίζει τη γονιμότητα. Τον σανό, μετά τις γιορτές, τον δίνουν στα ζώα. Στο Χριστουγεννιάτικο δέντρο εκτός από τα κεριά και τα γυάλινα παιχνίδια βάζουν ξηρούς καρπούς και γλυκά.

Σερβία, Μαυροβούνιο

Για τα Χριστούγεννα φτιάχνουν ένα ψωμί στο οποίο βάζουν ένα νόμισμα που φέρνει καλοτυχία. Την παραμονή των Χριστουγέννων καίνε βελανιδιές επειδή πιστεύουν ότι φέρνουν τύχη. Στο χριστουγεννιάτικο τραπέζι σκορπουν άχυρα, γιατί πιστεύουν ότι φέρνουν υγεία.

Τσεχία

Η αγαπημένη γιορτή είναι τα Χριστούγεννα. Στις 4 του Δεκέμβρη κόβονται κλαδιά κερασιάς και διατηρούνται στο νερό. Εάν ανθίσουν μέχρι τα Χριστούγεννα φέρνουν καλοτυχία. Την παραμονή η οικογένεια μαζεύεται για το δείπνο. Τα παραδοσιακά τους φαγητά είναι η ψαρόσουπα, η πατατοσαλάτα και ο τηγανιτός κυπρίνος. Για επιδόρπιο έχουν πουτίγκες και σπιτικά γλυκά όπως το ψημένο ζυμάρι τυλιγμένο σε ρολό και πασπαλισμένο με ζάχαρη και καρύδια. Ένα ασυνήθιστο έθιμο είναι το εξής: Οι ανύπαντρες γυναίκες πετούν στον αέρα ένα παπούτσι τους χωρίς να το κοιτάζουν. Αν πέσει αντίθετα από την πόρτα, η κοπέλα θα παραμείνει ανύπαντρη τον επόμενο χρόνο. Αν όμως προσγειωθεί προς την πόρτα, τότε θα παντρευτεί μέσα στον χρόνο!

Ρωσία

Τα Χριστούγεννα γιορτάζονται στις 7 Ιανουαρίου, σύμφωνα με το Ιουλιανό ημερολόγιο. Παλιά συνήθιζαν την παραμονή να ντύνουν στ' άσπρα μια κοπέλα που παρίστανε την Παναγία. Οι περισσότεροι χριστιανοί είναι ορθόδοξοι. Το δείπνο της παραμονής δεν περιέχει κρέας είναι όμως πολύ γιορτινό. Το πιο σημαντικό έδεσμα είναι ένας ειδικός χυλός που λέγεται Κούτια για τη μνήμη των μαρτύρων και των νεκρών χριστιανών. Φτιάχεται από σιτάρι και άλλα δημητριακά, που συμβολίζουν την ελπίδα και την αθανασία, μέλι και παπαρούνα, για ευτυχία και επιτυχία στην οικογένεια. Το φαγητό αυτό το τρώνε όλοι μαζί από ένα κοινό πιάτο, γιατί θέλουν να συμβολίσουν την οικογενειακή ενότητα. Τα δώρα στα παιδιά τα φέρνει η Μπαμπούσκα.

Η παράδοση λέει ότι η Μπαμπούσκα θα ταξίδευε με τους μάγους μέχρι τη Βηθλεέμ για να προσκυνήσει τον Χριστό αλλά την τελευταία στιγμή άλλαξε γνώμη, γιατί ήθελε να καθαρίσει το σπίτι της. Μετά όμως το μετάνιωσε. Γι' αυτό κάθε χρόνο ξεκινά το ταξίδι της για να βρει τον Χριστό και να του δώσει τα δώρα της. Ποτέ, όμως, δεν τον βρίσκει, γι' αυτό τα μοιράζει στα παιδιά.

Βραζιλία

Οι Βραζιλιάνοι πριν πάνε στη νυχτερινή λειτουργία της παραμονής των Χριστουγέννων, στρώνουν το τραπέζι προκειμένου να δειπνήσει η Αγία Οικογένεια, όσο θα λείπουν. Το χριστουγεννιάτικο τραπέζι περιλαμβάνει γαλοπούλα, ψάρι, σαμπάνια και παγωτά. Την ημέρα των Χριστουγέννων όταν ξυπνήσουν τα παιδιά, ετοιμάζουν πρωινό για τους γονείς τους και ανοίγουν τα δώρα τους, τα οποία φέρνει ο Πατέρας των Χριστουγέννων που ζει στη Γροιλανδία. Άγιος δωρητής δεν υπήρχε σαν παράδοση στη Βραζιλία, στην οποία έφτασε μετά το 1960 με την εμπορευματοποίηση του Αγίου από τις μεγάλες, πολυεθνικές εταιρίες. Ο γιορτές των Χριστουγέννων είναι Καλοκαίρι.

Ιαπωνία

Στην Ιαπωνία λιγότερο από το 1% των κατοίκων είναι χριστιανοί. Τα Χριστούγεννα δεν είναι σημαντική γιορτή, όσο σε άλλες χώρες. Αν τα Χριστούγεννα δεν είναι Σαββατοκύριακο, οι Ιάπωνες πηγαίνουν κανονικά στη δουλειά τους και τα παιδιά στο σχολείο. Παρόλα αυτά τους αρέσει να γιορτάζουν και έτσι έχουν υιοθετήσει πολλές δυτικές παραδόσεις, όπως η ανταλλαγή δώρων, ο στολισμός χριστουγεννιάτικων δέντρων και από αρκετούς στολισμός των σπιτιών με γκι και αειθαλή δέντρα. Την Ημέρα των Χριστουγέννων, όσοι τη γιορτάζουν, τρώνε γαλοπούλα που συνοδεύεται από πλούσιες σαλάτες.

Αιθιοπία

Τα Χριστούγεννα γιορτάζονται στις 7 Ιανουαρίου. Η λειτουργία γίνεται σε αρχαίους ναούς ή σε μοντέρνες εκκλησίες, που χτίζονται έτσι ώστε να σχηματίζονται τρεις ομόκεντροι κύκλοι. Οι πιστοί κάνουν τρεις φορές τον γύρο της Εκκλησίας, ενώ η χορωδία στέκεται στον εξωτερικό κύκλο και ψάλλει. Το χριστουγεννιάτικο γεύμα περιλαμβάνει μια μεγάλη τηγανίτα από προζύμι και στιφάδο από πικάντικο κοτόπουλο. Τη νύχτα της 6^{ης} Ιανουαρίου, όσοι βρίσκονται στην πρωτεύουσα μένουν έξω ψάλλοντας ύμνους. Το πρωί ξεκινά μια πομπή προς τον λόφο της πόλης όπου γίνεται η θεία λειτουργία.

Αμερική

Οι γιορτές των Χριστουγέννων ξεκινούν αμέσως μετά τη γιορτή των Ευχαριστιών. Την ημέρα εκείνη προσφέρεται το δείπνο της «ευγνωμοσύνης». Τα παιδιά κρεμούν τις κάλτσες τους σε διάφορα σημεία του σπιτιού για να τις γεμίσει ο Σάντα Κλάους με δώρα. Κάθε πολιτεία έχει τις δικές της συνήθειες. Στην Καλιφόρνια ο Άγ. Νικόλαος φτάνει κάνοντας σερφ, στο Κολοράντο τοποθετείται ένα τεράστιο φωτεινό αστέρι στο κοντινό βουνό, ενώ στην Αριζόνα γίνεται αναπαράσταση της αναζήτησης πανδοχείου από τον Ιωσήφ και τη Μαρία.

Αναφέραμε μερικά μόνο από τα χριστουγεννιάτικα έθιμα ορισμένων χωρών του κόσμου.

Αν θέλεις ψάξε να βρεις περισσότερες πληροφορίες για τα έθιμα και τις παραδόσεις άλλων χωρών και σύγκρινέ τα με αυτά της χώρας σου.

Μπορείς να προτείνεις στους φίλους σου ν' αναπαραστήσετε κάποια απ' αυτά.

Επίσης, μπορείς να προσπαθήσεις να φτιάξεις ένα γλυκό ή ένα φαγητό μιας ξένης χώρας για να δεις τη διαφορά των υλικών, η οποία εξαρτάται από κάποιους παράγοντες όπως η θερμοκρασία ενός τόπου.

Παράρτημα

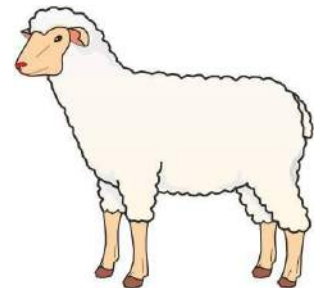

Μπορείς να ενώσεις με μια γραμμή την εικόνα με τη λέξη που αντιστοιχεί σ' αυτήν;

Πρόβατο

Άγγελος

Χιονάνθρωπος

Παναγία

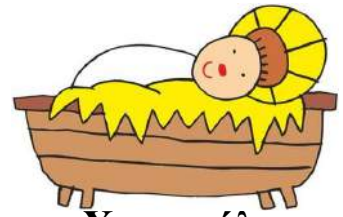

Υποκοριστικά

Μπορείς να ενώσεις το καθένα από τα παρακάτω με το μικρό του;.

Άγγελος

Χριστούλης

Κερί

Δέντράκι

Χριστός

Αγγελάκι

Δέντρο

Κεράκι

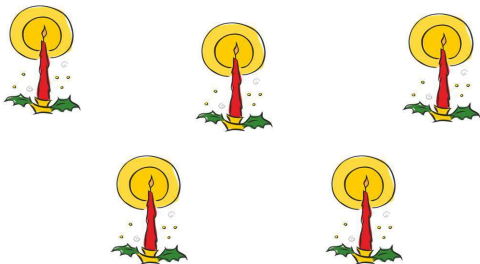
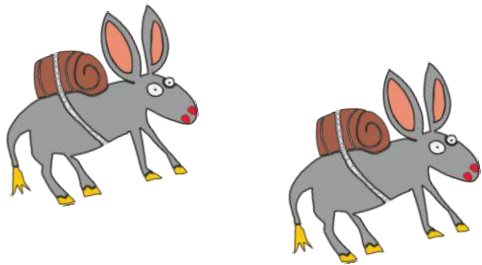

Μόνο δύο απ' αυτά τα αγγελάκια είναι ολόγεια.
Μπορείς να τα βρεις και να τα βάλεις σε κύκλο;

Πρόσθεση

Μπορείς να ζωγραφίσεις στα κουτιά που είναι δεξιά, τόσα πράγματα, όσα είναι στα αριστερά κι ακόμη ένα;

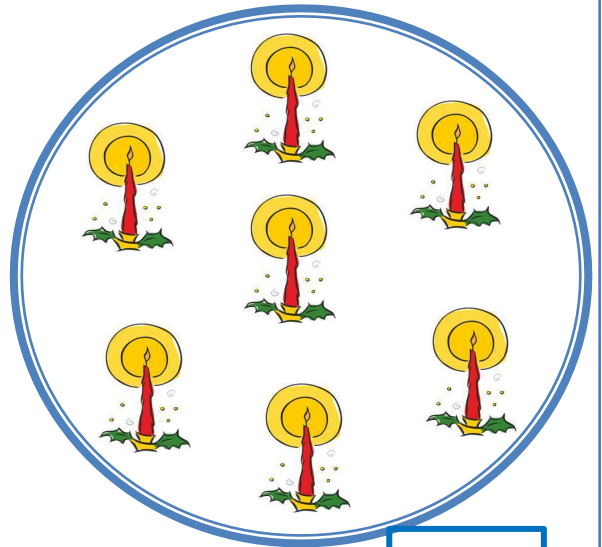

Αφαίρεση

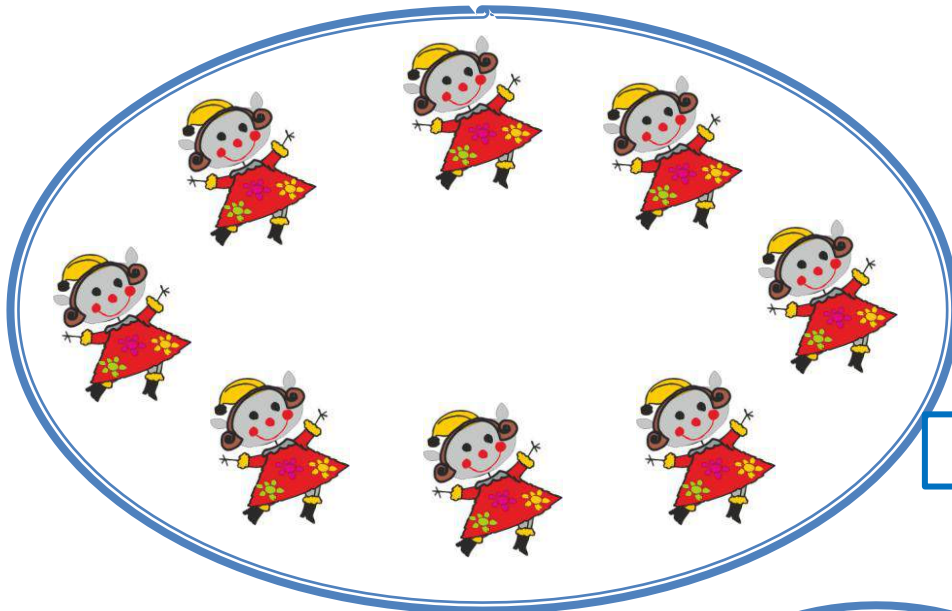
Μπορείς να διαγράψεις όσα πρέπει, για να μείνουν τόσα όσα λέει ο αριθμός, που είναι μέσα στο κουτάκι;

4

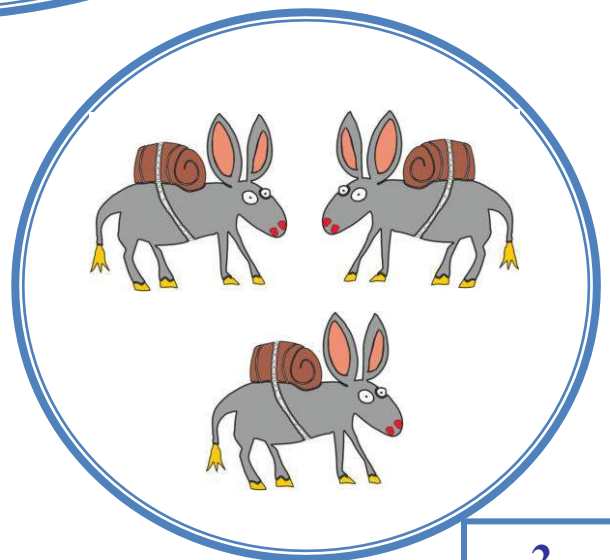
1

5

3

2

Πολλαπλασιασμός
Πόσους κορμούς έχει το ένα έλατο και πόσους τα δυο;
Μπορείς να γράψεις τον σωστό αριθμό μέσα στο συννεφάκι;

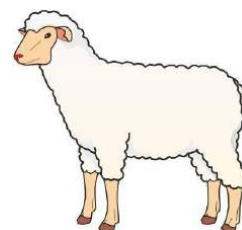

Διάρηση

Μπορείς να μοιράσεις δίκαια τα έλατα στους χιονανθρώπους και στη συνέχεια να γράψεις στο συννεφάκι πόσα πήρε ο καθένας;

Αντιστοίχιση
Ένωσε το χριστόψωμο με όσα πράγματα του ταιριάζουν

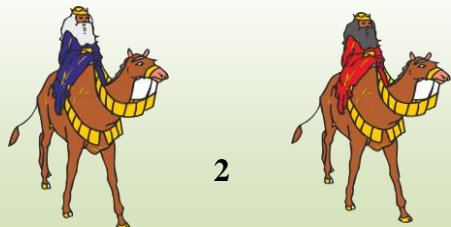

Ωρα για παιχνίδι

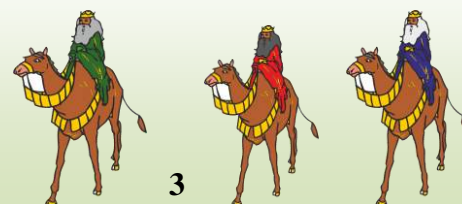
1. Σύμφωνα με τη χριστιανική παράδοση πόσοι ήταν οι μάγοι;
Μπορείς να κυκλώσεις τη σωστή απάντηση;

Μάγοι

ή

Μάγοι

2. Πώς πήγαν οι μάγοι στη Βηθλεέμ; Με άλογα ή με καμήλες;
Μπορείς να κυκλώσεις τη σωστή απάντηση;

Καμήλα

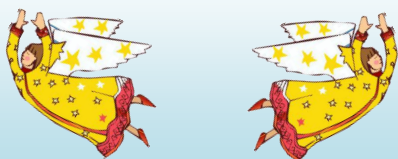
ή

Άλογο

3. Ποιοι έψελναν πάνω από το σπήλαιο όπου γεννήθηκε ο Χριστός;
Μπορείς να κυκλώσεις τη σωστή απάντηση;

Άγγελοι

ή

Βοσκοί

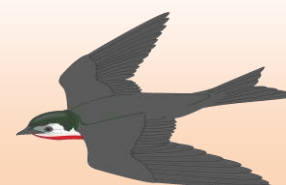
4. Ποιο πουλί εμφανίστηκε όταν βαπτίστηκε ο Χριστός;
Μπορείς να κυκλώσεις τη σωστή απάντηση;

Περιστέρι

ή

Χελιδόνι

Μπορείς να κυκλώσεις το ψηλότερο;

Μπορείς να κυκλώσεις το χαμηλότερο;

Βιβλιογραφία

- Αριστοφάνης, Ιππείς, Εκκλησιάζουσες
Βαρβούνης Γ. Μ., «Μελετήματα Ελληνικής Λαογραφίας», Εκδ. Σπανίδης, 2007
Βελλοῦδιος Θ. «Αερικά, Ξωτικά και Καλικάντζαροι», Εκδ. Τσιβεριώτης
Βιβλίο των Αριθμών, κεφ. 24^ο στ. 17-19
Βρετάκος Φ., «Οι δώδεκα μήνες του έτους και αι κυριώτεροι εορταί των», Αθήνα, 1980
Γένεση
Δανιήλ Προφήτης, «Προφητείες», κεφάλαιο 9 στ. 24
Εκδοτική Αθηνών, «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους»
Ευαγγέλιο Ευαγγελιστή Ματθαίου (κεφ. 2, 1-10), Λουκά (κεφ. 2, 1-8), απόκρυφο Ευαγγέλιο Ιακώβου
Η Καθημερινή, Επτά ημέρες, «Δεκέμβριος», Αθήνα 2001 - «Ιανουάριος», Αθήνα 2000 - «Οι Δώδεκα Μήνες-Χειμώνας», Αθήνα 2002
Θεοδοσίου Σ.-Δανέζης Μ.: «Στα ίχνη του ΙΧΘΥΣ», 2000, - «Ο κύκλος του χρόνου-Αστρονομία και μυστηριακές Λατρείες», 2004 - «Η οδύσσεια των ημερολογίων», 1995 - «Μετρώντας τον Άχρονο χρόνο. Ο χρόνος στην Αστρονομία», Εκδ. Δίαυλος, 1994
Ιωσήφ Δέσποινα, «Σμύρνα, χρυσός και λίβανος», Καθημερινή, Επτά Ημέρες, Αθήνα 2006
Καλοκύρης Κων/νος Δ., «Από τον κύκλο των μεγάλων εορτών», Εκδ. University Studio Press, 2005
Κανάκης Γ., «Η οργάνωση της διδασκαλίας-μάθησης με ομάδες εργασίας», Εκδ. Τυπωθήτω 2001
Κάρπεντερ Έντουαρντ, «Παγανισμός και χριστιανική θρησκεία», Εκδ. Περίπλους, Αθήνα 2002
Κέντρο Έρευνας της Ελληνικής Λαογραφίας, «Ζητήματα Ελληνικής Λαογραφίας», Αθήνα, 1975
Κιλίφης Κ. Τιμόθεος, «Ηθη, έθιμα και... άλλα»
Κυριακίδου-Νέστορος Άλκης, «Οι Δώδεκα μήνες, Τα λαογραφικά», Εκδ. Μάλλιαρη-Παιδεία, Θεσ/νίκη 1982
Κόντογλου Φώτης, «Το Βλογημένο Μαντρί»
Κουκουλές Φαίδων, «Βυζαντινών βίος και πολιτισμός», Εκδ. Παπαζήσης. Αθήνα, 1955
Λεκατσάς Παναγής, «Η Καταγωγή Των Θεσμών, Των Εθίμων, Και Των Δοξασιών», Αθήνα, 1951
Λέτσας Ν. Αλέξανδρος, «Μυθολογία Της Γεωργίας», Θεσσαλονίκη, 1957
Λουκάτος Δ. Σ., «Χριστουγεννιάτικα και των γιορτών», «Συμπληρωματικά του Χειμώνα και της Άνοιξης», Εκδ. Φιλιππότη, Αθήνα 1997, 1985
Ματσαγγούρας Η., «Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και μάθηση», Εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα, 2000
Μασσιάλας Βύρων, «Το σχολείο εργαστήριο ζωής», Εκδ. Γρηγόρη, 1984
Μέγα Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας
Μέγας Α. Γ., «Ελληνικές Γιορτές και Έθιμα της Λαϊκής Λατρείας», Εκδ. Εστία, 2004
Μερακλής Μ., «Ελληνική Λαογραφία», Εκδ. Οδυσσέας, 2004
Μεσαντιέ Ζεράλ, «Ο άνθρωπος που έγινε θεός», Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, 1995
Νικολαΐδης Ε., «Η κοσμολογία των Ελλήνων Πατέρων της εκκλησίας-Μ.Βασίλειος & Γρηγόριος Νύσσης», Βυζαντικά, τομ. 11^ο, 1991
Νίλσον Μάρτιν, «Ελληνική λαϊκή θρησκεία», Μετάφραση Ι. Θ. Κακριδή, Εκδ. Εστία, 2000
Ντεμπρέ Ρεζίς, «Ο Θεός, μια ιστορική διαδρομή», Εκδ. Κέδρος, 2005
Ομήρου Βίοι, Εκδ. Oxford
Παπαθανάση-Μουσιοπούλου Καλλιόπη, «Λαογραφικά Θράκης Α΄», 1979
Παρκ Χ. Γ, «Οι εορτές στην αρχαία Αθήνα», Εκδ. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα, 2000
Παπαδιαμάντης Αλέξανδρος, «Χριστούγεννα», Εφημερίς Αρ.φυλ. 359, 25 Δεκεμβρίου 1887
Παυσανίας, «Ελλάδος Περιήγησις»
Πολίτης Νικ., «Παραδόσεις Α΄, Β΄» Εκδ. Γράμματα, Αθήνα 1994 - «Εκλογαί: από τα τραγούδια του ελληνικού λαού», Εκδ. Εκάτη, Αθήνα 2002
Ποσαντζής Δ., «Χριστουγεννιάτικες ιστορίες» 7^η ιστορία «Τα χριστουγεννιάτικα τσαρούχια» του Γ. Αθάνα, Εκδ. Καστανιώτη
Ροβίθης Π., «Το άστρο της Βηθλεέμ», Εκδ. Ωρόρα, 1992
Ροπς Ντάνιελ «Η καθημερινή ζωή στην Παλαιστίνη στους χρόνους του Ιησού», Εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα, 1988
Ρωμαίος Κ., «Εγκυκλοπαίδεια ΕΛΛΑΣ, Λαογραφία-Γεωγραφία-Ιστορία», Εκδ. Γιοβάνη, 1969
Σιμόπουλος Διον. Ευγενίδειο Πλανητάριο «Το άστρο των Χριστουγέννων», Αθήνα, 2006
Σουλιώτης Γιάννης, «Τα κόλλυβα», Εκδ. Κέδρος, 1986
Στεφανίδης Β., «Εκκλησιαστική Ιστορία», Εκδ. Παπαδημητρίου, 1959
Στράβωνας, Γεωγραφικά

Βιβλιογραφία

- Τσοτάκου-Καρβέλη Αικ., «Λαογραφικό Ημερολόγιο-Οι 12 μήνες και τα έθιμά τους», Εκδ. Πατάκη, Αθ. 1993
- Τσώλης Μιχ. Κ., «Γιορτές της Ρωμηοσύνης», Εκδ. Νόηση
- Φίλης Χαρ. Λουκάς: «Η Κοινή ως γλώσσα του Ιησού και των 27 βιβλίων της Κ.Δ.», Εκδ. Συμμετρία, Αθ. 1993
- Φοριέλ Κλοντ Σαρλ, «Ελληνικά Δημοτικά Τραγούδια», Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο, 2000
- Φρέι Κ., «Η μέθοδος project, μια μορφή συλλογικής εργασίας στο σχολείο ως θεωρία και πράξη», Εκδ. Κυριακίδη, 2002
- Χασάπης Κ., «Ο αστήρ της Βηθλεέμ», Εκδ. Καραβία, 1970.
- Χάρισον Τζέιν-Ελεν, «Αρχαίες ελληνικές γιορτές» Εκδ. Ιάμβλιχος, Αθήνα, 1996
- Χατζηφώτης Ι. Μ., «Τα Χριστούγεννα της ρωμηοσύνης», Εκδ. Μ. Τουμπής, Αθήνα, 2005
- Χρυσυφίδης Κ., «Βιωματική-Επικοινωνιακή Διδ/λία, Η εισαγωγή της μεθόδου project στο σχολείο», Εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 2002

Πηγές από το διαδίκτυο

- <http://el.wikipedia.org/wiki>
- <http://analogion.gr/glt/texts/Dec/25.uni.htm>
- Η φυσική στο Δίκτυο <http://www.physics4u.gr>
- <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/263437/Herod>

Ενδεικτική δισκογραφία

- «Ο Οδοιπόρος», Μ. Χατζιδάκις, Στίχοι Ν. Γκάτσος, Τα Τραγούδια της Ρωμαϊκής Αγοράς
- «Άγιος Βασίλης έρχεται», Αρβανιτάκη Ελευθερία (κάλαντα)
- «Ελληνικά Παραδοσιακά Κάλαντα», Εκδ. Αρχείο Ελληνικής Μουσικής
- «Κάλαντα-Δωδεκαήμερου», Εκδ. Αρχείο Ελληνικής Μουσικής
- «Κάλαντα-Δωδεκαήμερου», Εργαστήρι Παραδοσιακής Μουσικής Προτύπου Μουσικού Κέντρου Πειραιά
- «Κάλαντα δωδεκαήμερου», Μιχ. Τζουγανάκης
- «Τα κάλαντα των Ελλήνων», Εκδ. Αρχείο Ελληνικής Μουσικής
- Πρωτοχρονιάτικα παινήματα Χίου, Παντελής Θαλασσινός
- Παλαιά Κάλαντα Πρωτοχρονιάς: <http://www.youtube.com/watch?v=705Pp81-VLA>
- Αφοι Κατσιμίχα, «Άγέλαστη Πολιτεία»
- Αποστολάκης Α. Σταμάτης, «Ριζίτικα, Τα δημοτικά τραγούδια της Κρήτης», Χανιά, 2010
- «Ο Ιορδάνης ποταμός», Ζωγραφιές απ' τον Θεόφιλο, 1976, Στίχοι: Άκος Δασκαλόπουλος, Μουσική: Ν. Μαυρουδής
- «Τραγούδια των Γιορτών: Κάλαντα με την Δόμνα Σαμίου», Δόμνα Σαμίου
- «Το Καλαντάρι», Στίχοι: Ηλίας Κατσούλης, Μουσική: Παντελής Θαλασσινός
- «Καλησπερίζω Φέρνοντας», «Κάλαντα»... Παντελής Θαλασσινός

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή
2. Ιδέες για διερεύνηση και αναζήτηση
3. Θεματικός χάρτης
4. Δεκέμβρης ή Δεκέμβριος
5. Το ημερολόγιο γύρω από τις ημέρες των Χριστουγέννων
6. Το έθιμο της Σαρανταποδαρούσας
7. Αν θέλεις φτιάξε κι εσύ μια σαρανταποδαρούσα
8. Δωδεκαήμερο ή Δωδεκάμερο-Από την παραμονή των Χριστουγέννων μέχρι τα Φώτα
9. Έθιμα του Δωδεκαήμερου ή Δωδεκάορτου
10. Θρύλοι, παρατηρήματα και παραδόσεις για τα Χριστούγεννα και τον Δεκέμβρη
11. Οι καλικάντζαροι
12. Μαθαίνω για τους καλικαντζάρους μέσα από ένα παραμύθι
13. Μπορείς να φτιάξεις κι εσύ ένα παραμύθι για τους καλικαντζάρους;
14. Χριστούγεννα-Η γιορτή του Χειμώνα
15. Πότε καθιερώθηκε η γιορτή των Χριστουγέννων στις 25 Δεκεμβρίου;
16. Το μήνυμα της Γέννησης
17. Αν θέλεις ζωγράφισε ή φτιάξε μια φάτνη από πανιά
18. Οι βοσκοί
19. Οι 3 μάγοι
20. Τα δώρα των Μάγων
21. Το άστρο της Βηθλεέμ
22. Τα κάλαντα
23. Κάλαντα Χριστουγέννων
24. Τα αρχαία κάλαντα
25. Παραδοσιακά τραγούδια για τα Χριστούγεννα
26. Εκκλησιαστικοί Ύμνοι των Χριστουγέννων
27. Το Χριστουγεννιάτικο δέντρο
28. Μπορείς να φτιάξεις ένα κάδρο-χριστουγεννιάτικο δεντράκι;
29. Φαγητά του Δωδεκαήμερου-Συνταγή: Γαλοπούλα γεμιστή
30. Γλυκίσματα των Χριστουγέννων
31. Αν θέλεις φτιάξε ένα χριστόψωμο για τα Χριστούγεννα-Συνταγή
32. Αν ακολουθήσεις την παρακάτω συνταγή μπορείς να φτιάξεις ξεροτήγανα
33. Η ζωή των παιδιών στα χρόνια του Χριστού
34. Οι γιορτές στην αρχαία Ελλάδα αντίστοιχες με εκείνες γύρω από τα Χριστούγεννα
35. Ιανουάριος ή Γενάρης
36. Άλλα ονόματα του Γενάρη-Παροιμίες, τραγούδια, μαντινάδες για τον Γενάρη
37. Θρύλοι, παρατηρήματα και παραδόσεις για τον Ιανουάριο και την Πρωτοχρονιά
38. Ο Άγιος Βασίλειος
39. Πώς ο ψηλόλιγνος Άγιος, με τη μακριά μαύρη γενειάδα μεταμορφώθηκε σε παχουλό παππούλη;
40. Βασιλόπιτα
41. Αν θέλεις φτιάξε μια βασιλόπιτα για τον Αγ. Βασίλειο-Συνταγή
42. Κάλαντα Πρωτοχρονιάς
43. Εκκλησιαστικοί Ύμνοι της Πρωτοχρονιάς
44. Αν θέλεις φτιάξε έναν Αγ. Βασίλειο για να στολίσεις το σπίτι σου
45. Θεοφάνια
46. Ιορδάνης ποταμός-Παροιμίες, τραγούδια, μαντινάδες των Φώτων
47. Παρατηρήματα, θρύλοι και δοξασίες για τα Φώτα
48. Κάλαντα των Θεοφανίων
49. Εκκλησιαστικοί Ύμνοι των Θεοφανίων
50. Έθιμα του Δωδεκαήμερου απ' όλο τον κόσμο
51. Παράρτημα-Ασκήσεις για την Προσχολική Ηλικία
52. Βιβλιογραφία

ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ, ΟΠΙΣΘΟΦΥΛΛΟΥ

Η Γέννηση του Χριστού, φορητή εικόνα του Κύπριου ζωγράφου Παρθένιου, 19^{ος} αι. μ.Χ., Ι. Μονή Παναγίας Χρυσορροιάτισσας, Πάφος, Κύπρος

Οι ζωγραφίες (αποτέλεσμα της τεχνικής του κολάζ από τη συγγραφέα) των σελίδων 9, 23 και 24 είναι ομαδικές και έγιναν με τη βοήθεια της συγγραφέως από τα παιδιά: Αειγόνα Αριάννα, Ηλία Κων/νο, Καπανταϊδάκη Μπάμπη, Μαθιουδάκη Αναστάση, Τζανάκη Ιάκωβο, που το 2003-04 φοιτούσαν στο 1/θέσιο Νηπιαγωγείο των Κουνάβων και Βογιατζάκη Ανδρονίκη, Λιάπη Δανάη, Σκουλά Νίκο, Φουντουκίδου Χριστίνα, που το 2008-09 φοιτούσαν στο 1/θέσιο Νηπιαγωγείο των Αγ. Παρασκιών.

Η ιδέα για τις **Εκδόσεις Σαΐτα** ξεπήδησε τον Ιούλιο του 2012 με πρωταρχικό σκοπό τη δημιουργία ενός χώρου όπου τα έργα συγγραφέων θα συνομιλούν άμεσα, δωρεάν και ελεύθερα με το αναγνωστικό κοινό.

Μακριά από το κέρδος, την εκμετάλλευση και την εμπορευματοποίηση της πνευματικής ιδιοκτησίας, οι **Εκδόσεις Σαΐτα** επιδιώκουν να επαναπροσδιορίσουν τις σχέσεις Εκδότη-Συγγραφέα-Αναγνώστη, καλλιεργώντας τον πραγματικό διάλογο, την αλληλεπίδραση και την ουσιαστική επικοινωνία του έργου με τον αναγνώστη δίχως προϋποθέσεις και περιορισμούς.

Ο ισχυρός άνεμος της αγάπης για το βιβλίο,
το γλυκό αεράκι της δημιουργικότητας,
ο ζέφυρος της καινοτομίας,
ο σφόκος της φαντασίας,
ο λεβάντες της επιμονής,
ο γραίγος του οράματος,
καθοδηγούν τη σαΐτα των Εκδόσεών μας,

Σας καλούμε λοιπόν να αφήσετε τα βιβλία να πετάξουν ελεύθερα!

Το Δωδεκάημερο των Χριστουγέννων Φωνές Αγγέλων

Ο Ιησούς, αρχή της αγάπης, της συμπόνιας,
της συγχώρεσης, του ελέους.

Ο Ιησούς που νιώθουμε μέσα μας.
Τα σύμπαντα σήμερα, χαράς πληρούνται,
Χριστός ετέχθη εκ της Παρθένου!

Ένα βιβλίο για εκπαιδευτικούς, γονείς και παιδιά

ISBN: 978-618-5147-02-0